

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ

I. ULUSLARARASI TÜRKİYAT

I. INTERNATIONAL CONGRESS OF TURKOLOGY

KONGRESİ

Bildiri Özetleri Kitapçığı

The Proceedings Book of Abstract

8 HAZİRAN

2022

8 JUNE

Yüzyüze

Online

I. ULUSLARARASI TÜRKİYAT KONGRESİ
I. INTERNATIONAL TURKOLOGY CONGRESS
I. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЙ КОНГРЕСС
Çankırı 8-10 Haziran 2022

Bildiri Özetleri Kitapçığı

The Proceedings Book of Abstract

ÇANKIRI
2022

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
ЧАНКЫРЫ КАРАТЕКИН УНИВЕРСИТЕТ

TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE OF TURKOLOGY
ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

I. ULUSLARARASI TÜRKİYAT KONGRESİ
I. INTERNATIONAL TURKOLOGY CONGRESS
I. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЙ КОНГРЕСС

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Harun ÇİFTÇİ (Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Abdulsalam ARVAS (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ (Ahi Evran Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman T. KAYIPOV (Manas ve Cengiz Aytmatov Bilimler Akademisi)

Doç. Dr. Gülnar KARA (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Serap Aslan COBUTOĞLU (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Arş. Gör. Ahmet Serdar ARSLAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Alimcan İNAYET (Türkiye)

Prof. Dr. Barış TAŞ (Türkiye)

Prof. Dr. Burul SAGINBAYEVA (Kırgızistan)

Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR (Türkiye)

Prof. Dr. İlhan YILDIZ (Türkiye)

Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL (Türkiye)

Prof. Dr. Layli ÜKÜBAYEVA (Kırgızistan)

Prof. Dr. Mehmet MERCAN (Türkiye)

Prof. Dr. Mrinal K. BORAH (Hindistan)

Prof. Dr. Necdet Y. BAYATLI (Irak)

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI (Türkiye)

Prof. Dr. Nezir TEMUR (Türkiye)

Prof. Dr. Şakir İBRAYEV (Kazakistan)

Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN (Türkiye)

Doç. Dr. Aida B. PAŞAYEVA (Türkiye)

Doç. Dr. Atilla JORMA (Makedonya)

Doç. Dr. Elmira M. KEKEÇ (Azerbaycan)

Doç. Dr. Erdal AYDOĞMUŞ (Türkiye)

Doç. Dr. Ergin JABLE (Kosova)

Doç. Dr. Fatih SONA (Türkiye)

Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA (Özbekistan)

Doç. Dr. Gökçe Y. PELER (Türkiye)

Doç. Dr. Gönül REYHANOĞLU (Türkiye)

Doç. Dr. Lübovi ÇİMPOEŞ (Moldova)

Doç. Dr. Maral TAGANOVA (Türkmenistan)

Doç. Dr. Mohammad J. THALGİ (Ürdün)

Doç. Dr. Mustafa Gürbüz BEYDİZ (Türkiye)

Doç. Dr. Nina S. MAYNAGAŞEVA (Hakasya)

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA (Kırım)

Doç. Dr. Saadat DEMİRCİ (Türkiye)

Doç. Dr. Şirin YILMAZ (Türkiye)

Doç. Dr. Tahir ZORKUL (Türkiye)

Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Ukrayna)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇELİK (Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVİÇİ (Türkiye)

Dr. Gülnar Y. YULDIBAYEVA (Başkurdistan)

Dr. Gülzade NARMAMATOVA (Kırgızistan)

Dr. H. Oleg RİSHATOVİCH (Tataristan)

Dr. Mirzat RAKIMBEKUULU (Kırgızistan)

Dr. Muhammet RİZZAKİ (İran)

Dr. Rahmoil SAFAROV (Tacikistan)

İletişim ve Sekreteryası

Arş. Gör. Dr. Serkan CİHAN (Türkiye)

Arş. Gör. Esmâ ACAR (Türkiye)

Arş. Gör. Feride SİĞİRCİ (Türkiye)

Kadir ATEŞ (Türkiye)

İletişim: turkiyat@karatekin.edu.tr

SUNUŞ

8-10 Haziran 2022 tarihleri arasında I. Uluslararası Türkiyat Kongresi gerçekleştirilmiş olup, kongrede Türk dünyasının tarihi, coğrafyası, dili, edebiyatı, folkloru hakkında mühim bilgiler verilmiş ve Türkoloji'nin sosyal, kültürel, iktisadî meseleleri detaylı bir şekilde konuşulmuştur. Kongreye Kore'den Arnavutluk'a, Sibiry'a'dan Irak'a kadar çok geniş bir coğrafyadan konuklarımız katılmış, Türk dilini konuşan halklara ilişkin konular bilimsel zeminde görüşülmüş, ilgili meseleler hakkında mukayeseler yapılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Kongremize farklı ülkelerden bilim insanları katılmış ve bunların bildiri özetlerine kongrede yer verilmiştir. Etkinliğimize gerek yüz yüze gerekse çevrimiçi katılıp destek verdikleri için tüm araştırmacılara ve kongrenin gerçekleşmesinde emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen I. Uluslararası Türkiyat Kongresine gönderilen özetlerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, gönderilen bildiri özetleri üzerinde tasarruf hakkını saklı tutar. Gönderilen bildiri özetleri, katılımcıların kendi ülkelerindeki akademik standartlardan kaynaklı farklılar taşısa bile tek bir formatta yayımlanmaya dikkat etmeye çalışılmıştır. Ancak yurtdışından bazı katılımcılar kendi dillerindeki bildiri özetleri yanı sıra kısa bir Türkçe özete de yer vermiştir. Bildiri özetleri kongrenin çok dilli olması nedeniyle gönderildikleri dilde de yayımlanmıştır. Ayrıca kongreye özet gönderip bildirisini çeken birkaç araştırmacı bulunduğundan dolayı kongre özet kitabında bunlara yer verilmemiştir.

DÜZENLEME KURULU

COVID-19 SALGINI İÇİN YAPILAN GELENEKSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ: ÇANKIRI ÖRNEĞİ

Abduselam ARVAS

Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, aarvas@karatekin.edu.tr,

Şule BERBER

Bilim uzmanı, Mersin/TÜRKİYE, sule25288@gmail.com

Öz

İnsanlar uzun ve sağlıklı bir hayat için ölümsüzlüğün sırrını aramış ve bununla bağlantılı olarak ölümsüzlük arayışı birçok hikâye, efsane ve mitlerin konusu olmuştur. Başka deyişle insanoğlu çevresindeki her şeye şifa arama çabasıyla yaklaşmış, hastalıkları için tedavi arama çabasına girmiştir. Kısaca insanoğlu, hayat serüveni boyunca maddi ve manevi olarak kendini iyi hissetme çabasında olmuş, bunun için de değişik yöntemler bulmaya çalışmıştır. İşte bugün “geleneksel tıp”, “alternatif tıp” vb. gibi farklı kavramlarla da ifade edilen halk hekimliği insanlık tarihi ile eş bir geçmişe sahip bu çabaların neticesi ortaya çıkan bir gelenektir. Bu manada halk hekimliğine ilişkin çeşitli uygulama örneklerini sözlü ve yazılı kültürde görmemiz, geçmişten beri bu geleneğe önem verildiğinin bir göstergesidir. Türk kültüründe de İslamiyet öncesinde kamların rollerinden biri şifacı olmasıdır. İnsan, sağlığına kavuşması için hem maddi hem manevi olarak şamanlara inanmış ve bu uygulamaları yaptırmıştır. İslamiyet’in kabulü ile beraber tedavi arayışı dini bir boyut da kazanmıştır. Geçmişten günümüze sağlıklı olabilmek için bilimsel araştırmalar ve tedaviler uygulansa da eski tedavilerle ilgili inanışlar ve keşfedilen ilaçlar “koca karı ilacı” olarak devam etmiştir. Nitekim insanlar hasta olduklarında modern tıbbı başvurdukları gibi halk hekimlerine de müracaat etmiştir. Bu çalışmada Çankırı ilinin merkezinde Covid-19 salgını için aşı ve buna benzer tıbbi tedavileri kabul etmeyen veya aşı gibi tıbbi tedavilerin yanında geleneksel tedavileri uygulayan kişiler araştırılıp tespit edilmiştir. Kısaca bu bildiride Çankırı’da Covid-19 hastalığından korunmak için veya hastalığa yakalanan kişilerin sağlığına kavuşması için ne tür tedaviler ve uygulamaları kabul ettiği yahut bunlar etrafında nasıl inanışlara sahip olduğu araştırılmıştır.

XIX. ASIRDA AZERBAYCAN'DA EĞİTİMDE İRFANİ DEĞERLER

Ahmed NİYAZOV

Dr. Öğr. Üyesi, Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri,
Bakü/AZERBAYCAN, ahniyazov@hotmail.com

Öz

XIX. asırda Azerbaycan'da müceddidilik harekâtı etkili oldu. Bu harekât ülkenin kuzeyi boyunca yayılmıştır. Müceddidilik Nakşibendilik irfan harekâtına bağlı gelişmiştir. Halid Bağdadi ekolü ile gelişmiş ve Kafkasyaya kadar ulaşmıştır. Siraceddin İsmail Şirvani Kürdemirî, Halid Bağdadi'nin icazetli halifesidir. O Halid Bağdadi'den icazet alarak 1817 tarihinde vatanına geldi. Burada müceddidi harekâtı başlattı. Malumdur ki, irfan geleneğinde eğitime öncelik tanıyan en önde gelen bu müceddidi harekâttir. Nakşibendilik diğer tarikatlerden farklı olarak medrese zemininde gelişir ve genişler. Bu irfan geleneği Kafkasya'da İsmail Siraceddin Şirvani'den sonra üç kola ayrılmıştır. Bu tarikatın bir kolu da Dağıstan'a yayıldı. Şeyh Şamil harekâtının dinamizmini de bu harekât oluşturmuştur. Onların arasında en büyük ekol Mahmudiyye koluydu. Azerbaycan'ın kuzey-batısına yayılan Mahmudiyye kolu burada müceddidiliği geliştirmiş ve her yerde medreseler kurmuşlardır. Hatta dağın ücra köşelerindeki köylerde bile okuryazarlar ortaya çıkmaya başladı. Merkezler ve köylerin arasında bu açıdan fark yoktu. Bilinenin aksine ulemalar merkezlerden çok dağ köylerinde bulunmaktaydı. Bu dönemlerde eğitimde adeta seferberlik meydana gelmişti. Dönemin âlimleri ve bu dönemde yazılan eserler bir hayli zengindir. Türk-İslam kültürel tarihinin bu dönemi kaydedeğer örneklerle doludur. Burada belirtmek gerekir ki, yüz yıla damga vuran bu harekât bir ilim-irfan harekâtıydı ve Nakşibendilik prensipler üzerine gelişmekteydi. Bu harekâta göre ilim ancak irfan ile olur, ondan ayrı olamazdı. Âlimlerin ilim hakkında söyledikleri hep bu yöndeydi. Hatta âlimler bu yöndeki düşüncelerini yazdıkları şiirlerinde ifade etmekteydiler. İrfan gelenekleri etrafında birleşen âlimler aynı mekânı paylaşıyor, aynı medreselerde ilim öğreniyorlardı. Bu irfani gelenekler farklı mezhepleri birleştiriyordu. Aslında tasavvufun en büyük özelliği budur. Toplum hayatında sosyal problemlere merhem olur. Büyüklüğü ne olursa olsun her konuda toplumu rahatlatan prensipler geliştirir. Bölgede eğitimin bu denli gelişmesi irfani değerlere bağlı olmuştur. Bu

çalışmada söz konusu değerleri ve bunun sosyal hayata etkilerini örnekleri ile ele alınacaktır. Ayrıca bu değerlerin eğitimle ilişkileri çalışmamızın esas konusu olacaktır.

PROPP METODUNUN BİR ÇANKIRI MASALINA UYGULANMASI (HELVACI GÜZELİ MASALI)

Ahmet Serdar ARSLAN

Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, asarslan@karatekin.edu.tr

Öz

Her bilim dalı elde ettiği verileri sınıflandırmak, anlamlandırmak ve yorumlamak için çok çeşitli yöntem ve metotlara başvurmaktadır. Halkbilimi disiplininin tarihsel gelişimi içinde de halk kültürü ürünlerini incelemek ve değerlendirmek için birçok yaklaşım ve yöntem geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlardan biri olarak Vladimir Propp tarzı yapısalcılık kendi dönemi içerisinde oldukça etkili olurken öte yandan metni formüle dönüştürmesi gibi açılardan eleştirilmiştir. Dünya literatüründe yapılan son çalışmalarda ise gelişen teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmeyle birlikte Propp metodunun kullanılabilirliği üzerinde durulmaktadır. Özellikle algoritmaya dayalı sistemlerin getirdiği dijitalleşmenin, halkbilimi içerisinde hangi metot ve yöntemlerle ele alınması gerektiği de çağımızın araştırmacıları tarafından tartışılmaktadır. Metni formüleştirdiği için “yapısalcılık” gibi metin merkezli yaklaşımlar, yazılım dillerine yakın olduğu gibi gerekçelerle tekrar gündeme getirilmektedir. Bu doğrultuda bildiride Propp metodu kısaca aktarılacak, dünya literatüründe Propp metodu ile yapılan son çalışmalardan ve bunların öneminden bahsedilecektir. Ardından metodun farklı disiplin ve çalışmalarda nasıl yararlandığı örneklenecek ve Çankırı’ndan derlenen aynı masal tipine ait üç farklı masalın varyantına uygulanan Propp metodunun Türk masalları bağlamında ilişkisi sorgulanacaktır.

O'RTA OSIYO XALQLARINING QADIMGI DAVR BOSHQARUV VA MA'NAVIY HAYOTIDA AYOL KISHINING TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI

Ahrorbek A. ABDUG'ANIYEV
O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti, ÖZBEKİSTAN,
ahrorjon.abduganiyev@mail.ru

Annotatsiya

Maqolada urug'chilik tuzumi davrida mavqeyi, ahamiyati, shuningdek, boshqaruv xususiyati haqida ma'lumotlar keltiriladi. Ibtidoiy davrning e'tiqodlari haqidagi bahsli masalalardan tashqari, matriarxat va unga aloqador e'tiqodlar mavzusi uzoq vaqt davomida e'tibordan chetda qolib kelgan. Faylasuflar, tarixchilar va tabiatshunoslar matriarxatning ta'rifiga turlicha yondashishadi. Bu konsepsiya ayol jinsiy xususiyatlarining ramziyligi orqali dunyoqarashning maxsus modelidir. Dunyo ilm-u fanida matriarxat hech qachon mavjud bo'lmagan va bo'lishi ham mumkin emas, deb faraz qilinadi, chunki u evolyutsiyaning odatiy yo'nalishiga zid keladi. Odamlar, jinlar notengligi ham bu davrning xususiyatini o'zida aks ettiradi. Ayolning ijtimoiy mavqeyini faqat uy ishlari va onalik vazifalarini bajarib, izolyatsiyada yashashida deb bilishgan. Arxeologiya tufayli biz patriarxat davrining kundalik hayotini ko'rishimiz, loydan yasalgan lavhalar va papiruslar orasida turli xil tijorat va shaxsiy masalalar bilan bog'liq holda saqlanib qolgan shaxsiy xatlarni ko'rishimiz mumkin. Shunday bo'lsa-da, jamiyat tomonidan qo'yilgan barcha cheklovlar va diniy xurofotlarga qaramay, ayol o'zining aql-zakovati va shaxsiy qadr-qimmati bilan ko'pincha o'z uyida ma'lum bir mavqega erisha olgan. Keyingi davrlarda xotin-qizlar ham iqtisodiy mustaqillik uchun imkoniyatlarga ega bo'lishgan. Antik davrda ayolning shaxsiy hayoti haqida to'liqroq tasavvurga ega bo'lish uchun yozma manbalarga qo'shimcha ravishda moddiy manbalar: fetishlar, tumorlar, qabrlarga o'rnatilgan buyumlar, sopollardagi tasvirlar, devor rasmlari, dafn marosimi ko'rinishlaridan ham muhim ma'lumotlarni olamiz. Bu artefaktlarda asosan ayolning jinsiy urf-odat bilan bog'liq marosimlarda asosiy o'rinda ko'rishimiz mumkin. Hozirgi kunda jamiyatdagi ayol kishi bilan bog'liq urf-odatlar, rasm-rusmlar diniy marosimlar, xalq og'zaki ijodi namunalari tarixiy ildizlari tadqiq qilinadi. Odamlarning dastlabki boshqaruv tuzumida ayol

boshqaruvining sabablari tahlil qilinadi. O'rta Osiyoning ona urugi davri arxeologik obyektlari, ularning ahamiyati, dunyo o'tmish diniy qarashlarida ayol obrazining qiyosiy taqqoslanadi.

MALKAR ŞAIRİ GAYSIN GULİYEV VE AZERBAJCAN EDEBİYATI

Aida BABUTÇU

Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri/
TÜRKİYE, aidababutcu@erciyes.edu.tr

Öz

Milli edebiyatı milli karakterlerden önce onları yazan, çizen yazarların şahsiyetinde arayıp bulmalıyız. Dünya edebiyatı hazinesine milli edebiyatları kazandıran esas özellik budur. Malkar şairi Gaysın Guliyev'in hayatı ve eserleri bunun en güzel örneğidir. Genellikle, biyografilerini ve sosyal-edebi faaliyetlerini incelediğimiz zaman Kafkasların az sayılı halklarını dünya edebiyatı sayfalarında kendilerinden bahsettiren sebebin Gaysın Guliyev gibi nice Kafkasyalı ediplerin milli duruşu olduğunu anlayabiliyoruz.

Kuzey Kafkasya halklarının Azerbaycan'la dostluk ilişkilerinin tarihi kökleri vardır. Azerbaycan'ın tanınmış yazarları-mütefekkirleri Mirza Fetali Ahundov ve Hasan beg Melikov (Zerdabi), çerkeslerden Kazanokue Jabaği, kabardeylerden Şora Nogmov, malkarlardan Misost Abay, Hanife Abayeva ve Kâzım Meçiyev Kafkas halklarının birliği ve dayanışmasının savunucusu olmuş, yenilikçi hareketlerin başlatılmasında müşterek rol oynamışlardır. Çarlık Rusya'sı döneminde başlayan ortak kimlik oluşturma projesi, sonrasında Stalin rejiminin türlü politikaları, proletarya diktatörlüğü dahi Kuzey Kafkasya halklarının manevi-edebi birliğini koparamamıştır.

XX yüzyılda yaşamış malkar şairi Gaysın Guliyev eserleriyle, sağladığı sıkı dostluk ilişkileri ile Türk Dünyası Edebiyatları arasında adeta bir köprü kurmuş, Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un tabirince desek, dünya edebiyatında Türk Birliğinin bayrağı olmuştur. Gaysın Guliyev'in eserleri hakkında çok yazılmış, geniş coğrafyaya dağılmış ata topraklarını Kafkaslarda tek vücutta yaşatan-yürüten şahsiyeti çok eserlere konu olmuştur. Fakat şairin kaynayan edebi faaliyeti içerisinde uluslararası toplantılar, yazarların kurultaylarındaki görüşmeleri, dünya

edebiyatı şair ve yazarları ile o cümleden Türk kültür-sanat insanları ile kurduğu, pekiştirdiği edebi ilişkiler aile bireylerinin anlatıları veya yakınlarının hatıraları ile sınırlı kalmış, şairin kendi arşiv bilgilerine dayanarak bazı yabancı kitap bölümlerinde bahisler açılmışsa da, Türk müellifleri tarafından teferruatlı kaleme alınmamıştır. Çalışmamızda Gaysın Guliyev'in Azerbaycan edebiyatına yaklaşımı ve Azerbaycan yazarları ile (Samed Vurgun, Süleyman Rüstem, Mirza İbrahimov, Nebi Hazri, Cabir Nevruz, Neriman Hasanzade, Tofik Bayram, Vilayet Rüstemzade ve b.) münasebetleri üzerinde durulacaktır. Kabardin-Malkar Cumhuriyeti Merkezi Devlet Arşivi'nde 852 sayılı arşivde, Azerbaycan Cumhuriyeti M.F.Ahundov adına Merkezi Devlet Kütüphanesi Arşivi'nde Gaysın Guliyev ve Azerbaycan edebiyatı ilişkilerine ışık tutan bilgiler muhafaza edilmektedir, ayrıyeten dönemin çeşitli matbu organlarında (Edebiyat gazetesi, Vişka, Literaturnaya Rossiya) Azerbaycan yazarları tarafından Gaysın Guliyev hakkında kaleme alınmış fikir-sanat yazıları da konuya yardımcı olmaktadır.

KIRGIZISTANLI GÖÇMEN İŞÇİ HAVALELERİ İLE ÜLKE EKONOMİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aikanysh ESHNAZAROVA
Bilim uzmanı, Bişkek/KIRGIZİSTAN,
aikanysheshnazarova@gmail.com

Öz

Kırgızistan Sovyetler döneminde göç alan ülke konumuna sahip iken, bağımsızlıkla beraber durum tersine dönmüştür. Ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik koşullar göç dalgalarının temelini oluşturmaktadır. Bağımsızlık sonrası Kırgızistan ekonomisi derin ekonomik durgunluk, işsizlik ve düşük ücretler ile karakterize edilebilir. Sosyalist ekonomik sistemden kapitalist ekonomik sisteme geçiş sürecinde ekonomik sektör yeniden yapılanma süreçlerine maruz kalmış, çok sayıda işletmeler kapanmış ve işsizlik oranında artış yaşanmıştır. Dolayısıyla işsiz kalan ve ekonomik kriz yaşayan Kırgızistan halkı çözüm yollarını işçi göçüne katılmakta aramıştır. Kırgızistan bağımsızlığının ilk yıllarından günümüze kadar göçmen kaynak ülkesi konumunu devam ettirmektedir. Kırgız Cumhuriyeti Hükümetine bağlı Devlet Göç Servisi,

2018 yılında ev sahibi ülkeler tarafından göçmen kaydı bulunan 740,500 Kırgızistan vatandaşının olduğunu açıklamıştır. Ancak çeşitli tahminlere göre bir milyondan fazla Kırgızistanlının ülke dışında çalışmakta olduğu bilinmektedir. Bu rakam her altıncı Kırgızistanlının göçmen olduğunu göstermektedir. Kırgızistanlı işçi göçmenlerin aktardıkları havaleler ülke GSYİH'nın %33,6'na eşittir. Ülkeye aktarılan işçi göçmen havalelerinin GSYİH'ya oranı ile Kırgızistan dünyanın en çok işçi döviz alan ilk 10 ülkesi listesinde bulunmaktadır. Bu durum Kırgızistan ekonomisinin dünyanın havale bağımlısı ekonomisi olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada Kırgızistanlı işçi göçmenlerin ülkeye aktardıkları havaleler ile ülke ekonomisi arasındaki ilişkiyi ve ülke ekonomisi üzerindeki rolü araştırmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte "İşçi Göçü Kırgızistan Ekonomisinin Kalkınma Stratejisi Mi?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu çalışmada Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi ve Kırgız Cumhuriyeti Hükümetine Bağlı Devlet Göç Servisinin verilerinden yararlanılacaktır.

TÜRK DÜNYASI ENTEGRASYONU VE KAZAKİSTAN

Aynur NOGAYEVA

Doç. Dr., L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi, Uİ Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Nursultan/KAZAKİSTAN
(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü, TÜRKİYE), ainur_nogay@hotmail.com

Öz

SSCB'nin çöküşünden sonra, Orta Asya bölgesi büyük ve orta ölçekli oyuncular arasında bir rekabet alanı haline gelmiştir. Bölgenin en büyük ülkesi Kazakistan, bölgedeki politikalarının nesnesi (objesi) değil, aktif bir öznesi (subjesi) olarak çok yönlü siyaseti doğrultusunda ekonomik ve aktif dış politika izleme yolunu seçmiş ve bu güzergâhta hızlı ilerlemektedir. Sovyetler döneminden miras kalan nükleer silahlardan vazgeçen ülke, dünya çapında bir ilki gerçekleştirerek nükleer karşıtı ve barışçıl politikasıyla yeni bir gündem yaratmıştır. Günümüzde Kazakistan, BM, DTÖ, AGİT, BDT, AEB, AİGK-CİCA, OİK, KGAÖ, ŞİÖ gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerin üye ve aktif katılımcısıdır.

Sunumda, ölkem ile ilgili genel bir çerçeve çizdikten sonra, Kazakistan'ın Türk dünyası ile ilişkilerine ve Türk dünyasının bütünleşmesindeki rolü değerlendirmeye alınacaktır. Bu çerçevədə uluslararası arenada Kazakistan'ın rolü, kendini tanıtmak için attığı adımları, arabuluculuk faaliyetleri gibi aktif siyaset örnekləri değerlendirilecek, daha sonra ise Türk Dünyası için neler yaptığından söz edilecektir. Son olarak da konu, ölkenin Türk Dünyası ile entegrasyon bağlamında hangi öncelikli alanlarda yoğunlaşması gerektiği üzerine de tartışmaya açılacak ve öneriler sunulacaktır.

SAVƏ BÖLGƏSİNDƏN TOPLANMIŞ “KOROĞLU” DASTANININ DİLİ

Ali ŞAMİL HÜSEYİNOĞLU

Ph.D., Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi, Folklor Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bakü/AZƏRBAYCAN,
alishamil@yahoo.com

Öz

Mərkəzi İranın Savə bölgəsində yaşayan Şahsevən eli əfşar, xələc, bayat, qaraqoyunlu, dögər, mosul, bozçalı, əlqutlu, lək, aruxlu, inan-lı, satlı, çələbi, sulduz, qarluq və b. tayfa və tirələrdən formalaşmış. Təəsüf ki, bu tayfaların dialektləri, folkloru, adət-ənənələri indiyəcən layiqincə araşdırılmamışdır.

Onların dialekti istər Şərqi və Qərbi Azərbaycan, Ədəbil, Zəncan ostanlarında, istərsə də Azərbaycan Respublikasında yaşayan türklərin dialektindən xeyli fərqlənir.

Savənin Bəndəmir kəndində doğulan, Tehrandə vəkil işləyən Əli Kamali (1944-1996) Savə, Həmədan, Qəzvin, Xorasan, Şiraz və b. bölgələrdən XVII-XX yüzillərdə yaşamış şairlərin, aşıqların çap olunmamış şeirlərini, dastanlar, nağıllar, bayatlar, atalar sözləri və s. toplamışdır. Özü gedə bilmədiyə yerlərə başqalarını göndərmiş, onların məsrəflərini ödəmiş, söyləyicilərə də həvəsləndirmək üçün müəyyən məbləğdə pul vermişdi. Sağlığında yalnız Aşiq Rzaəlinin şeirlərini nəşr etdirə bilib. Ölümündən sonra isə AMEA Folklor İnstitutu Bakıda Əli Kamali arxivindəki materiallardan istifadə edərək “Koroğlu”

dastanı ilə bağlı lent yazıları və əlyazmalar əsasında “Koroğlu dastanı”nı (2009) nəşr etdirmişdir.

Məruzədə Əli Kamali arxivindəki “Koroğlu” dastanının variantları haqqında ümumi məlumat verəcəyik. Bununla məqsədimiz dilçi alimlərimizin diqqətinin mövzuya yönəltmək olacaqdır.

КОНТЕНТ-АНАЛИЗ ХУІІІ-ХІХ ҒҒ. ҚАЗАҚ-РЕСЕЙ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫН ЗЕРТТЕУ ТӘСІЛДЕРІ РЕТІНДЕ

Амангелді ҚАШҚЫМБАЕВ
т.ғ.к., доцент, ҚР БҒ Мемлекет тарихы институты, жетекші
ғылыми қызметкер, KAZAKISTAN

Аннотация

XVIII ғасыр басында Қасым, Хакназар, Тәуекел, Тауке хандарды қазақ хандығымен шекаралас аймақтағы көрініс ала бастаған оқиғалар қатты алаңдата бастаған. Осы уақыттарда аталған Қазақ хандары шекаралас, ноғай, башқұрттармен, бара-бара күшейе түскен жоңғарлар мемлекетімен арадағы қарам-қатанастарды қатынастырудың тиімді жолы деп Орыс мемлекетімен әскери одақтастыққа баруды қалағанын құжаттар негізінде байқауға болады. Шығыс пен Батыстың арасында сауда делдалдықты аңсаған Ресей қазақ хандарының бұл бағыттағы ұсыныстарын бара келе өз пайдасына шеше білді.

Алайда қазақ хандарының бұл әрекеттерін кезінде ресей тарихнамашылары да, кеңестік тарихшылар да байқамаған сыңай танытқан. Контент-анализ тәсілі, мақала авторының пайымдауынша, осы бір мәселенің шешімін табуға мүмкіндік береді.

PERSONAL NAMES OF KHAKASS: TRADITIONAL SYSTEM AND MODERN USAGE

Andrei KAKSiN

Leading Researcher, Katanov Khakass State University, Institute of Humanities and Sayan-Altai Turkology, Abakan/RUSSIA,
adkaksin@yandex.ru

Abstract

The article considers the features of the functioning of anthroponyms (mainly personal names) in the Khakass language. In structure, the modern system of Khakass anthroponyms is presented as a whole as mixed, historically established. As one of the private issues, the origin of the original, initial units is discussed: are they erected to Turkic, Mongolian or Samoyed roots (the presence of the latter is especially explained). The article also details the current features that arose as a result of the reformatting of the original system.

The subsystem of personal names of Khakass, at the heart of it, seems similar to the "same" fragments of the Personal Name System of all other languages. It reflects the same patterns of linguistic development, leading to the folding of a large, branched personified and, more broadly, onomastic system. These common features are due to the fact that the principles of nomination of an individual, specific person are born and developed approximately equally in languages. Of course, these processes are derived, private implementations of the general laws of linguistic development.

In the case of naming a representative of the human race by his own name, the nomination process is "corrected" by the fact that it is necessary to designate a single, unique "instance," while taking into account the wishes of the persons concerned. However, as it turns out, it is not necessary to come up with an absolutely new sound chain every time. Any natural language is very flexible and dialectical to the extent necessary (in order to adequately respond to the need to give objects individual names).

SON OSMANLI DÖNEMİ TARİHÇİLERİNDEN YUSUF İZZET PAŞA VE KAFKAS TARİHİ ADLI ESERİ

Arif GEZER

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Çankırı/TÜRKİYE, arifgezer@hotmail.com

Öz

Kuzey Kafkas Halkları ile Rusya arasında yaklaşık yüz yıl süren savaşların sonunda, 1864 yılında Şeyh Şamil'in teslim olmak zorunda kalması üzerine, Ruslar Kuzey Batı Kafkasya'da büyük bir Müslüman kıyımına giriştiler. Orada yaşayan yerel halklara, bir ay içinde yurtlarını terk etmezlerse savaş esiri muamelesi yapılacağını ilan ettiler. Bunun üzerine bu bölgede tarihin en büyük sosyal facialarından biri yaşandı. Büyük Kafkas Sürgünü adıyla bilinen bu olayda, Kuzey Batı Kafkas Halkları yani Çerkesler, yurtlarını terk etmeye ve başka ülkelere göç etmeye zorlandılar. Müslüman olan halkın büyük kısmı Osmanlı topraklarına ve onların da büyük kısmı bu günkü Anadolu topraklarına göç etmek zorunda kaldılar. Yusuf İzzet Paşa işte bu tarihi sosyal facia üzerine Anadolu topraklarına göç etmek zorunda kalan ailelerden birinin oğlu olarak 1876 yılında Yozgat'ta dünyaya geldi. Daha küçük yaşta iken babasını kaybetti. Yetim ve kimsesiz kalan Yusuf İzzet, akrabalarının tavassutuyla İstanbul'daki Darüşşafaka'ya ve sonrasında Askeri okula verildi. 1896'da Harp Okulunu bitiren Yusuf İzzet, Harp Akademisine kaydoldu ve oradan da 1900 yılında mezun oldu. Bütün sınıflarını birincilikle bitiren Yusuf İzzet, orduda kendisine verilen bütün görevleri de çok başarılı bir şekilde yerine getirdi ve 1915 yılında tümgenerel (mirliva) yani paşa oldu. 14. Kolordu ve 1. Kafkas Kolordusu komutanlıklarına atandı ve bu görevlerini de başarıyla yerine getirdi. 11.05.1918 tarihinde kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'ne katkılarda bulundu. Orada Ordu komutanlığı yaptı. Mondros Mütarekesinin imzalanması üzerine Anadolu'ya döndü ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına etkin bir şekilde katıldı. İlk mecliste, Bolu Milletvekili olarak yer aldı. Daha sonra meclisten izin alarak tekrar Askeri üniformasının giydi ve Sakarya Meydan muharebesinin komuta zincirinde yer aldı. Önemli başarılarına imza attı. 1922 yılında henüz 46 yaşında iken Ankara'da vefat etti ve büyük bir katılımla Hacıbayram Camii haziresine defnedildi. Met Çunatko lakaplı

Yusuf İzzet Paşa, anadili olan Adıgece (Çerkes Dili) ve Türkçe'nin yanı sıra, Almanca, Fransızca ve Rusça'yı da iyi bilirdi. 1908-1911 yılları arasında İstanbul'da görev yaptığı sıralarda kurulan Çerkes Teavün Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer aldı. Bu dernekte Alfabe ve Tarihi komisyonlarında görevler aldı. Bu cemiyet tarafından yayınlanan Guaze gazetesinde ve Dyane dergisinde yazılar yazdı. Çok yoğun askeri çalışmalarının yanında Kafkasya ile ilgili çok önemli Tarih kitapları da kaleme aldı. "Kafkas Tarihi" adlı kitabı 1914'te İstanbul'da yayınlandı. Yine "Kadim Kafkasya ve Kafkas Bosforu: Bosfor-Kimmeriyen Hükümeti ve Abhazya" adlı kitabı 1918'de İstanbul'da yayınlandı. Ayrıca, "Kadim Trakya Serake, Nam-ı Diğer Çerkes" adlı bir diğer kitabı da aynı yıl yayınlandı. Biz bu çalışmamızda Met Çunatıko Yusuf İzzet Paşa'yı ve Kafkas Tarihi adlı kitabını tanıtmayı ve bu şekilde Türkiyat Çalışmalarına bir katkıda bulunmayı hedefliyoruz.

TÜRK DİLLERİNDE SÖZLÜK OMOMORFEMLER

Arife ZEYNALOVA

Ph.D., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, AZERBAYCAN
arifezeynalova9@gmail.com

Öz

Çağdaş Türk dillerinin sözlüğündeki ilginç konulardan biri de eş sesli kelimelerdir. Türk dillerinde eşseslilik konusunu netleştirmek için, önce dilin sözlük sistemindeki kelimelerin anlamsal ilişkileri belirlenmelidir. Azerbaycan Türkçesinde eşsesli özellikler konusu 1920'li yıllar sonrası dönemde sözlükbilimin gelişimi ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Böylece bu dönemde dilbilimciler eşseslilik konusuna daha fazla dikkat etmeye başladılar. Bu konuda Azerbaycan dilbiliminde kapsamlı dil araştırmaları alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, farklı dil düzeylerinin farklı kategorileriyle ilgili bazı konularının yeni dil gerçekleri temelinde yeniden incelenmesi gerekir. Bildiğimiz gibi, bir ekin sözlüksel mi yoksa dilbilgisel bir ek yerine mi kullanıldığı, kelimelerle birlikte oluşturdukları anlamla belirlenebilir. Türk dillerinde söz varlığı ve dilbilgisinin etkileşimi dikkate alınarak eşsesli ekler üç gruba ayırabiliriz. 1. Sözcüksel eşsesli ekler; 2. Dilbilgisel eşsesli ekler; 3. Sözcüksel ve dilbilgisel eşsesli ekler. Sözcüksel

omomorfemlerin incelenmesi, hem sözlük hem de dilbilgisi için geçerlidir, çünkü bunlar sözcük birimlerini oluşturan dilbilgisi öğeleridirler. Bu omomorfemleri aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz: 1) İsimlerden isim yapanlar; 2) İsimlerden soyadı yapanlar; 3) 1) Fiillerden fiil yapanlar.

Bu ekler farklı anlamlara ve biçimlere sahip sözcüklere eklenerek yeni anlamlar oluşturur. Bu son ekler tarafından oluşturulan yeni kelimelerin tümü eş seslilik görevi göremez. Sözcüksel omomorfemler konuşmanın bir veya daha fazla bölümünü kapsar. Bu ekler biçim olarak aynı, içerik olarak farklıdır. Hem eş sesli sözcüklere hem de eş sesli olmayan sözcüklere eklenebilirler. Eşsesli sözcüklere sözcüksel eşbiçimler eklemek, onlardan yeni eş sesli sözcükler oluşturur ve eş sesli olmayan sözcükleri eklerken bazılarını eşsesli hale getirir. Çağdaş Türk dillerinde, o cümleden Azerbaycan Türkçesinde sözcüksel omomorfemlerin eski bir tarihi vardır ve yüzyıllar boyunca dilde yeni kelime oluşumuna hizmet etmiştir.

SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ AÇISIYLA KAZAK TOPLUMUNDA DİNİ AŞIRILIKLARI ÖNLEME AMAÇLI TOLERANS PERSPEKTİFİ

Assem D. TASTANOVA
Dr., Kazakistan Abay Üniversitesi Kültüroloji Bölümü,
Almatı/KAZAKİSTAN

Öz

Bildirimizde, Kazakistan'da da dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi dini aşırılıkları önlemeye matuf olarak geliştirilebilecek en önemli toplumsal koruyucu mekanizmaların başında karşılıklı var oluşu başlangıç zemini olarak kabul eden tolerans ve hoş görü ikliminin yaratılmasında yayın olarak sosyoloji ve halkbiliminde de evrensel olarak kullanılan "topluluk inşa" (community building) tekniğinin nasıl oluşturulup uygulanabileceğine dair tepitler ele alınacaktır.

TURKMEN PERSONAL NAMES

Ata GYLYJOV

Doç. Dr., Türkmenistan Bilimler Akademisi, Mahtumkulu Dil, Edebiyat
ve Ulusal El Yazmaları Enstitüsü, Aşkabat/TÜRKMENİSTAN,
manyeye@mail.ru

Abstract

The anthroponymic system of each nation differs from each other in its geographical distribution, history and belonging to a particular, i.e., specific people. Turkmen anthroponyms also have their own specific features, because Turkmen personal names reflect economic, political conditions, cultural life, folk traditions, worldview, spiritual world, creative ability of the people. In the report we will consider some lexical-semantic groups of Turkmen anthroponyms, denoting seasons, days of the week, time.

Personal names associated with the names of the months of the lunar calendar, the names of the seasons and days of the week are actively used in male and female names. For example, anthroponyms formed from the names of the months of the lunar calendar: aşyr (Aşyrberdi), sapar (Sapargeldi), rejep (Rejepnur), meret (Mereturdy), oraz (Orazgöl), bayram (Bayramsoltan), gurban (Gurbanbibi), remezan (Remezhan) etc.

The Turkmen have long had a tradition of naming children with the names of the days of the week. Here, the names “anna” or “juma” (Friday) were mainly used, since in the past this day was considered a holiday.

For example, anthroponyms with the words “anna” and “juma” are used in such constructions, for example, as male names: Annaberdi, Annagylych, Annabay, Jumadurdy, Jumadovlet, Jumamyrat and others, and Female names: Annabibi, Annagul, Annatach, Jumagul, Jumabibi, Jumabike, etc. In the Turkmen language, the names of the seasons are found in the following anthroponyms: güz (autumn). These are found in male and female names, for example, male names: Guizgeldi, Guizdurdy, Guizmammet, Guizmyrat, etc, and female few names: Guizjan, Guizbibi, etc. Gyş (winter) is found in male names: Gyshberdi, Gyshdurdy, and it does not occur in female names. As for the personal names with ýaz/bahar (spring), it occurs in male and

female names such as Yazgylych, Yazdurdy, Yazberdy, Yazgul, Yazbib, Yazbike, Bakhar, Gulbahar, Bakhargul and others. Tomus (summer) is used as a male name Jovza (to name a boy born in summer). It is not found in female names.

Personal names as an object of lexicology are an integral part of the vocabulary of the Turkmen language. As a rule, most personal names are formed from the vocabulary of everyday words. In general, in the Turkmen family, when naming children, national traditions are considered.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНДА «КЕЛІН ТҮСІРУ» ДӘСТҮРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕ ОРЫНДАЛУЫ (ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН, ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫ МЫСАЛЫНДА)

Azhar SHALDARBEKOVA (DAVETLİ KONUŞMACI)

Phd, Doçent, L.N. Gumilev Avrasya Üniversitesi,

Nursultan/KAZAKİSTAN, ajars@mail.ru

Аннотация

Ұлттық салт-дәстүрлерімізді сақтау және жалғастыру – біздің болашақ ұрпақ алдындағы ең негізгі міндеттеріміздің бірі. Мұны әсересе қазіргі әлемдегі саяси және экономикалық дағдарыс кезеңінде аса түсініп бағалап отырмыз себебі рухани құндылықтарын сақтап отырған елдер ғана қиындықтарға тойтарыс бере алатыны анық бір ақиқат болып тұр.

Қазақ халқының «келін түсіру» дәстүрі ежелден бастап күнімізге дейін жалғасып келе жатқан әр отбасы үшін аса маңызды салт дәстүр. Бір отбасының құрылуы осы дәстүрмен басталады, перзентін үйлендіру барлық әке мен ананың негізгі парызының бірі болып есептеледі. Қазақ және жалпы барлық түркі халықтарда үйлену бірнеше негізгі кезеңнен тұрады: қызға құда түсу, болашақ келінді үйге әкелу, үйлену тойын өткізу. «Келін түсіру» осы қатардағы екінші кезең, яғни ата-анасының рұқсатын алғаннан кейін келіннің үйге келуі. «Түсіру» сөзінің қолданылуы ежелде көшпелі халықтың қызды жігіттің аулына арнайы бір көшпен аттың үстіне мінгізіп жібергені мағынасында болуы мүмкін. Келінді ауылға әкелген кезде бірнеше ғұрып жасалған:

келінді қарсалу, үйге кіргізер алдында «отқа май салу» (отпен тазалау мағынасында), шымылдық дайындап келіннің бетін көрсетпеу (жеңгелер «көрімдік» алып қана көрсетеді), беташар (барлық туысқан, ауылдастар келіп жаңа келінді көреді, ән айтылады, келін сәлем салады), молданы шақырып неке қию. Нәтижеде, «келін түсіру» дәстүрі қазақ халқының ұлттық құндылықтарының бірі. Бұл дәстүрдің ішінде көшпелі қазақтың шаруашылығына, діни наным сенімдеріне қатысты маңызды мәліметтер бар. Түркі халықтарының бай руханиятын бейнелейтін дәстүр қазақ елінің барлық өңірлерінде сонымен қатар Оңтүстік Қазақстанда да жақсы сақталған. Дәстүрдің жалғасуына кері әсеретін негізгі факторлар: урбанизация және глобализация деп айталамыз.

TOSYA (KASTAMONU) İLÇESİNDE DOĞAL ÇEVRE KIRSAL YERLEŞME İLİŞKİLERİ

Barış TAŞ

Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, baristas@karatekin.edu.tr

Öz

Yerleşme, insanlık ile var olan, anlam taşıyan bir kavramdır. İnsanın yeryüzünde yaşamaya başladığı günden itibaren barınma ihtiyacı duyduğu tartışmasız bir gerçektir. Bu bağlamda ele alındığında yerleşim, insanın en eski ve hiçbir zaman önemini yitirmemiş-yitirmeyecek bir beşerî faaliyettir. Nitekim yerleşme, günümüzde dünyadaki kaynakların sürdürülebilirliği açısından en önemli olguların başında gelmektedir. Yerleşmeler, coğrafi açıdan kırsal ve kentsel olmak üzere iki alt başlıkta ele alınır. Kırsal yerleşmeler, doğal ortamlarla uyumlu, sade bir görünüme sahip olan ve temel olarak tarım ve hayvancılık gibi hammadde üretim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerleşmeler durumundadır. Karadeniz ve Orta Anadolu bölgelerinin geçiş kuşağında yer alan Tosya, doğal çevre özellikleri açısından çeşitliliğin görüldüğü bir ilçe idari alanıdır. Ilgaz ve Geçmiş dağı, yörenin en önemli jeomorfolojik birimini oluşturur. Bu iki dağı kütlelerinin arasında, bir tektonik depresyon bulunur ve bu depresyonda,

Kızılırmak'ın önemli kollarından olan Devrez çayı akış gösterir. Fiziki coğrafya şartlarının çeşitlilik gösterdiği yörede, kırsal yerleşmeler de bu doğal şartlardan etkilenmiştir. Dağlık kütlelerdeki kırsal yerleşmeler ile depresyon çevresindeki kırsal yerleşmeler, gerek doku-biçim, gerekse yürütülen ekonomik faaliyetler açısından birbirinden farklıdır. Bu çalışmada, Tosya ilçesindeki doğal çevre faktörlerinin kırsal yerleşmeleri nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Tosya ilçesine ilişkin çeşitli istatistik veriler yardımıyla kırsal mekânın ve kırsal yerleşmelerin doğal unsurlardan etkilenme durumları tespit edilmiştir. Dağlık alanlarda dağınık-yarı dağınık dokuya sahip kırsal yerleşmeler ve hayvancılık faaliyeti ön plana çıkarken depresyon çevresindeki düz alanlarda toplu dokuya sahip kırsal yerleşmeler ve tarımsal üretim yoğundur. Yörede doğal çevre unsurları, kırsal yerleşmelerin konum, doku, biçim özellikleri ve ekonomik faaliyetlerin değişiminde etkili olmuştur.

İBN BATÛTA'NIN SEYAHATNAMESİNDE ORTA ASYA'DAN MEKÂNLAR VE ŞAHISLAR

Bekir YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi,
Çankırı/TÜRKİYE, bekiryildirim@karatekin.edu.tr

Öz

Tarihin en önemli seyyahlarından biri kabul edilen Faslı Seyyah İbn Batûta, yaklaşık 28 yıl süren yolculuğunda Fas'tan Çin'e kadar birçok bölgeyi gezmiştir. Bu bölgeler içinde kuşkusuz Bugün Orta Asya dediğimiz bölgeler olduğu gibi ayrıca o zamanlar Türk yöneticilerin kontrolünde olan Hint kıtası da yer almaktadır. İbn Batûta, seyahatleri esnasında edindiği izlenimler ve anıları Rihletü İbni Batûta yani "İbn Batûta'nın Yolculuğu" anlamına gelen seyahatnamesinde toplamıştır. Bugün sayısız dile çevrilen bu eser, dünya tarihinin en önemli seyahatnamelerinden biri olarak sayılmakta ve sayısız tarihsel araştırma ve incelemeye kaynaklık etmektedir. İbn Batûta'nın seyahatnamesi Arapça olarak yazılsa da Türk tarihi ve kültürü açısından da önemlidir. Çünkü onun seyahatnamesinde Türklerin ana yurdu olan Orta Asya bölgeleri hakkında bilgiler yer tutmaktadır. Bu

nendenle, Rihle 14. yüzyıl Türk tarihi ve kültürü için de değerli bir kaynak görülebilir.

İbn Batûta Orta Asya'daki Türk bölgelerine Ser şehriden başlamış, Saracuk, Harezmi, Alkat, Bekne Buhara Semerkant Tirmiz, Belh, Herat, Tus Nişabur ve Horasan Gazne ve Kabil vb. şehirleri gezmıştir. Ağırlıklı olarak dolaştığı şehirleri tasvir ettiği gibi oralara ait başka coğrafi meknları da betimlemiştir. Özellikle bu bölgelerde sahabe veya limlerden kabri olanlara değinmiştir. Örneğin, Hz. Ukaşe el-Esed, Kusem bin Abbas bin Abdülmuttalib İmam Buhari. Yine bu meknların iktisadi ve kültürleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Ayrıca Orta Asya için dönüm noktası olan Celalettin Harzemşah ve Cengiz Han arasında geçen mücadeleler hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Karşılaştığı yöneticiler ve kişilerle ilgili malumatlar vermektedir. İbn Batûta zaman zaman Türkçe kelimeler de zikretmektedir. Küçük anlamına gelen ck, baba anlamına gelen ata vb. kelimelerdir. Bu Türkçenin farklı toplumlara ulaşmasına az da olsa bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap verilecektir: 1- İbn Batûta Orta Asya'dan hangi şehirleri meknları gezmış ve onları nasıl betimlemiştir. 2- Orta Asya'daki seyahatlerinde kimlerle karşılaşmış ve onları nasıl tasvir etmiştir.3- Bu bölgelerin dil ve kültürü hakkında hangi bilgileri sunmuştur.

O'ZBEKİSTONDA UMUMİY OVQATLANİSH MUASSASALARI TARİXİDAN (SOVET DAVRİ MİSOLIDA)

Bunyod Uralovich Nasirov

Dotsent, Mirzo Ulug'bek Nomidagi O'zbekiston Milliy Universitetining
Jizzax Filiali, ÖZBEKİSTAN, bunyod2020@mail.ru

Annotatsiya

Bugungi kunda dunyo mamlakatarida aholining hayotiy faoliyatini ta'minlash va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida xizmat ko'rsatish sohasi muhim ahamiyat kasb etadi. Xulosa tariqasida aytish mumkinki, sovet hukumati tomonidan "sotsialistik turmush tarzi"ni targ'ib etish g'oyalariidan biri sifatida umumiy ovqatlanish muassasalari tizimini kengaytirilgan va faoliyati yaxshilangan bo'lsa, ikkinchi tomondan bu borada aholi uchun ma'lum bir qulayliklar yaratilgan.

Lekin, aholi ma'lum darajada umumiy ovqatlanish muassasalarini faoliyatidan foydalangan bo'lsada, Ittifoqning boshqa respublikalaridagi kabi bu jarayon juda keng tarqalmadi. Buning asosiy sabablaridan biri o'zbek xalqining mentaliteti bilan bog'liq edi. Ma'lumki, O'zbekistonda aksariyat mahalliy aholi azaldan bo'sh vaqtini oila davrasida o'tkazishni, tushlik yoki kechki ovqatni ham o'z oilasida tanovvul qilishni odat qilgan. Ikkinchi tomondan esa mavjud ovqatlanish muassasalarining faoliyati aholining talabiga deyarli javob bermagan, ya'ni ko'pgina umumiy ovqatlanish muassasalarida taomlarning tayyorlanishi, sanitariya-gigiena qoidalariga rioya etilish holati va narxi aholining talab-istaklariga to'g'ri kelmagan. Uchinchidan, restoran, kafe hamda oshxonalarda ovqatlanishlari uchun aholining moddiy mablag'i etarli emas edi. SHu bilan birga bu umumiy ovqatlanish muassasalarida evropacha taomlar bilan birga an'anaviy milliy taomlarning tayyorlanishi asta-sekin aholining ulardan foydalanishini ko'payishiga olib kelgan. To'rtinchidan, hukmron mafkuraning g'oyalari o'zga madaniyat orqali singdirilib, aholining dunyoqarashi, fikrlashi va turmush-tarzi aynan "shaklan milliy, mazmunan sotsialistik" prinsipi asosida shakllantirishga harakat qilingan. Beshinchidan, milliy va diniy qadriyatlar toptala boshlandi. Milliy bayramlarni nishonlash hamda shular bilan bog'liq urf-odatlar va qadriyatlarni ta'qiqlashga harakat qilingan.

КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕГИ АТ АТООЧТУН ФУНКЦИОНАЛДЫК-СЕМАНТИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ

Cazgül CAKAKOVA

Ph.D., Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türkoloji Bölümü, Bişkek/KIRGIZISTAN,
cazgul.cakakova.manas.edu.kg

Аннотация

Кыргыз тилиндеги ат атоочтор грамматикаларда каралганы менен, аларда ат атоочтун семантикалык жана функционалдык маанилери кеңири берилген эмес. Макалада ат атоочту бул өңүттө толуктоо, тактоо аракети менен бирге, анын лексико-семантикалык жана функционалдык өзгөчөлүктөрүн ачып берүү

аракети көрүлөт. Ат атоочтун тилдеги эң керектүүлүгү анын коммуникативдик сапаты менен түшүндүрүлөт. Ат атоочторду ушул сапатына карай дейксистик жана анафоралык топторго бөлүштүрүүгө болот. Макалада бул бөлүштүрүлгөн топтор боюнча сөз болот. Тилде ат атооч эң байыркы убактардан тартып эле колдонулган. Мунун тилде эң байыркы убактан бери жашашы анын колдонулууга ыңгайлуулугу менен байланыштуу. Ат атоочтун тилдеги эң керектүүлүгү мында турат: биринчиден, көп сөздөрдү маанисин өзгөртпөй туруп, аз сөз менен берүү жагынан ат атоочтор сөздөрдү артык баш кайталабоого алып келет; экинчиден, тездетүүчү, кыскартуучу ролу жагынан ал шарттуу түрдө жазуудагы скорописке жакын; үчүнчүдөн, сүйлөмдөгү кээ бир сөздөрдү улам кайталап отурбастан аны маанисине карата ат атоочтун түрлөрү аркылуу берүүнүн стилдик ролу да чоң. Ошондуктан ат атооч оозеки речте да жана адабий тилде да кеңири колдонулат. Ат атоочтун тилдеги эң керектүүлүгү анын коммуникативдик сапаты менен түшүндүрүлөт.

Макалабызда ат атоочтун жактама жана шилтеме ат атоочтордун лексико-семантикалык жана функционалдык өзгөчөлүктөрүн белгилөө максатка алынды. Ат атоочтун бул түрлөрү кепте стилистикалык максатта колдонулуу мүмкүнчүлүгү бирдей эмес. Дейктикалык ат атоочторду түзгөн жактама жана шилтеме ат атоочтор стилистикалык боёктуулукка жана функционалдык жиктелүүгө ээ. Жактама ат атооч сөздөрдүн кепте колдонулушу кептин контексти жана кепке катышуучулардын диалогдогу өз ара мамилелери менен тыгыз байланышкан.

Диалогдук речте көп сөз менен берилген суроого ат атооч аркылуу бир сөз менен жооп берүүгө мүмкүн. Сүйлөмдөгү сөздөрдү улам кайталабастан, аларды маанисине карата ар кандай ат атоочтор аркылуу берүүнүн стилдик ролу чоң. Ошондуктан, ат атоочтор кепте кайталоону орунсуз болтурбоо үчүн алмаштыргыч каражат катары дайыма колдонулуп келген.

Кыргыз тилиндеги шилтеме ат атоочтор, негизинен, тектеш тилдердеги шилтеме ат атоочторго окшош, бирок кыргыз тилинде фонетикалык өзгөрүүлөргө жана кошумчаланууга дуушар болуунун натыйжасында алардын составы бир топ толукталган.

Тектеш тилдерден кезигүүчү кээ бир ат атоочтор кыргыз тилинде толук жана кыскарган формада колдонулат.

AHİLİK TEŞKİLATI TİCÂRİ ANLAYIŞININ FIKHÎ REFERANSLARI

Cemil LIV

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Çankırı/TÜRKİYE, cemilliv@karatekin.edu.tr

Öz

İslam hukukunda belirli ilkeler çerçevesinde özel mülkiyet prensip olarak benimsenmiştir. Kişisel mülkiyetin kamu zararına yol açacak şekilde kullanılmasına müsaade edilmez. İslam'ın öngördüğü ekonomi sisteminde asıl hedef toplumsal maslahat ve sosyal adalettir. Özel mülkiyet benimsenmiş olsa da üretim faktörleri, hammadde ve sermayenin kişisel arzular için israf edilmemesi, aksine verimli bir biçimde kullanılması sosyal refahın sağlanması ve devletlerin gelişimi için önemlidir. Ekonomik hayatın en önemli sacayaklarını hammadde, sermaye, emek, üretim ve tüketici oluşturmaktadır. Ekonomik kalkınmanın temini emek-sermaye, üretim tüketim dengesinin adaletli bir şekilde sağlanmasından geçmektedir. Bireysel hak ve özgürlük temel bir prensip olarak benimsenmiş olsa da kişilerin kaynakları israf etmesine müsaade edilmez. Toplumsal ihtiyaçlar belirlenir ve bu ihtiyaçlara göre üretim yapılır. Modern dünyanın tüketim odaklı yaşam felsefesinin telkin ettiği suni ihtiyaçlarla ekonomik değerlerin, kaynakların yok edilmesine izin verilmez. Toplumsal kalkınma ve sosyal refahı dikkate alan, temel ihtiyaç odaklı yaşam yerine bireysel ihtirasların oluşturduğu suni ihtiyaç merkezli hayat ekonomik kalkınmanın önündeki en önemli engellerdendir. Ticari sektörde ürün arzı tüketim anlayışının seyrine göre sürekli değişim göstermektedir. Kazan kazan politikasının bir sonucu olarak suni fiyat artışları, spekülâtif müdahaleler, istikrarı, üretim ve tüketim dengesini bozmaktadır. İslam hukukunda piyasa istikrarını bozan spekülâtif eylemlerle sosyal refahın bozulmasına, toplumsal kalkınmanın ve ilerlemeye ket vurmasına müsaade edilmez. Özellikle son dönemde ülkemizde ve küresel düzeyde yaşanan ekonomik sıkıntılar İslam hukukunun üretime, tasarrufa, kalkınmaya ve istikrara dayalı ekonomi

modelinin ehemmiyetini gözler önüne sermiştir. Bu çalışmada temel dayanağı İslam ekonomi sistemi olan yüzyıllarca Anadolu topraklarında sağlam bir ticaret ahlakının yerleşmesini sağlayan ve bu sayede güçlü bir ekonomik sistemin oluşumuna katkı sunan ahi teşkilatının ticari anlayışının parametrelerinin fıkhi analizinin yapılması planlanmaktadır. Ahi teşkilatının ticari anlayışında yer alan arz talep dengesi, kalite standartları, ürün satış fiyat aralığının belirlenmesi, suni fiyat artırıcı etmenlerin engellenmesi ve üreticiden tüketiciye doğrudan ürün satışının temini gibi temel prensiplerin fıkhi referanslarının belirlenerek tahlillerinin yapılması günümüz ticari hayatı içinde yol gösterici olacaktır.

KAZAK FİLM KÜLTÜRÜNDE KAZAK KİMLİĞİNİN İNŞASI

Dana MATKERİM

Dr., Kazakistan Abay Üniversitesi Kültüroloji Bölümü,
Almatı/KAZAKİSTAN

Bildirimizde, Sovyet sonrası dönemde tam bağımsızlığına kavuşan bir ülke olarak Kazakistan'da kültür endüstrisinin en işlevsel unsurlarının başında yer alan "Kazak sineması"nın Kazak millî kimliğinin inşası sürecinde nasıl bir rol üstlendiği bu konuda yapılan örneklerden hareketle ele alınacak ve özel eleştirel bir vurguyla önerilerimiz sıralanacaktır.

KAYSERİ'YE GÖÇ EDEN UYGURLARIN RAMAZAN SOFRASI VE KÜLTÜREL MELEZLEŞME

Ebru KILIÇ

Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi
Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, ebrukilicedb@gmail.com

Öz

Ramazan sofraları; inanç sistemi, yemek çeşitliliği, hazırlama, sunum ve hizmet, sofrada adabı, iletişim dili gibi yönlerden değerlendirildiğinde kutsal kabul edilen ay içerisinde her Türk topluluğu kısmen benzerlik gösterse de kendi kültürüne özgü sembolik anlam içeren ritüel ve

uygulamaları bulundurur. Ancak göç eden toplumların kültürlerine bakıldığında yerleştikleri bölgenin dili başta olmak üzere özellikle yemek kültürlerinde değişim, dönüşüm, melezleşmenin olması muhakkaktır. Bu çalışmada da 1965, 1967, 1989, 2014 yıllarında gruplar halinde Kayseri'ye göç eden Uygurların kimliğini, inanç sistemini, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını, maddi kültürünü kapsayan Ramazan sofraları ele alınacaktır. Uygurların sofrası etrafında şekillendirdikleri yemek çeşitliliği, hazırlık, sunum ve hizmet, sofrası adabı, maddi kültür unsurları; içinde buldukları çevre ve toplumun yapısıyla beraber kültürel iletişim, etkileşimle yaşanan değişim, dönüşüm ve melezleşme incelenecektir. Araştırmada yöntem olarak farklı dönemlerde göç etmiş, farklı yaş ve cinsiyet grubuna ait kaynak kişiler seçilmiştir. Görüşmeler sonucunda kuşaklararasılık bağlamında göç ile geleneklerini nasıl ve ne derecede sürdürdükleri, kültürel melezleşmenin hangi boyutta ve hangi noktalarda olduğu incelenmiştir. Çalışma sonucunda Uygurların kimliğini, inanç sistemini, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını bütüncül bir yapıda kapsayan Ramazan sofralarına dair kültürel melezleşmenin öncelikle geleneksel Uygur yemeklerinin, içeceklerinin içine katılan bitkiler özelinde olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye'de yetiştirilemeyen bitkilerin yerine lezzet ve uyum açısından benzer olduğu görülenler kullanılarak yemeklerini yapmaya devam ettikleri görülmüştür. Bitkilerin bulunamamasından kaynaklanan zorunlu değişimlerin yanı sıra kültürel etkileşim ve iletişimin etkisiyle Türkiye'de yapılan yemekleri ve yemeklerin içerisine katılan nesnelere beğenerek kendi sofralarına, yemeklerine dâhil etmişlerdir. Bir diğer durum ise temin edilemeyen ya da şartların sağlanamamasından dolayı kullanılan araç gereçlerde ve sunumlarda tespit edilmiştir. Ramazan sofrası etrafında görülen bu kültürel melezleşmenin yoğun olarak manevî kültürel unsurlara kıyasla maddî kültürel unsurlarda olduğu saptanmıştır.

SON DÖNEM OSMANLI EĞİTİM-ÖĞRETİM ÖRGÜTLENMESİNDE OKUL BİNALARI SORUNU (1869-1914)

Ebubekir KEKLİK

Ph.D., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE,
ebubekirkeklik@hotmail.com

Öz

19. Yüzyıl Batı'da temel eğitimin kiteselleştiği ve laikleştiği bir dönemdir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'nın yönetici elitleri ve eğitimcileri, okulun benzer duyguları paylaşan, ortak değerler sistemine mensup bir ulus inşa etmekteki önemi üzerinde dururlar. Bununla birlikte Batı'da eğitimin tam anlamıyla devletin kontrolüne girmesi, zorunlu ve parasız hâle gelmesi ancak 19. Yüzyılın sonlarında mümkün olabilmiştir. Batı'nın önde gelen sanayi ülkelerinde eğitim-öğretim işlerini organize edecek merkezî idare birimleri de yine söz konusu yüzyılın ikinci yarısından sonra kurulabilmiştir. Klasik Osmanlı düzeninde, devletin tebaaya genel eğitim vermek gibi bir düşüncesi yoktu. En azından böyle bir merkezî yapılanmanın varlığından söz edilemez. Osmanlı İmparatorluğu'nda da eğitimin merkezî bir idareye bağlanması ve eğitimi organize edecek bir bakanlık (nezaret) kurulması Batı ülkeleriyle aynı dönemde ve Batı etkisiyle ortaya çıkmıştır. Eğitimi kiteselleştirerek merkezî bir idareye bağlamak düşüncesinin temel hareket noktasını, halkın devlete bağlılığını artırmak, genişleyen bürokratik ihtiyaçlar için iyi yetişmiş memur talebini karşılamak ve bunlardan çok daha önemlisi bu yolla devletin kurtarılabilceğine duyulan yaygın inanç oluşturmaktadır. Arzu edilen şey ortak idealler etrafında toplanmış, devlete ve hanedana bağlı yeni bir Osmanlı tipidir. Bu düşüncelerden hareketle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı vilayetlerinde modern eğitim kurumları tesis edilmeye başlanmıştır. Özellikle 1869'da yayımlanan, Osmanlı eğitim tarihinin en önemli belgelerinden biri olarak kabul edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi eğitimin kiteselleşmesi ve modern eğitim kurumlarının taşraya yayılması açısından son derece büyük bir öneme sahiptir. Bu nizamname ile Osmanlı taşrasındaki eğitim teşkilatı yeniden ele alınmış, vilayetlerde de sağlam bir eğitim örgütlenmesi öngörülmüştür. Eğitim örgütlenmesinin en önemli unsurlarından biri de

şüphesiz söz konusu örgütlenmeye paralel olarak Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyası üzerinde modern okul binaları inşa etme meselesidir. Ancak bu iş, tahmin edileceği üzere, büyük imkânlar ve zamanla üstesinden gelinebilecek çapta bir iştir. Son dönem Osmanlı idarecilerinin/eğitimcilerinin büyük mücadelesine rağmen okul binası sorununun çözülebildiği söylenemez. İmparatorluğun pekçok önemli şehir merkezinde ilköğretim ve ortaöğretim okulları inşa edilmekle birlikte özellikle devletin kolunun uzanmadığı merkeze uzak bölgelerde eğitim-öğretim çoğunlukla eski binalarda veya okul olmak için inşa edilmemiş kiralık binalarda yapılmıştır. Bu sonunun İmparatorluktan Cumhuriyete devrettiği bilinmektedir. Çalışmamızda imparatorluğun genel eğitim örgütlemesi içinde okul binaları sorunu başta arşiv vesikaları olmak üzere çeşitli resmî kaynaklardan ve dönemin aydınlarının eleştirilerinden hareketle incelenecektir.

ABU HAYYAN'IN "KITAB AL-ATRAK AL-LISAN AL-ATRAK" SÖZLÜĞÜNDEKİ AZERBAYCAN VE TÜRKMEN SÖZCÜKLERİNİN SÖZLÜK-ANLAMSAL ÖZELLİKLERİ

Elburus VELİYEV

Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi Azerbaycan Dili ve Edebiyatı
Bölümü, AZERBAYCAN, elbrusveliyev79@gmail.com

Öz

Dilbilimin önemli sorunlarından biri de dilimizin söz varlığının dün, bugün ve geleceği ile ilgilenmek, gelişim tarihini sistemli bir şekilde incelemek ve ortaya koymak, zaman zaman dilbilimcilerin dilbilime katkılarını ortaya koymaktır. Bu nedenle bazı düşünürlere göre geçmişimizi unutursak bugün düzenleyemez ve geleceğimize önemli bir katkı sağlayamayız. Arap ülkelerindeki Türk dillerine olan ilginin Türklerin Selçuklu halifeliğine girmesinden çok önce de var olduğunu tarihten biliyoruz. Böylece Arap hilafetinde Türk dilinin öğrenilme aşaması IX. yüzyılda başlamıştır.

Halife el-Mutasim (833-842) döneminde 70.000'den fazla Türk'ün Arap ordusunda görev yaptığı tarihi gerçeğini zikretmek yeterlidir. Bu veya diğer faktörler nedeniyle, Türk dillerinin derinlemesine araştırılmasına ciddi bir ilgi vardı. Özellikle Arap dilbilimcileri, Türk dillerinin kelime,

fonetik ve gramerini incelemeye çalışmışlardır. On ikinci ve on üçüncü yüzyılın başlarında, güç Türklerin eline geçti. Bu nedenle Türkçe öğrenmeye ilgi zorunlu hale geldi. 12.yy sonu 13.yy başlarında Türk dilinin çeşitli sözlükleri ve gramer kitapları oluşturulmuştur. Bu sözlüklerden biri de Ebu Hayyan el-Andalus'un "Kitabi-el drak li-lisan al atrak" sözlüğüdür. Ebu Hayyan, Türkçe öğrenme alanındaki çalışmaları hakkında şunları yazdı: "Dili kelimesi kelimesine öğrendim, güvendiğim kişilerden kelimelerin anlamlarını açıklamasını istedim, şekil ve söz dizimi açısından kimseyi takip etmedim, bilenlere danıştım. Yetenek ve bilgime dayanan morfoloji ve sözdizimi dili. ve bu yasaları derinlemesine anlayarak en iyi sonuçları elde ettim."

Abu Hayyan'ın (1256-1344) beşi Türk dilinin fonetik, kelime hazinesi, morfolojisi ve söz dizimine ayrılmış 65 eser kaleme aldığı belirtilmelidir. Bu beş eserden sadece biri olan Kitab el-İdrak li-lisan el-atrak bize ulaşmıştır.

Abu Hayyan'ın sözlüğü 2.300'den fazla kelime içeriyor. Bu kelimelerin neredeyse tamamı Türkmence kökenli olup, yüzde 90'dan fazlası şu anda Türkçe, Türkmence, Gagavuzca ve Azerice'de kullanılmaktadır. Bizim kesin hesaplamamıza göre, yani 2014, bu sözlükteki kelimeler bugün Azerice'de kullanılmaktadır ve herkesin anladığı ortak kelimelerdir. Bu kelimelerin çoğu 700 yılı aşkın bir süre şekil ve içeriklerini değiştirmeden varlığını sürdürmüş, bir kaç küçük fonetik değişikliklere uğramıştır (erkek-erkek, ucuz-ucuz, açık-açık, örümcek-örümcek, kırlangıç-yutmak vb.).

Sözlükteki Türkmen kökenli 2300 kelime yaklaşık 4 gruba ayrılabilir:

1. Arkaik - Türkmen kökenli eski kelimeler. (2002'de yayınlanan bir makalede haber yapmıştık: arı, bee, damu, asruk, kur, guma vb.).
2. Sadece Osmanlı Türkçesinde kullanılan kelimeler: (sırt, omuz, demir, avat, un, bacaq, uyuk, beyaz, bozug, jugart (yoğurt) arkadaş vb.)
3. Bazı fonetik değişikliklere uğrayan ve aynı anlamda kullanılan kelimeler: hugger, hugg, hugd, hugd, hugd, hugd, hugd, hugd, hugd, hugd, hugd
4. Hiçbir fonetik, morfolojik, biçim değiştirmeyen ve sözlük-anlamsal anlamını tamamen koruyan, günümüzde yaygın olarak kullanılan kelimelerdir. Bu tür kelimelerin sayısı 1000'den fazladır. Bu sözlerden bazılarına değinmemiz gerekiyor. Peki neden? Çünkü dilimizin XII-XIII yüzyıllar ve öncesindeki zenginliği, kapsamı ve konumu, sadece Türk

bilginleri tarafından değil, bu kelimeleri sözlükleştiren ve en azından Doğu dünyasına ve Türk dünyasına yayan Arap dilbilimcileri tarafından da takdir edilmiştir.

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NİN TÜRK HALKLARINA YÖNELİK MİSYONERLİK FAALİYETLERİ (XVI-XIX. YÜZYIL)

Elif Rümeyya ULUÇAM

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara/TÜRKİYE

Öz

XV. yüzyılda Moğol egemenliğinin Rus coğrafyasında etkisini kaybetmesiyle bölgede ön plana çıkmaya başlayan Moskova Knezliği, Altın Orda Devleti'nin parçalanması sonrasında gittikçe güçlenerek Rus Çarlığı'na dönüşmüş ve bölgedeki nüfuzunu artırma hedefiyle emperyalist bir siyaset izlemeye karar vermiştir. Bu bağlamda “Çar” unvanını alan ilk Moskovalı yönetici IV. İvan'ın (Korkunç İvan) iktidarı döneminde Türk halklarına yönelik geniş çaplı bir Hıristiyanlaştırma politikası başlamıştır. IV. İvan'ın Kazan Hanlığı'nı istila etmesiyle başlayan bu politikanın temel amacı, hem Altın Orda Devleti yıkıldıktan sonra onun temsilcisi haline gelen Kazan Hanlığı'nın siyasî olarak teşkil ettiği güvenlik problemini ortadan kaldırmak hem de bölge halkının dinî dönüşümünü sağlayarak Rus kültürünün yayılmasını kolaylaştırmaktır. Bu noktada yalnızca politik bir işgali değil aynı zamanda toplumsal bir asimilasyonu da haiz olan Kazan istilası dönemi, yüzyıllar boyunca değişen biçimlerde devam edecek olan Rus Hıristiyan misyonerliğinin de başlangıcıdır. Tarihsel kaynaklara bakıldığında gerek Müslüman gerekse Pagan olan Türkler için yapılan söz konusu faaliyetlerin, halkın hem dinî hem de etnik kimliğini dezenformasyona uğratmaya yönelik olarak sistematik şekilde uygulandığı görülür. Bunun için tahakküm altına alınan Türk bölgelerinde kiliseler açılması, din adamlarının tahsis edilmesi, manastırlar inşa edilmesi, Rus kültürünü ve Hıristiyanlığı empoze eden eğitim kurumlarının ihdas edilmesi, çeşitli ekonomik yaptırımlar düzenlenmesi ve hatta sürgünler yapılması gibi bir dizi eylem hayata geçirilmiştir. Din değiştirme kapsamında uzun yıllar boyunca devam

eden Rus devletinin katı tutumu, XVIII. yüzyılın ortalarına, Çariçe Katerina dönemine gelindiğinde (1762-1796) daha ılımlı bir hal almış ve dinî serbesti için birtakım adımlar atılmıştır. Ancak XIX. yüzyıldan itibaren bu konudaki mutedil ve hoşgörülü tavır terk edilerek misyonerlik faaliyetlerine hız verilmiştir. Bunun için özellikle Filaret ve İlimskiy gibi öne çıkan isimler Rus misyonerliği noktasında kayda değer çalışmalar yapmıştır. Netice itibarıyla ilerleyen süreçte Türklere yönelik Hıristiyanlaştırma siyaseti bilhassa Rusya içerisinde yaşanan siyasî çalkantılarla birlikte hız kesmiş olsa da söz konusu halkların fizikî olarak yaşadığı sıkıntıların yanı sıra kültürel, toplumsal ve dinî açıdan kısmen asimile olmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sebeple Rus Ortodoks Kilisesi'nin bölgedeki Türk halkları üzerinde uyguladığı Hıristiyan misyonerliğinin mahiyetini inceleyeceğimiz bu çalışma, söz konusu halkların kimliğini ve mevcut durumunu anlamlandırmak adına önem teşkil etmektedir.

“HAAN-TÖGÜLDÜR” VE “ALİŞAH” DESTANLARINDA YARIŞ VE SINAMALAR

Elmira MEMMEDOVA KEKEÇ

Doç. Dr., Bakü Avrasya Üniversitesi, Bakü/AZERBAYCAN,
mamedovaelmira4@gmail.com

Öz

“Haan-Tögüldür” Tıva, “Alişah” ise Güney Azerbaycan Türklerinin destanları sırasında yer alır. “Alday-Buuçu”, “Boktu-Kiriş”, “Bora-Şeeley”, “Arı-Haan”, “Möge Şagaan-Toolay”, “Arzılañ-Kara Attıg Çeçen-Kara Möge” gibi kahramanlık destanları sırasında yer alan “Haan-Tögüldür”, Maadırlıg tooldarlarından biridir. “Alişah” destanı ise Güney Azerbaycan Türklerine özgüdür. Her iki destanda kahraman yarış ve sinamalardan geçmektedir. Haan-Tögüldür evleneceği kızı kavuşmak için yola çıkar Toylu-Buduk uğruna düzenlenecek yarışmalara katılır. Bundan sonra deveyi yener, Koşkulday Mergen adlı bir kahramanla güreşir, daha sonra at yarışlarına katılır, üç yüz altmış güreşçiyi de yenerek sevdiğine kavuşur. “Alişah” destanının kahramanı da alplığını ispatlamak için ava çıktığında kuş olarak zannettiği kızların aslında güzel bayanlar olduğunu farkedir. Özellikle aralarındaki

güvercinlerden biri güzeller güzelidir ve ona bir aşk mektubu, bir demet de çiçek verir. Avdan döndükten sonra Alişah aşk hastalığına tutulur ve güvercin donundaki güzel kızın Gülüstan-ı İrem`de yaşadığını öğrenir. Ona kavuşmak için yola çıkar ve sevgilisine erişene kadar epey yarış ve sınamalardan geçer. Bu destanın özelliği diğer aşk ve kahramanlık destanlarından farklı olarak kahramanın devler gibi sihirli varlıklarla savaşmasıdır. Bu bağlantıda "Alişah" destanının "Haan-Tögüldür" destanıyla ortak noktaları çoktur ve bildiride detaylı incelenecektir.

THE CHAM ISSUE AND SOME VIEWS ON THE APPROACH OF THE NEW GOVERNMENT OF MUSTAFA KEMAL ATATURK ON IT

Entela MUÇO (DAVETLİ KONUŞMACI)

Ph.D, President of Friendship, Scientific, Cultural Albania-Azerbaijan Association, ARNAVUTLUK

Abstract

The Cham issue is a complex topic and carries problems related to numerous strands of the history of two fraternal peoples and two friendly countries: Albania and Turkey. The roots of Cham issue are deep and should be sought-after centuries ago, southwest of what is called ethnic Albania, in the border with Greece.

The Cham "issue" is firstly related to the place where it occurs and becomes an object, Chameria. The province of Chameria or ancient Thesprotia is known in ancient times as a prosperous country with a favorable geo-strategic position, as well as always sought-after by foreigners. Populated by a pure Illyrian-Albanian population, (Thesprotians in the 5th century BC and then the Chams) Chameria stood out as a province insistent in the face of adversity and time-waves and of the political surprises of the "enlightened" minds of Europe.

Their decisions caused a lot of unrest to the Cham area and people, made the province of Chameria the object of the most famous European chancelleries of that time until it became the "Cham issue".

The Congress of Berlin (13 June 1878), the Conference of Ambassadors (17 December 1912), the Treaty of Lausanne (30 September 1923) were notorious initiatives of European diplomacy that severely damaged Albanian territory, the Chameria of the ancient

Epirus. The Cham population, as a population of the Muslim religion, was displaced by force from its native land to the land of New Turkey. Mustafa Kemal Atatürk, the legendary leader of the Turkish people and beyond, together with his government opened the doors to the Albanian Cham population of Chameria. The approach of the government of New Turkey and of its Leader on the Cham issue is the object of my theme. My aim is to highlight this painful truth for Cham people as well as to express the gratitude to the Turkish people, the Turkish government and its leader, for welcoming the Cham people in its most difficult days.

TÜRKİYE TARİHİ AÇISINDAN GÖÇ VE UYUM POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Eray GÖÇ

Ph.D., Çankırı Karatekin Üniversitesi Yapraklı MYO, Çankırı/
TÜRKİYE, eraygoc@karatekin.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye tarihi boyunca, kitlesel akımlar neticesinde ülkesinden ayrılarak Türkiye'ye gelmek durumunda kalan ve genel anlamda göçmen olarak tanımladığımız kişilerin, burada göç ve uyum noktasında karşılaştıkları toplumsal ve siyasal tutumun araştırılmasıdır. Anadolu coğrafyası göç konusunda yüzyıllardır hem transit ülke hem de hedef ülke olma özelliğini taşımaktadır. Anadolu coğrafyası transit olma özelliğine sahiptir, çünkü Asya, Avrupa ve hatta Afrika kıtalarını birbirine bağlamak gibi coğrafi bir özelliğe sahiptir, dolayısıyla bu coğrafyalardan Avrupa'ya gitmek isteyen bireysel ve kitlesel göç akımlarının yol güzergâhıdır ve tarihin her döneminde buna rastlamak mümkündür. Bunun yanında bu topraklar hedef ülke konumundadır. Zira tarihsel süreç açısından ele alındığında, Anadolu Osmanlı devletinden beri çeşitli toplumsal göçlerin merkezi haline gelmiştir. Bu süreçte dair birkaç örnek vermek gerekirse bunun ilk izlerine 1492 yılında Endülüs Emeviler'inin İspanya'dan çekilmesi ile rastlamak mümkündür, İspanya'dan Emeviler çekilince Müslümanlar ve Yahudiler açık hedef haline gelmiş ve saldırılara uğramıştır. Müslümanlar kuzey Afrika'ya göç ederken, Yahudiler Osmanlıya

sığınmışlardır. Yakın döneme baktığımız zaman gerek balkan savaşı gerekse 93 harbi Trakya'dan ve balkanlardan göçlere sebep olmuş, bilhassa Osmanlının toprak kayıpları ile burada yaşayan Türk soylular Anadolu'yu hedef ülke yani varılması amaçlanan güvenli bölge olarak görmüş ve o dönem Bulgaristan'dan, Yunanistan'dan kitlesel göçler olmuştur. Yakın tarih açısından ele alındığında ise iki dünya savaşı arasında ve ikinci dünya savaşından sonra kitlesel göçler devam etmiş, bu kez hem Türk soyluların, (balkanlar ve Kafkasya'dan gelenler) hem de değişik etnik ve dini gruba mensup olanların geldiğini görmekteyiz, (Almanya'dan gelen Yahudi asıllı hocaların). 1990-91 körfez savaşı ile birlikte Irak'tan Kürtlerin ve Türkmenlerin geldiğine tanık olmaktadır. 90'lı yıllarda, yine1989'da Bulgaristan'dan asimilasyondan kaçan Türklerin geldiğini görmekteyiz. Günümüzde ise 2011 yılının Nisan ayında Suriye iç savaşının etkisi ile Türkiye tarihinin en büyük kitlesel göçü olan Suriye göçüne şahit olmaktadır. Tüm bu göç dalgaları bizlere Türkiye'nin bir hedef ülke yani varılmak istenen ülke, yani güvenli bölge olduğunu göstermektedir. Göç ile gelenlerin uyumu konusunda, kültürel yakınlık veya kültürel uzaklık son derece önemlidir. Gerek etnik köken ve gerekse dini inanış yönünden yakın olan topraklardan yapılan göçlerde ev sahibi ülke vatandaşlarının kabul noktasında daha ılımlı yaklaştıklarını görmekteyiz. Ortak kültürel miras göç ve uyum politikalarında hem misafir durumdaki göçmenlerin hem de ev sahibi konumundaki vatandaşların süreci daha rahat atlattıklarına sebep olmaktadır. Bu çalışmada yukarıda bahsedilen kitlesel akımların ve ardından uygulanan politikanın detayları hakkında bilgi verilecektir.

BOLU'DA KADİM BİR AİLE GELENEĞİ: “DAMAT GUYMAK”

Erhan ÇAPRAZ

Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bolu/TÜRKİYE,
erhancapraz38@gmail.com

Öz

Damat ve damatlık, kadim Türk kültürünün temel davranış kodlarını da bünyesinde taşıyan aile geleneğinin temelini teşkil eder. Özellikle

Osmanlılar dönemine geldiğimizde bu gelenek âdeta bir kurum kimliğine bürünerek siyasi ve bürokratik bir erke de dönüşmüştür. Diğer taraftan soyun devamlılığının esas olduğu Türk toplum hayatında bu kurum bazen, tabii erkek evlatın bulunmadığı ailelerde, bizzat 'evlatlık' karakterine sahip olmuştur. Yani damat; "güveyi, iç güveysi, enişte" gibi figürlerin ötesinde bizzat aile içerisinde, sanki aynı soydan gelen bir karaktere bürünmüştür. Elbette erkek ve kız evlat ayrımının pek fazla olmadığı yer veya ailelerde bu durum daha fazla geçerlilik kazanmaktadır. Fakat bu durum yukarıda belirttiğimiz üzere artık, kadim Türk kültüründe bir davranış koduna dönüşmüş vaziyettedir. Osmanlı sicil kayıtlarından da edindiğimiz bilgilere göre Bolu, damatlık kurumunun çok fazla ehemmiyet kazandığı sancaklardan biridir. Bugün de kurum, ilin sınırları içerisinde bu ehemmiyetini hâlâ sürdürmektedir. Ayrıca kurumun "damat guymak" şeklinde bir tabire dönüşüp bir nev'i metafor oluşturması da gelenek içerisindeki kalıcılığını açıkça ortaya koyar. Bu bağlamda bildiride, Bolu'da kadim bir aile geleneği olduğunu tespit ettiğimiz damatlığın, 'damat guyma'nın niteliği ve mahiyeti üzerinde durulacaktır.

PHILOSOPHY OF MUSIC IN THE HERITAGE OF FARABI

Fakhriddin YULDASHEV

Ph.D., Fergana State University, Fergana/ÖZBEKİSTAN,
myuldasheva229@gmail.com

Abstract

The history of the world music culture has passed through various stages of scientific knowledge in the search for the art of music. As we turn to the teachings in this direction, it is difficult to imagine the scientific world of music in the measures of modern culture without the ideas, opinions put forward by great scientists. The philosopher who made the period of radical deviation in the art of Music, The Thinker Abu Nasr Farabi, who created a system of views on the theory of music. He contributed greatly to the development of philosophy, logic, natural and Exact Sciences as well as the teaching of music theory as a major encyclopedic scientist.

In the Middle East, knowledge of the theory of music with the name of the direction “ilm al-musiqa” is expressed in Abu Nasr Farabi’s treatise “The Great Book of Music”. The treatise “The Great Book of Music” is the result of the great work and talent of the philosopher. The scientist put before him the task of comprehensively studying music and steered it. For the first time in the history of music, he carried out systematization of knowledge about music, formed the basis of knowledge about musical instruments. He wrote scientific interpretations of musical instruments such as Tanbur, dutor, trumpet, Shahrud. Farabi notes that the musical instruments give the body the same pleasure from the “melody”.

The most important thing is that in the teaching of the philosopher the phenomenon of music is interpreted in a way that is based on the whole in detail and in essence. The treatise “The Great Book of Music” is recognized in the spiritual culture of medieval Islam with the description of universal reflections. It is not an exaggeration to say that this booklet has made a huge turn in the Eastern music culture in its time. This, firstly, expresses the creation of the theory of music, which was historically formed in the medieval Islamic culture; and secondly, it shows that at that time the musical instruments were famous for their specific tone palette.

AHMED MAZHAR'IN MECMUA-İ EŞARIM'I

Fatih SONA

Doç.Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Çankırı/TÜRKİYE, fatihsona@yahoo.com

Öz

Son dönem klasik üslupla yazan şairlerden Ahmed Mazhar, 1907 yılından sonra vefat etmiştir. Şairin Gazeteci *adında* tiyatro eseri ve şiirlerinden oluşan *Mecmû'a-i Eş'ârım'ı vardır*. Şair, şiirlerini Klasik Türk edebiyatının nazım şekilleriyle yazmıştır. Şair, bu eserinde Sultan II. Abdülhamid'e kasideler yazmıştır. Onun döneminde olan olayları anlatmıştır. Bunun yanında Hz. Ali'yi ve Mevlânâ'yı öven kasideler yazmıştır. Şair, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi üzerine “Mersiye-i derhakk-ı İmâm Hüseyin Radiya'llâhu Anh” başlıklı bir şiir yazmıştır.

Eserde bunlardan başka 35 gazel, 2 şarkı, 4 rubai, 11 beyit yer almaktadır. Şair, eserini mecmua olarak nitelemiştir. Eser aslında küçük bir divançe gibidir. Şairin *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ının giriş kısmına Kemal Paşazâde Sa'îd Bey bir takriz yazmıştır. Kemal Paşazâde Sa'îd Bey, ey güzel konuşan, beğenilmiş güzel söz söyleyen diye Ahmed Mazhar'a seslenmektedir. Onun *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ını okuduğunu söylemektedir. Bu eser ona göre hoş çiçekler gibidir. Birçok beytinin güzel ve şirin, birçok mısranın güzel ve renkli olduğunu söylemektedir. Ama diyerek önerilerini ve eleştirilerini sıralamıştır. Şair, *Mecmû'a-i Eş'ârım*'ın giriş kısmında bir mukaddime yazmıştır. Gençlik zamanlarında yazdığı şiirlerini ihtiva eden mecmuanın bazı büyük dostlarının teşvikleriyle basılmasına karar verdiğini söylemektedir. Yeni heves bir şairin ilk eseri olduğundan dolayı da yapmış olduğu hatalarının hoş görülmesini istemektedir. Bu çalışmada Ahmed Mazhar'ın Mecmua-i Eşarım'ı bilim âlemine tanıtılmaya çalışılacaktır.

EL-HİNT'TE TÜRK VARLIĞI: TÜRKŞAHİ'LERİN İKİNCİ YÖNETİCİSİ – HORASAN TEGİNŞAH

Feruz DJUMANİYAZOVA (DAVELLİ KONUŞMACI)
Doç. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi Şerqşinaslık Enstitüsü,
Taşkent/ÖZBEKİSTAN

Öz

el-Hint'te ilk orta çağlarda yöneticilik yapan Türkşahi'lerin ilk iki hükmdarları – Barhatekin ve Horasan Teginşah hakkında çok az sayıda araştırma vardır. Özellikle, Horasan Teginşah'ın kiminle özdeşleştirilmesi ve kronolojisi hakkında çeşitli görüşlere rastgelinir. Ömegin, Y. Harmatta, Teginşah hanedanının hükümdarlarının kronolojisini şu şekilde restore etmiş: Horasan Teginshah, 720-738 y. (Wu-san Te-chin Shai, sikkelerdeki Sri Tagino Shaho yazısı). Çince'de Horasan Teginşah (Wu-san Te-chin Shai) olarak bilinen Kabil Şah'ın yaşlılığı nedeniyle tahttan oğlu Fu-ling-chji-so için vazgeçtiği bilinmektedir. Araştırmacı H.Humbah ayrıca sikkeler üzerindeki Baktriy ve Pehlevi metinleri arasında Tan kaynaklarındaki wusan'ın karşılığı olan uorsan of tegin uorsan shau (=Khōrasan Tegin Shāh) ve ba hwr's'n of tgy'n' hwr's'n mlk'ları bulmayı başarmış. Ergin olduğu göz

önüne alındığında, Horasan Teginşah unvanıyla Türkşahi hükmdar uzun süre tahtta hizmet etmiştir.

Huei-Chao'nun 726'da Gandhara'yı ziyareti sırasında Gibin'de bir Türk hükümdarından bahseder. Horasan Teginşah'ın birkaç yıl önce 738/739'dan istifa ettiği belirtilmektedir. Bu tarihten önce başka Türk Kabil Şahlarının varlığından söz edilmemektedir. Bu nedenle Horasan Teginşah Huei-Chao'nun seyahatnamesinde bahsedilen hükümdarla aynı olabilir. Öte yandan Huei-Chao, Horasan Teginşah'ın Zabul hükümdarının amcası olduğunu söylüyor. Bu anlamda, Zabul hükümdarın babası ve Horasan Teginşah kardeşler olduğu gözüküyor. Huei-Chao bahseden Gibin hükümdarının babasının muhtemelen Kapisa'daki Xingal hanedanından tahtı ele geçiren Barhatekin olduğunu tahmin etmek mümkün. Var olan görüşlere göre Barhatekin, 661'den sonra Kabil'de Türk hanedanını yönetmeye başlamış, daha sonra yönetim oğlu Horasan Teginşah olarak yeniden adlandırılan 738/739'a kadar görev yapan bir adamın eline geçmiştir. O Kapisa, Gandhara, Lamgan ilçelerini yönettiği bilinir.

Tanşu çin yıllığı, 719'dan 739'a kadar Kapisa-Gandhara hükümdarının U-san Dele Sha / Horasan Teginşah (Wusan T'ech'in Shai) olduğunu belirtir. Huei-Chao'nun Gandhara'yı ziyareti (726) sırasında bölgeyi yöneten Türk hükümdarla özdeşleştirilir. Japon araştırmacısı Sh.Kuwayama'nın Beruni'nin eserlerinde bahsedilen Barhategin'in oğlu olduğuna inanılıyor. Araştırmacıya göre Barhategin, 661'den sonra Kapisa ve Gandhara'da bağımsız bir yönetim kurmuş. Sh. Kuwayama'nın bu görüşü analiz gerektirir, çünkü Xuanzang'ın bu tarihten çok önce, yani 640'larda Kabil hükümdarı olarak bahsettiği Türk hükümdarı da Barhategin olabilir. Numismat M. Alram'a göre, ilk Türk Kabil kralı Barhategin, Zabulistan ile Kapisa arasında bulunan Fulijistan'da (Fu-li-shi-sa-tan-na) hüküm sürmüştü. Son zamanlarda, 2011 yılında Tapa Naranj'da (Zabulistan) iki bakır drahmi bulunmuş ve bunların ilk Türk Kabil kralı zamanına ait olduğuna inanılıyor. M. Alram'a göre bu iki sikke 650-680 ve 700 yıllarına tarihleniyor ve onları darb eden kişinin ya ilk Türk Kabil Şahı ya da oğlu Horasan Teginşah olduğunu söylemek için sebepler var. 665'te Kabil önce Araplar tarafından işgal edilir, ancak Türkler Arapları kovar ve bir yıl sonra tekrar Araplardan Kabil'i geri almış. Kaynaklarda 680'da Kabil ve Zabulistan'ı yöneten ilk Kabil Şahı zamanına kadar olan "Doğu Kralı" Horasan Teginşah'ın eline geçer.

ESKİ TÜRK YAZILI ABİDELERİNİN DİLİ VE NAHÇIVAN AĞIZLARI

Galibe HACİYEVA

Doç. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Azərbaycan Dili ve Edebiyatı
Bölümü, AZERBAJCAN, oguz.haciyev@gmail.com

Öz

Son zamanlarda çeşitli yönlerde yapılan Türkoloji araştırmaları, ortak Türk dilinin gündemde olması sorununu çözmek için büyük bir fırsat yaratmış olsa da, ne yazık ki yerel ağızların bu konuda biraz göz ardı edildiğini görüyoruz. Bu sorunun, çağdaş Türk dilleri ve lehçelerinin tüm Türk tarihi karşılaştırmalı çalışmasında çözüldüğü belirtilmelidir. Tarihsel süreçler sonucunda çeşitli isimlerle ayrılan Oğuz, Kıpçak, Peçenek, Bulgar ve başka bu gibi eski Türk boylarının aynı köke sahip olduğu açıktır ve bu boyların dilleri üzerinde karşılaştırmalı diyalektolojik araştırmaların yapılması, çağdaş Türk dillerinin ortaklığını kanıtlamaktadır. Nahçıvan şivelerinden derlenen diyalektolojik materyallerin eski abidelerin, aynı zamanda akraba dillerin materyalleri ile karşılaştırılması çağdaş Türk lehçelerinde en eski dönemlerine ait Türkçe kökenli eski kelimelerin ön plana çıktığını göstermektedir.

Çağdaş Azerbaycan Türkçesinin Nahçıvan ağızlarında olduğu gibi, eski anıtların dilinde ve çağdaş Türk lehçelerinde mevcut iraq-uzaq, qor-köz, bür-büz, ün-səs, qu-səs, qatı-möhkəm, sərt, yalın-çılpaq, yesir-əsir,[-qıl//gil],[-ov],[-c,-nc,-dz] tipli eski dil olgusunu yansıtan birçok kelime ve gramer şekli vardır.

İlginçtir ki, yüzyıllar geçmesine rağmen çağdaş Türk dilleri, aynı zamanda Azerbaycan Türkçesinde, özellikle Nahçıvan ağızlarında aktif olan, antik çağlardan kalma bu dilsel unsurların her birinin analizi, çağdaş Türk dillerinin kök birliğini kanıtlayan inkâr edilemez faktörlerdir.

Toplanan materyaller üzerinde yapılan araştırmalar, mevcut aşamada, Azerbaycan Türkçesinin ağız katmanında olduğu gibi, Nahçıvan ağızlarının sözlük sisteminde yer alan, tarihsel olarak bağımsız sözlük birimleri, halkımızın tarihsel geçmişi, dilimizin en eski devirleri ile sesleşen asıl Türk-Azerbaycan kökenli diyalekt sözler çağdaş Türk lehçelerinde ya eski zamanlarda taşıdığı aynı anlam yüküyle veya belirli bir üslup nüanslarıyla, çokanlamlılığa eğilimli, değiştirilmiş bir şekilde işlenmektedir: qəyim-möhkəm, sərt, qatı-bərk, sərt, yalın-

çılpaq, qurşanmaq, yesir-əsir, axtux-qəm-qüssə, bazburutlu-sözü keçən, boğazaltı-qızıldan qadın ziynət əşyası, çavış-xəbərçi, çidabiz, basdıx-halva, sucuq, tapı-təndirdə yapılan kökə, buru-ağrı, sancı, alana-quru meyvə (Ordubadda qurudulmuş şaftalıdan hazırlanan çərəz növü), külfət-ailə, xıltı/xıltı-çöküntü, kömbə-qalaq, yonqar-yara, duruxmaq-donub qalmaq, dummaq-fikrə getmək, sinmək-ərimək, çözmək-yoluna qoymaq, düzəltmək, çözələnmək-avaralanmaq, boğanağ-bürkü, havasız, budamağ-ətrafdakıları kəsib atmaq, qəmə//qəməlti-iri bıçaq, çimçəşmək-iyrənmək, sülənmək-gəzmək, üryan-çılpaq, təntik-tələskən.

Nahçıvan ağızlarında mevcut olan bu tür sözlük birimlərinin eski Türk anıtlarının dilindəki nümunələrlə müqayisə edilməsi Çağdaş Türk lehçələrində Eski Sümer dilindən başlayaraq, Türk dilinin ilk yazılı abidəsi Orhun yazıtları, M. Kaşğarlı'nın "Divanü lügat-it Turk", "İbn Muhanna lügat"i, "Sengilax" kimi eski yazılı abidələrin dili, eyni zamanda Türk xalqlarının folklorunda, "Oğuzname"lərdə, "Kitabi Dede Korkut" destanlarının leksik katmanında ən qədim Türk dili olan Praturk dövrünə aid izlərin ortaq şəkildə bulunduğunu görürük.

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA KAZAK MİLLÎ KÜLTÜRÜNÜN VE KİMLİĞİNİN İNŞASI

Gaukhar ABDURAZAKOVA

Dr., Kazakistan Abay Üniversitesi Kültüroloji Bölümü,
Almatı/KAZAKİSTAN, gauhar_abdikarimovna@mail.ru

Öz

Bildirimizdə keçən yüzilin son çeyreğindən itibaren yaygınlaşan küreselleşmə olgusu bağlamında Kazakistan'da bağımsızlıq sonrası "millî kültür və kimlik"nin inşası sürecində yapılanlara eleştirel olaraq yanaşılacaq və nümunələrimizdən hərəketlə yeni önerilər sunulacaqdır.

RUSÇA METİNLERDEKİ TÜRKMENÇE SÖZCÜKLERİN YAZILIMI ÜZERİNE

Gülнар KOLATOVA

Doç. Dr., Türkmenistan Bilimler Akademisi, Mahtumkulu Dil, Edebiyat ve Ulusal El Yazmaları Enstitüsü, Aşgabat/TÜRKMENİSTAN, manyeje@mail.ru

Öz

Çalışmalarında, Rusça metindeki Türkmençe kelimelerin yazılışında birçok tutarsızlıkla karşılaşmışlardır. Bunun nedeni çeviri sorunlarıdır. Türkmençe materyalinde sürekli imla verilmiştir: depe (tepe; tepe), gala (1) kale; 2) kale, guýy (kuyu), derýa (nehir) ata (dede; baba); dag; gyr; gaya; yayla ve diğerleri Örneğin: Goňurdepe, Paryzdepe, Garadepe, Gökdepe, Altyndepe, Namazgadepe, Akdepe, Ýazdepe; Könegala, Akgala, Akjagala (rabat), Gyzyljagala, Gandymgala, Isgendergala, Alangala; Ajyguýy; Amyderýa; Dargan ata, Kow ata, Goçgar ata, Çopan ata, Gözlü ata, Arçyman ata, Talayhan ata; Köpetdag...

Rusça metinde depe 1) tire ile: Goňur – depe, Гонур-депе, Paryz - depe ;, Altyn - depe, Ýaz - depe, Яз-депе, Намазга-депе; 2) tire ile yazılır ve d t olarak değiştirilir: Геок-тепе, Геок-тепинская крепость, Геок-тепинское сражение; 3) ayrı: Goňur depe, Paryz depe; 4) birlikte: Геокдепе, Алтындепе, Акдепе, Гонурдепе, Песседжикдепе, Тогалакдепе, Монджуклыдепе, Гиевджикдепе, yani tutarsızlık gözlemliyoruz. Türkmençe dilindeki malzeme, kelimelerin kale ile yazılışında tutarsızlık gözlemliyoruz. Verilen 1) sürekli yazım kalesi gala: Könegala, Akgala, Akjagala, Gyzyljagala, Gandymgala, Isgendergala, Alangala, Toprakgala, Soltangala, Döwgala, Takgala, Gyzgala 2) ayrı yazım, örneğin: Howuzhan gala. Rusça metinde kale ile kelimelerin yazılışında da tutarsızlık gözlemliyoruz. Kale kelimesinin beş farklı yazılışı vardır. İlk versiyonda kale kelimesinin yazılışı Türkmençe'deki gibi - birlikte ve g harfi ile alınmıştır Könegala, Akgala, Дашгала, Гандымгала, Гангагала, Акджагала, Гызылджагала, Гяургала . İkinci versiyonda yazım ayrıdır. Türkmen galasından korunma modern bir akımdır: Так гала. Antik çağda atalarımız kontrol ve güç merkezlerine “gün, tak” kelimeleriyle seslenirdi. Üçüncü varyantta, g k olarak değiştirildi: Дашгала Таşkале Dördüncü versiyonda, yazım ayrı ayrı ve g, k olarak değiştirildi. Örneğin:

Gäwürgala - Гяур кала, Erkgala – Эрк кала. Beşinci versiyonda g, k ile değiştirildi ve yazım kısa çizgi ile: Ак-кала, Гяур-кала, Топрак-кала, Акджа-кала.

Isgenderkale Rusça metinde iki şekilde değil, üç şekilde yazılmıştır: Искандергала, Искандер кала, Искендер кала yani, tutarsızlık gözlemliyoruz.

Türkmen dilindeki malzeme de sürekli imla guúy, gâh verir: Ajuđuúy, Ortaguúy, Kenguúy, Hanguúy, Kerwengâhi. Rusça metinde imla bulunur: 1) sürekli: Ортагууы; Кенгууы; Хангууы; 2) sürekli, ancak g olarak değiştirildi k: Аджикуинский оазис; 3) ayrı, tireli: Кервен-гахи; 4) bir tire ile ayırın ve g'nin büyük harfe dönüştüğü yerde: Аджи-Куи , yani bu durumda tutarsızlık gözlemliyoruz.

Türkmen dilindeki malzemede sürekli imla nehir verilir: Amyderýa. Rusça metinde çift yazım vardır. Sürekli ve tire ile ayrı ve tireden sonra büyük harfle yazılır: Амударья ve Аму-Дарья, Джейхун-Амударья, Нижняя Амударья. Türkmence depe, gala, guúy, gâh, derýa , ýaýla, dag, gyr, gaya, bag gibi kelimelerin Rusça meinlerinde yazılışında anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için Türkmen dilinde olduğu gibi, yani sürekli yazı sunuyoruz.

KAZAK- KALMUK İLİŞKİLERİNDE 1771 TOZLU YÜRÜYÜŞ OLAYI

Gülnar KARA

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, gulnarkara06@gmail.com

Öz

Kazak tarihinde Tozlu Yürüyüş, Rus kaynaklarında Torguudların Kaçışı adıyla bilinen hadise Kazaklar ve İdil Kalmukları ilişkilerinin en önemli olaylarından biridir. İdil Kalmukları, 17. yüzyılın başlarında iç anlaşmazlık nedeniyle İdil Nehri civarına göç eden Oyrat (Cungar) kabilelerinden idi. Göçebe bir devlet olan Kalmuk Hanlığı, Çarlık Rusya'sının egemenliği altındaydı ve Rusya'nın güney sınırlarını korumakla mükellef idiler.

İdil-Jayık bölgesinde yaşayan Kazaklar ve Kalmuklar arasındaki ilişkiler tarih boyunca farklı düzeylerde şekillenmiştir. Karşılıklı birbirilerinin yurtlarında baskınlar yapmak, hayvan hırsızlıkları, otlak

çatışmaları sık sık meydana gelen olaylardandı. Bu sırada İdil ve Jayık Nehirlerinin arasındaki meraların önemli bir kısmı Kalmukların elindeydi. Bu yüzden iki göçebe halkın arasında Çarlık hükümetin de körüklediği çatışmalar eksik olmuyordu.

18. yüzyılın başlarında başlayan Çin-Cungar Hanlığı savaşları Çin'in lehine sonuçlanmış, Cungar Hanlığı tarih sahnesinden silinmiştir. Çin hükümeti, Cungarlardan boşalan yerlere İdil Kalmuklarının yerleşmesi için hareketlere başlamıştır. Bu sırada zaten Rusya tarafından bazı imtiyazları kısıtlanan Kalmuk kabile reisleri bu davete olumlu bakmış, 1771 yılının kış mevsiminde bazı Kalmuk kabileleri ata yurtları olan Cungarya'ya göç etmek için yola çıkmışlardır. Aslında bu bir intihar yürüyüşüydü, çünkü birincisi Çin'den mağlup olarak yok edilen ve iç savaşın sürdüğü Cungar Hanlığı topraklarına döneceklerdi, ikincisi göç yolu yüzyıllarca Cungarlara düşmanlık besleyen Kazak-Kırgız toprakları üzerinden geçecekti. Nitekim öyle de olmuştu. Bu göç yolunda Kalmuklar hem Kazaklar hem Kırgızların saldırılarına uğramış, yola çıkan Kalmukların sadece az bir kısmı Cungarya'ya ulaşabilmişlerdir. Bu çalışmada Kalmukların göç sebepleri, Rusya'nın da körüklediği Kazak-Kalmuk çatışmaları ve neticeleri incelenmiştir.

POTENTIAL OF SPORTS DIPLOMACY OF UZBEKISTAN: NATIONAL WRESTLING KURASH

Gülsara ASATOVA

Ph.D. in History, Associate Professor, Uzbek State University of Physical Education and Sport, Taşkent/ÖZBEKİSTAN, grasat@mail.ru

Abstract

An integral part of modern international politics is the use of "soft power" tools to solve foreign policy problems, primarily the capabilities of civil society, information and communication, humanitarian and other methods and technologies. "Soft power" is the power of high culture, education, talented diplomacy, the logic of argument during negotiations, scientific and technological achievements, sports success. The implementation of the "soft power" strategy by the state is carried out through public diplomacy, the task of which is to influence the public opinion of foreign countries through various

channels of communication and by popularizing domestic products of mass culture, including music, film and television industry, tourism, national cuisine, and so on. We can also include sports in this category. Sport in modern conditions is an integral element of promoting the "soft power" technology of public diplomacy of any state that claims to have a significant status in international politics. The sports achievements of the state contribute to the creation of an idea of the correctness of the course implemented by the government, the truth of the system of values distributed in this society, and foreign policy activities. Sport occupies the most important place among the factors influencing the positive image of the country. Under these conditions, Uzbekistan actively uses this resource, progressively popularizing not only the sport of the highest achievements, but also traditional, ethnic sports. National Kurash can be used as a resource of sports diplomacy of Uzbekistan. Kurash is a traditional ethnic Uzbek sport. Translated from the Uzbek language means "achieving victory in an honest way". Kurash absorbed the moral principles of the Uzbek people, the originality of culture. In addition to the development of important physical qualities, it contributes to the formation of a strong-willed, proactive and harmonious personality, improves feelings of citizenship and love for the motherland. The age of Kurash is at least three and a half thousand years. In ancient times, it was a martial art and public physical entertainment at traditional holidays, feasts and weddings. Mentions of it can be found in many ancient literary sources. For more than three thousand years, Kurash did not go beyond the borders of Central Asia. The technique, traditions, rules and philosophy of Kurash were orally passed down from generation to generation, from fathers to children. The popularization of Kurash in Uzbekistan and beyond its borders can become a technique for use in sports diplomacy, contribute to strengthening the country's international prestige and solving many important domestic and foreign political tasks of the state.

KENT KİMLİĞİNİN GELENEKSELDEN MODERNE DEĞİŞİMİNİN SOSYOKÜLTÜREL VE MORFOLOJİK AÇIDAN BİR İNCELEMESİ (ÇANKIRI ÖRNEĞİ)

Gülşen İrem KALAYCI

Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD Yüksek
Lisans Öğrencisi, Düzce/TÜRKİYE, iremkalayci.1998@gmail.com
Hakkı KALAYCI

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, hakkikalayci57@hotmail.com

Öz

Çankırı kenti, Anadolu konut mimarisinin karakteristik özelliklerini büyük oranda göstermektedir. Çankırı, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi, kültürü ve mimari mirasıyla önemli bir yerleşim yeridir.

Çankırı geleneksel konut mimarisi ve kültürü açısından Anadolu'nun zengin şehirleri arasındadır. Ancak her geçen gün sayıları artan ve kentin kültürel dokusuna uymayan bir şehirleşme geleneksel yapının deforme olmasına sebep olmaktadır. Sosyolojik anlamda günümüz modern toplum biçimlerinin gerektirdiği şekilde yeni yaşam alanları ve konut tipleri her geçen gün artmaktadır. Bu bir anlamda geleneğin yitimi olarak da değerlendirilebilir. Toplumlarda modern yaşamın özendirildiği günümüzde yeni yaşam biçimlerinin gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verebilen konutlar şehirlere hâkim olmaktadır. Bu durum da geleneksel yapının çözülmesine ve terk edilmesine sebebiyet vermektedir. Modern yaşam tarzlarının özendirilmesi, rahat ve konforlu yaşama isteği ve şartların daha iyi olması talepleri gibi faktörler de geleneksel konutların terk edilmesinde etkili olmaktadır.

Bu çalışmada; Çankırı'da geleneksel konut dokusunu barındırılan kentsel sit alanı ve kentsel dönüşüm alanı morfolojik ve sosyokültürel özellikleri açısından incelenmektedir. Çalışma süresince gözlem, mülakat ve kaynak tarama yöntemleriyle bilgi toplanmıştır. Ayrıca incelemede harita, fotoğraf ve rölöve teknikler de kullanılarak veriler oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında morfolojik ve sosyokültürel farklılıkların belirlenmesinde, kentin tarihi kent dokusu özelliği gösteren kentsel sit bölgesi ile kentsel dönüşüme uğramış bölgelerinden bir kesit seçilerek analizler yapılmaya çalışılmıştır. Kentin fiziksel oluşum

ve gelişim dönem ve süreçleri resim–fotoğraf, hava fotoğrafları ve dokusal harita analizleri gibi görsel materyallerden faydalanılarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada sahaya yönelik yapılan araştırmalar doğrultusunda fiziksel ve sosyal yapının incelenmesiyle görülen kentte geleneksel konutların yerini günümüz modern yapılarına bıraktığı gözlemlenmektedir. Çankırı kent kimliği açısından geleneksel ve modern arasında kalmış ancak tam anlamıyla ne geleneksel ne de modern olabilmıştır. Aynı anda her iki kent kimlik özelliğini de gösteren melez bir kent kimliği görünümündedir.

KIRGIZ BASIN TARİHİNDE ERKİN TOO GAZETESİ (1924-1927) VE İŞENALİ ARABAYEV

Gülzada NARMAMATOVA

Dr. Öğr. Üyesi, Manas ve C. Aytmatov Akademisi,
Bişkek/KIRGIZISTAN, gulzada.narmamatova@gmail.com

Öz

Kırgız basın tarihinde ilk gazete Erkin Too (Bağımsız Dağ) ismiyle bundan yaklaşık bir asır önce 1924 yıl, 7. Kasım'da yayına başlamıştır. Kırgız halkı 24.Ekim 1924.yılında Kırgız Özerk otonom bölgesi olarak tanınmıştır. Merkez Pişpek'te matbaa olmadığı için gazetenin ilk sayıları Türk halklarının tarihi merkezlerinden birisi olan Taşkent'te basılmıştır. Erkin Too ilk milli gazete olarak Kırgız halkının eğitiminde, modernleşmesinde ve kültürel gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Erkin Too gazetesinin yayınlanmasında dönemin ileri görüşlü milliyetçi aydınların büyük bir katkı sağladıklarını görüyoruz. Gazetenin Erkin Too olarak adlandırılması hakkında dönemin önde gelen aydınlarından biri İşenalı Arabayev'in yazdığı makale gazetenin ilk sayısında yer almaktadır. Yazıda Kırgız halkının Erkindik anlayışı ile ilgili önemli bilgiler verilmektedir. Kırgız milliyetçi aydınlarından olan İşenalı Arabayev 1907-1910 yıllarda İstanbul, Tehran, Bagdad, Mekke şehirlerin gezerek eğitim almıştır. 1910-1912 yıllarında Ufa'daki ünlü Galiya Medresesi'nde, daha sonra Orenburg şehrindeki medresede eğitime devam etmiştir.1923 yılında Türkistan Özerk Cumhuriyeti'nin Bilimsel Çalışmalar Merkezi başkanlığı görevini yapmıştır.1924 yılında

Kazak-Kırgız bilim adamları kongresini topladı. Aynı yıl Kırgız Özerk Bölgesi Bilimsel Çalışmalar Komitesi başkanı seçildi. Yine 1924 yılında Taşkent'te Kırgız çocukları için "Kırgız Elifbâsı"nı yazdı. 1926 yılında Bakü'de toplanan Türkoloji Kurultayı'nın düzenleyicilerinden biridir. Bugüne kadar gazetenin Erkin Too olarak adlandırılmasının nedeni, açıklaması hakkında bilgi verilmemiştir. Çünkü gazete Arap yazısı ile yazıldığı için bugüne kadar gazetenin içeriği karanlıkta kalmıştır. Bu çalışmada Erkin Too gazetesinin orijinal metni ele alınmıştır. Gazetenin Erkin Too olarak adlandırılması hakkında ve Arabaev'in gazetede yayınladığı makaleler ile ilgili bilgiler verilecektir. Ayrıca Erkin Too gazetesinin Kırgız basın tarihindeki önemi, İşenalı Arabaev'in gazetede yazdıkları yazılar üzerinde değerlendirme yapılacaktır.

ESKİ TÜRKLERDE DEVLET YÖNETİMİ: SINIRLI MONARŞİ

Gürbüz ÖZDEMİR

Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, gozdemir@karatekin.edu.tr

Öz

Tarih boyunca var olan topluluklar, sahip oldukları farklı sosyal, kültürel, ekonomik, dini vb. değerleriyle birbirlerinden farklı açılım, anlayış ve yapılanmalar üretmişler ve sonuçta kendilerine özgü sosyal ve siyasi yapılar ortaya koymuşlardır. Özellikle devlet, iktidar, otorite, meşruiyet gibi hususlara ilişkin üretilen anlayış, kavram ve yapıların oluşmasında, o toplumun bizzat kendine özgü anlayış ve değerlerinin büyük etkisi olmuştur. Bu bağlamda kendilerini diğer topluluklardan ayıran kut, töre, ülüş, kurultay gibi farklı anlayış ve değerlere sahip olan Eski Türkler de, kutsallık ile sınırlılığın adeta birbirine girdiği özgün bir siyasi kültür ve bir yönetim yapısı üretmişlerdir. Böylelikle tarihin o dönemi itibarıyla, örneğin Batı'dan oldukça farklı özgün bir yönetim yapısı olan, "sınırlı bir monarşi" Türk siyasi hayatındaki yerini almıştır. Kısacası; Türklerin özgün devlet anlayışı ile iktidar ilişkilerini ve dahi ürettikleri yönetim yapısını, örneğin Batı'daki süreçlerle ve kavramlarla açıklamaya çalışmanın hatalı ya da eksik sonuçlara götürmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu çalışmada; Eski Türklerdeki egemenlik anlayışı, bu anlayışın kaynakları (kut, töre vb.) ve iktidar ilişkilerinin sonucu oluşan devlet yönetimi, özellikle Türk tarihinin temel kaynakları olan Orhun Abideleri ve mitolojiler merkezli olarak ortaya konulmuştur. Eski Türklerde var olan bu devlet yapısı ise tarihi şartlar içerisinde dünyada mutlak, sınırsız ve sorumsuz monarşi rüzgârı esmesine karşın Türklere özgü kut, töre, ülüş, kurultay gibi değerlerin etkisiyle Türklerde sınırlı bir monarşiyi sonuç vermiştir. Bu sonuç ise o dönem itibarıyla oldukça özgün bir niteliğe sahiptir.

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL'İN SARAY VE ÖTESİ ROMANINDA OSMANLI SOSYO EKONOMİK VE İDARİ YAPISINA BİR BAKIŞ

Halil İbrahim GÜL

Ph.D., Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü,
Çankırı/TÜRKİYE, hibrahimgul@karatekin.edu.tr

Öz

Osmanlı özellikle 19.yy. boyunca klasik dönemden farklı eğitim, yönetim. İktisadi, hukuki ve sosyal birçok reformlar yapmış ve bu reformları uygulamıştır. Bir taraftan milliyetçilik ve milli olma konuları ağırlık kazanırken diğer yandan birçok alanda Avrupa ülkelerine öğrenciler gönderilmiş ve batı medeniyeti ile entegrasyon sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde birçok düşünür ve yazar ülkenin geleceği konusunda görüşler ortaya koymuşlardır. Ülkenin idari sosyal, iktisadi ve kültürel ortamını romanlarına taşımışlardır. Bu yazarlardan bir tanesi de Halid Ziya Uşaklıgil'dir. Halid Ziya bir devlet adamı olmasının yanında bir yazar olması onun saray da cereyan eden olayların ve alınan kararları yorumlamasını kolaylaştırmıştır. Sultan Reşat dönemi olayların anlatıldığı saray ve ötesi romanı Osmanlının o dönemine ışık tutmuş, iktisat politikaları ve uluslararası ilişkilerde nasıl bir yol izlendiğini ortaya koymuştur. Saray ve ötesi romanı saray içi ve saray dışı ilişkileri aynı zamanda dönemin siyasi ve ekonomik durumunu ortaya koymada önemli rol oynamıştır.

Romanda birçok konu tartışıldığı görülmektedir. Balkan savaşları, milliyetçilik, milli iktisat gibi konular romanda açık ya da üstü kapalı olarak değinilmiştir. Romanda Abdülaziz dönemi uygulamalarından başlayarak, sultan Reşat dönemi olaylar incelenmiştir. Saray yapılanması kâtiplik, müdürlük ve mabeyincilik gibi yönetim şekline değinilmiştir. Bununla birlikte meşrutiyet sonrası neler olabileceği ve kurulan siyasi partiler romanda kendisine yer bulmuştur. Dışardan Osmanlıya göç eden insanlar, Osmanlıda inkılap hareketlerinin başlaması, farklı ülkelerden Osmanlı sarayını ziyaretler, saraydaki düğün eğlence ve harcanan paralar ve tasarruf yapılması gerekliliği, Hicaza para yollanması ve sürre alaylarının oluşturulması, İstanbul'un farklı bölgelerinde çıkan yangınlar, borç para bulmak için yapılan seyahatler ve İstanbul'un gündelik hayatı Halid Ziya'nın saray ve ötesinde vurgulanmış ya da öne çıkmış sosyo ekonomik konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bir çalışma alanı olan edebiyat ve iktisat ilişkisi bu roman üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır.

MODERN KIRGIZ TİYATROSUNUN İLK ESERLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Halit AŞLAR

Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,
Türkoloji Bölümü, Bişkek/KIRGIZISTAN, halit.aslar@manas.edu.kg

Öz

Kırgız Türklerinden olduğu değerlendirilen Ceerençe Çeçen, Akıl Karaçaç gibi ozanların ve meddahların halk tiyatrosu bağlamında değerlendirilmesi gereken sanatsal faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Kuyruçuk, Şarşen, Beknazar ve diğer akınlar/meddahlar Kırgız halk tiyatrosunun gelişiminde büyük katkılar sağlamıştır. Kırgızistan'da modern tiyatro Kırgızistan Sovyetler ülkesinin içinde bir devlet olduktan sonra gelişim gösterir. Modern Kırgız tiyatrosunun ilk eserleri, tıpkı edebiyat sanatının diğer türlerinde olduğu gibi, komşu kardeş halkların edebiyatlarından etkilenecek ortaya konulmuştur. Komşu kardeş halkların dillerini çok iyi bilen ve ilk eserlerini de o dillerde kaleme alan Moldogazı Tokobayev, Sıdık Karaçev, Kasım

Tınıstanov, Şarip Kökönov, Kasımalı Cantöşev, Mukay Elebayev, Kubanıçbek Malikov gibi isimler modern Kırgız tiyatrosunun da ilk eserlerini kaleme alan sanatçılardır. Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında ülkede açılan okullarda öğrenim gören yine aynı şekilde komşu ülkelerin Taşkent, Almatı gibi şehirlerindeki okullarda okuyan Kırgız gençler Kazak, Tatar, Özbek ve Rus tiyatro dernekleri/oluşumları tarafından icra edilen piyesleri görüp bundan etkilenecek Kırgız tiyatro dernekleri ve kulüpler kurmaya başlarlar. Bu tiyatro dernekleri genellikle Kazak Türkçesinden çevrilen piyesleri okullarda sahnelemeye başlamıştır. Söz konusu tiyatro dernekleri zamanla kendi telif eserlerini yazmaya ve sahnelemeye başlarlar. 1920'li yılların başlarında Frunze şehrindeki Merkezi Pedagoji Teknikumu'nda Kasımalı Cantöşev, Mukay Elebayev, Abdıl意思 Maldıbayev gibi gelecekte Kırgız edebiyatının en önemli isimlerinden olacak olan şahsiyetlerin koro ve tiyatro dernekleri çatısı altında birçok eseri sahneledikleri ve halkın ilgisini tiyatroya çekmeyi başardıkları özellikle vurgulanmalıdır. 1926 yılına gelindiğinde Kırgız bölge parti komitesinin kararıyla Kırgız tiyatro stüdyosu açılır. İlk eserlerin tiyatroya ilgiyi arttırmak için komedi olmasına dikkat edilir. 1927 yılına gelindiğinde Moldogazı Tokobayev "Kaygılıu Kakey" adlı piyes kaleme alarak Kırgız dramaturjisini profesyonel manada başlatmış olur. Bu eser "Erkin Too" gazetesinin üçüncü yıldönümü ve "Leninçi Caş" adlı gazetenin birinci yıldönümü münasebetiyle düzenlenen gecede 16 Kasım 1927 tarihinde Kırgız tiyatro stüdyosu sanatçıları tarafından sahnelenmiştir. Dramda Ekim devriminden önce Kırgız kadınlarının çileli hayatı ele alınmaktadır. Birbirlerini seven iki genç Kakey ve Ömürkul biraraya gelemezler, çünkü Kakey'in babası Maldıbay kızını zengin Çoybek'e vermek zorundadır. Eserin finalinde Ömürkul Çoybek'i hançerleyerek öldürür ve sevdiği kızı kurtarır. Çalışmamızda II. Dünya Savaşına kadar kaleme alınmış tiyatro eserleri ana hatlarıyla irdelenecektir.

KAZAN TÜRK ÂLİMİ EL MERCANÎ VE KUZEY KUTBUNDA YATSI NAMAZININ VAKTIYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Hidayet ZERTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Çankırı/TÜRKİYE, hidayetsadik@hotmail.com

Öz

Özerk Tataristan cumhuriyetinin başkenti olan Kazan, Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi gören bir Türk yerleşim bölgesidir. İlk kuruluşunda hanlıkla yönetilen ve sonraları Rusya'nın egemenliğinde kalan bu bölge, hem Osmanlı hem de ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti açısından önemli bir konuma sahiptir. Özellikle medrese ve âlimleriyle dikkat çeken ve çağın şartlarını mülhaza edip ona göre çözüm üreten önemli din âlimlerine beşiklik etmiş mümbit bir coğrafyadır.

19. asırda tarihçi ve ıslahatçı bir kimlikle tebarüz eden Şihabüddin el-Mercanî'nin hayatı, eserleri ve özellikle de Nazûratû'l-Hakk adlı çalışmalarındaki fihki görüşleri, tebliğimizin konusunu oluşturmaktadır. El-Mercanî, eğitim gördüğü medreselerde tanık olduğu bazı eksiklikleri telafi etme adına bazı yeni düzenlemeler ihtiva eden medreseler oluşturmaya çalışmış ve çağın gerektirdiği bilgi ve gelişmeleri Müslümanların lehine kullanmayı denemiştir. 1880 tarihinde, hac yolculuğu sırasında bir müddet İstanbul'da kalan müellif, Şeyhu'l-İslam Uryanizâde Ahmed Esad Efendi, adliye nazırı Ahmet Cevdet Paşa ve hariciye nazırı Asım Paşa ile görüşmüş ve bazı kitaplarını Beyazıt Devlet(Hamidiye) Kütüphanesine bağışlamıştır. Yerli ve yabancı birçok yazar tarafından hayatı ve ilmi kimliği araştırılan yazar, öldükten sonra da kendisinden sonraki asırlara fikri gelişme konusunda ışık tutacak bir konuma haizdir.

Enlemin kuzeyinde namazın vakitleri konusu hicri 6. asırda fakihler arasında tartışılmış ve bu tartışma günümüze değin bazı muhaliflerce gündeme taşındığı için, el-Mercanî'nin mezkûr çalışması ayrıca önem kazanmaktadır. Vakit, usûl açısından namazın sebebi olduğu için, sebebin gerçekleşmemesi durumunda müsebbeb olan namazın farziyetten düşüp düşmeyeceği konusu Müslümanlar için hayati bir öneme sahiptir. Evrensel bir din olan İslam'ın bütün şartlara ve coğrafyaya hitap ettiği gerçeği, mülhaza edildiğinde böyle bir konunun

değeri daha iyi anlaşılacaktır. Bazı modernist ve tarihselcilerin kuzey kutbunda namaz ve oruç ibadetlerinin uygulanabilirliği üzerinde oluşturdukları bazı spekülasyonlar, Müslümanları inanç ve dini yaşam konusunda şüpheye düşürecek noktalara ulaşabilmektedir. Onun için bulunduğu çağı hakkıyla tanıyan ve ortaya atılan itirazlara delillere uygun makul cevaplar veren âlimleri ve onların görüşlerini araştırmak bilime önemli katkılar sunar. Asıl olan kişi ya da dönemlerin kutsallığı olmayıp delillerin sağlamlığı ve meşruluğudur.

Biz de bu yönü esas alarak adı geçen müellifi ve eserindeki çalışmayı esaslı bir şekilde sunmaya çalışacağız. Şunu da ilave etmek gerekir ki müellif klasik bir medrese eğitimi görmeye beraber, kendi dönemindeki bazı şahsiyet ve düşünürlerden etkilenmiş ve dolayısıyla, yenilenme konusunda bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu tür eleştirilerin her dönemde, birçok âlim hakkında yapıldığını söylemek mümkündür. Önemli olan bağnazlığa düşmeden ilmi gerçekleri savunabilmektir. Ölçüyü kaçırmadan yapılan her türlü eleştirinin ilme katkı sağlayacağı da asla unutulmamalıdır.

ТИБДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН УМУМІЙ ДАВО УСУЛЛАРИ

Хуршид Жуманазаров

Ўзбекистон Фанлар академияси Тарих институти, ÖZBEKİSTAN,
xurshid_87@mail.ru

Аннотация

Қадимдан касалликларни даволаш, уларга қарши курашиш усуллари жамиятнинг кундалик турмуш тарзи, машғулоти тури, ҳудуднинг географик жойлашуви, ўсимлик ва ҳайвонот оламининг ўзига хослиги каби омиллар асосида шаклланган. Халқнинг саломатликка оид билимлари амалий жиҳатдан ташхис қўйиш, даволаш ва дори тайёрлаш каби қисмлардан иборат.

Бугунги кунга келиб замонавий тиббиёт билан таъбиот усулларининг ўзаро интеграцияси жадаллик билан кечаётган даврда, умумий даволаш усули нафақат таъбиотда балки, замонавий тиббиёт соҳасида ҳам кенг ишлатилади ва ҳар икки ҳолатда ҳам кўпроқ энгил турдаги ҳасталикларни даволашда қўлланилмоқда.

MİTOLOJİK BAĞLAMINDA KORE VE TÜRKLERİN GÖK TANRI İNANCI

Hyunjoo PARK
Doktora öğrencisi, Pyeongchang-gun, GÜNEY KORE,
tarsus99@hanmail.net

Öz

İlk insanlar kendilerinde hayret ve korku uyandırdıkları için doğa unsurlarının ve olaylarının kutsallığına inanmışlardır. İnsanlar gökyüzünü bilimsel olarak anlayana kadar geçmişteki gök, insanların doğrudan yaklaşamayacak olan bir tanrılar dünyasıydı. Bunun için kadim insanlar için gök, hayatta kalmayı mümkün kılan ve hayatı köklerine kadar sarsabilecek korkunç bir varlıktır. Göğün bu efsanevi fikri, eski insanlık ulusunun kurulmasından çok önceden beri vardır. Bu nedenle, geçmişte gök, bir korku ve ibadet edilecek bir nesnesiydi.

Eski dönemde tarımla ilgilenen Koreliler ve yarı göçebe atlı çobanlık yaşamı süren Orta Asya bozkır Türk toplumunda hayatlarını en çok etkileyen doğal ve iklimsel koşulların kaynağı göktür. Bu nedenle Kore ve Türklerde gök ve tanrı kavramını tespit ettikten sonra, Gök Tanrı üzerinde durulmuştur. Özellikle Türklerin İslamiyet'ten önceki zamanda daha doğrusu Kore ile Kadim Türkler beraber Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde olan Gök Tanrı inancı ve ritüelleri incelemiştir.

Bu araştırmanın amacı, Kore ve Türk Dünyasında olan Gök Tanrı inancı üzerine mitoloji ve yazılı kaynakları inceleyerek Orta Asya bölgesinin tarihsel sahnesi olan iki milletin kültürel yakınlığı ve benzerliklerini tespit etmektedir.

OSMANLI DÖNEMİNDEKİ ÇANKIRI KÜTÜPHANELERİ

İbrahim AKYOL

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, iakyol18@karatekin.edu.tr

Öz

Kadim bir Anadolu şehri olan Çankırı, Danişment komutanlarından Emir Karatekin Bey tarafından 1074-1085 yılları arasında fethedilmiştir. 1235 yılında Anadolu Selçuklu Atabeylerinden Cemaleddin Ferruh, Anadolu'daki ilk Darül-hadis'i Çankırı'da inşa etmiştir. Ardından 1245 yılında yapılan şifâhane ve 15. Yüzyılda yapıldığı tahmin edilen ve Anadolu'nun ilk mevlevihanelerinden olan Çankırı Mevlevihane'si, bu kadim şehrin ilim, irfan ve kültür zeminini oluşturmuşlardır.

İlim, irfan ve kültürün gelişmesi ve zenginleşmesi için en önemli müessese elbette ki kütüphanelerdir. Yapılan araştırmalar ve arşiv kayıtlarına göre Osmanlı döneminde Çankırı'da çeşitli kütüphanelerin kayıtlarına rastlanmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu kütüphaneler şunlardır:

Çankırı Ali Bey Camii (1609) Kütüphanesi. 1323 / 1908 tarihli bir sayım raporunda bu camide bir kütüphanenin olduğu görülmektedir. 1908 kayıtlarına göre bu kütüphanede 242 adet eser bulunmaktadır.

Çankırı'da İsfendiyarzade Mehmed Bey'in kurduğu İmaret Kütüphanesi. Bu kütüphanenin de 1201 /1786 tarihli kayıtları bulunmaktadır.

Çankırı'da Şakir Efendi Kütüphanesi (1243 / 1827-1828) 1323 tarihinde yapılan bir sayım sonucunda bu kütüphanede bulunduğu tespit edilen kitaplar Çankırı kadı sicillerine kaydedilmiştir. Bu listedeki kitapların sayısı 554'tür. Hamidiye-i Şahane medresesi kütüphanesinde kayıtlı 253 eser bulunmaktadır.

Çankırı'da Osmanlı Medresesi yanında Zaim-zâde (1316/1900) kütüphanesi. Çankırlı ulema ve meşayih ailesinden olan Zaimzâde Ahmet Mecbur Efendi'nin kendisinin de vazife yaptığı Osmanlı medresesine bağışladığı kitap sayısı kayıtlara göre 282'dir.

Çankırı Mevlevihane Kütüphanesi, bu kütüphanenin varlığını Şeyh Muzaffer Ozak'ın hatıralarından öğreniyoruz. Şimdilik ayrıntılı bir bilgiye sahip değiliz. Bunların dışında medrese kütüphaneleri, özel aile kütüphanelerinin varlıkları da bilinmektedir.

POEMS OF MOURNING IN THE OF POETS ARE A POETIC FEATURE

Jeerenche ISMAILOV

Senior lecturer, Kyrgyz State University named after I.Arabaev,
Bishkek/KYRGYZSTAN, jmederov1982@mail.ru

Abstract

When it comes to traditional works related to the death of a person, such as wills, messages, mourning, what is usually not noticeable in everyday life or is not so often perceived in real life, the law of life becomes real. Indeed, in poems of this kind, a person can comprehend, comprehend, comprehend and comprehend all the details of life, qualities in all directions, laws of the Universe, individual social relations, situations and much more. Mourners, memorial poems are the main of the traditional works associated with the death of a person in the poetry of poets. In mournful, memorable poems, thematic diversity is characteristic, and with this feature, poetic poetry is considered as a separate kind, genre, every day more and more acquires its relevance and continues to live among the people eternally immortal and unquenchable. Traditional works are dedicated to the creativity, human qualities, humanity of master speakers who enjoy respect and authority among the people, with a description of their place in society, differences, virtues and basic virtues. Grieving, memorable poems in some cases are addressed to only one poet, a master, and are distinguished by the fact that they are short, with clear descriptions, imaginative outputs.

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ОТАНДЫҚ АРХЕОЛОГИЯ/ЭТНОЛОГИЯ САЛАСЫНДА ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҒЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

Қайыркен ӘДИЕТ
ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының аға ғылыми
қызметкері, KAZAKISTAN

Аннотация

Отандық археология және этнология ғылымының іргелі мәселелерін зерттеуші ғалымдар тәуелсіздік жылдары аталған ғылымдардың өртүрлі тақырыптарында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп бірқатар құнды диссертациялық еңбектер қорғаған.

Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы мен Ұлттық академиялық кітапханасының диссертациялық залдарында қарастырылған PhD докторлық жұмыстардың ішінде 8 этнографиядан, 7 археология саласынан қорғалған жұмыстар табылды. Аталған диссертациялық жұмыстардың басым көпшілігі Қазақстан археологиясы мен этнографиясына қатысты қорғалған жұмыстар екендігі мәлім болды.

Археология/этнология саласында зерттеу жұмысында жаңа бағыттағы ғылыми ой-пікірлер мен тұжырымдар, жаңа көзқарастар тұрғысынан көптеген зерттеулер басшылыққа алынған. Этнография мен археология ғылымы саласындағы жаңа әдіс-тәсілдер қолданылған. Отандық ғалымдар археология/этнология ғылымының іргелі мәселелерін зерттеумен айналысу барысында көптеген ғылыми мақалалар жариялап, өздерінің тақырыптары аясында жеке ой-тұжырымдар мен жаңа көзқарастар енгізгенін көруге болады.

Отандық археолог ғалымдардың алдымызда жаңа міндеттер тұр, археология ғылымын іргелі және қолданбалы екі бағыт бойынша дамыту. Қазақстанның іргелі археология ғылымын келесі бағыттарда дамыту маңызды болып табылады: Антропогенез, адамның шығу тегі және Қазақстандағы мәдениеттің ерте кезеңдерін зерттеу; Еліміз адамзаттың тарихи даму үдерісіне ықпалы мәселесінің теориялық материалдарын әзірлеу; Қазақ хандығы дәуіріне дейінгі көшпенділер мәдениетін зерделеу;

ежелгі және орта ғасырлардағы отырықшы өркениеттер мен көшпелі мәдениеттердің өзара байланысын зерделеу, атап айтқанда, Қазақстанның байырғы қалалық өркениетінің бастапқы кезеңі туралы мәселені шешу; 10-18 ғғ. дамыған орта ғасыр дәуіріндегі Қазақстан қалаларының мәдениетін зерттеудегі археологияның рөлі қарастыру; Еуразия тарихында маңызды рөл атқарған түркі халықтарының тарихын жаңа көзқарастар тұрғысынан өзіндік ой-тұжырымдармен жазу т.б.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында қазақстандық этнологиялық-этнографиялық ғылымы біршама қиындықтарына қарамастан көптеген ғылыми-зерттеу жұмыстарын жалғастырды. 1998 жылы республиканың барлық 14 облысында жүргізілген фронтальды этномәдени зерттеу жұмыстары жүргізілген болатын. Осы зерттеулер мен материалдарды жинақтау негізінде өткен жылдардағы «қазақтардың өткен және қазіргі кездегі салт-дәстүрлері» – жаңа этнологиялық тарихнамада өз кезеңдеріндегі құбылыс болып табылады. Осыдан кейін далалық этнографиялық (экспедициялық) жұмыс саласында, жаңа тақырыптарды өзірлеу, диссертацияларды қорғау және т.б. салаларда айтарлықтай жандану байқалды. Соңғы жылдары қазақстандық этнология саласында этноархеологияның ерекше ғылыми бағыты дамыды. Ол өзінің міндеттері бойынша бұрынғы палеоэтнографиямен тығыз байланысты болған еді. Этнологтар осы маңызды ғылыми бағыттың дамуына елеулі үлес қосқан болатын.

Қазіргі уақытта Қазақстанның археология және этнология ғылымы саласында жоғары білікті 80-ден астам маман (ғылым докторлары мен кандидаттары) жұмыс істейді. Бұл археология және этнография ғылымы саласын дамытуға импульс беретін маңызды күш екендігі белгілі.

NAMDAR RAHMI KARATAY'IN "CUMHURİYET GENÇLİĞİNE" DESTANI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Kazım ÇANDIR

Öğr. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE,
kazimcandir69@karatekin.edu.tr

Öz

Namdar Rahmi Karatay, 1896 yılında Kütahya'da doğmuş ve 1953 yılında İzmir'de vefat etmiştir. Cumhuriyet dönemi edebiyatının önemli hiciv şairlerinden biri olan şair, aynı zamanda önemli bir felsefecidir. Naci Fikret'le birlikte kurduğu Konya Enerjetizm Felsefe Okulu Türkiye'de kurulan ilk felsefe okuludur. O, Felsefi Meslekler Vokabüleri adlı eseriyle Türkiye'deki ilk Latin harfli sözlüğü 1932 yılında yayımlamıştır. Çok sayıda şiir ve makale kaleme alan şairin, bir de deneme mahiyetinde Anadolu'ya isimli üç perdelik tefrika piyesi mevcuttur. Namdar Rahmi'nin 1933'de Cumhuriyetin kuruluşunun 10. yılında kaleme aldığı Cumhuriyet Destanı adlı şiir Bursa Vilayet gazetesinde, 1943'te 20. kuruluş yılında da Bursa'da Uludağ adlı dergide yayımlanmıştır. Biz şairin 1943 yılında yayımladığı metni esas alarak, onun üzerinde incelemelerde bulunacağız.

Destan tarzında yazılmış olan bu metin toplam 38 dörtlükten ibarettir. Şair, şiirinde vatan için verilen mücadeleyi anlatırken, başta Mustafa Kemal olmak üzere Kurtuluş Savaşına katılan komutanları ve Türk milletini överken; saltanat sahiplerini, hilafeti, Arap harflerini cahil ve softaları eleştirir. Ayrıca Yunanistan ve diğer Avrupalı ülkeleri bize karşı oldukları için tenkit eder. Metnin birçok yerinde sosyal hiciv atmosferi vardır.

Biz şiiri incelerken özellikle metinden hareket edeceğiz ve onun şekil, muhteva, dil ve üslup özelliklerini ortaya koyacağız. Destan tarzı hakkında bilgi verecek ve bu şiirin neden bu türde yazıldığını ifade edeceğiz. Burada muhtevayı ele alırken onun daha çok sosyolojik açıdan bir değerlendirmesini yapacağız. Ayrıca metnin tarihi bağlantılarını ortaya koyarak, şairin göndermelerde bulunduğu isimler üzerinde duracağız. Şiirin şekli bölümünde nazım şekli, nazım birimi, kafiye ve uyak örgüsü hakkında bilgi vereceğiz. Dil ve üslup bölümünde ise, dili meydana getiren kelimeler ve ibareler üzerinde

duracağız. Metinde yer alan çok sayıda halk ağız söyleyişler, arkaik kelimeler, ikileme ve pekiştirmeler üzerinde fikir yürüteceğiz. Bunlarla ilgili örneklere yer vereceğiz. Şiirin üslubunu belirlerken anlatım özellikleri, edebi sanatlar ve diğer unsurlardan yararlanacağız. Nihayetinde bulduğumuz bilgileri değerlendirerek bir sonuca vararak yazımızı tamamlayacağız. Böylece bugünden bakarak bir asır önce kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin var olma çabasını ortaya koyacağız.

YURT DIŞINDAKİ TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN DÖNÜŞEREK DEVAM EDEN “DİL SORUNU”

Kemal DİL

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji
Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, kemaldil@yahoo.com

Öz

Bu çalışma, Türkiyeli göçmenlerin gittikleri ülkelerde deneyimledikleri temel sorunların başında gelen dil sorununun devamlılığını, sorunun dönüşen yapısı üzerinden irdelemeyi amaçlamıştır. Ev sahibi ülkenin dilini bilmeden oraya giden bir göçmenin karşılaştığı sorunların başında geldiği yeni yerleşim yerinde günlük yaşamda kullanılan iletişim dilini bilmemesinin geldiği çeşitli göç araştırmalarıyla ortaya konulmuştur. Öyle ki, bu sorun özellikle birinci kuşak göçmenin, ev sahibi ülkede sosyal, kültürel, ekonomik hatta siyasal sorunlar yaşamasının da temelini oluşturduğu yine bu çalışmalarda bulgulanmıştır. Bununla birlikte, bu konuda kuşaklar arası düzeyde yürütülen göç araştırmalarında göçmenlerin dil sorunlarının dönüşerek kuşaktan kuşağa devam ettiği de ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalarda, dönüşerek devamlılık arz eden dil sorununun, sadece göçmenlerin ev sahibi ülkede toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarla ilişkilerinde sınırlı kalmamış, aile içinde kuşaklar arası ilişkilerde ve yeni ikinci ve daha sonraki kuşakların anavatanlarıyla ve/veya ebeveynlerinin anavatanlarıyla ilişkilerinde, hatta ev sahibi ülkedeki çok yönlü ilişkilerinde de devam ettiği gözlemlenmiştir. İsviçre, Fransa, İtalya, Almanya ve Avustralya'da yaptığım gözlemler ve yürüttüğüm kuşaklar arası çalışmalar, alan yazındaki araştırmaların bu bağlamda ortaya koyduğu sonuçlarla paralellik oluşturan bulgular

içermiştir. Yaptığım çalışmalarda, araştırma sahalarındaki Türkiyeli göçmenlerin dil sorunlarının varlığı, kuşaktan kuşağa dönüşerek devam etmekle birlikte, bu sorunun ev sahibi ülke ile göçmen arasında sorunlar yaşanmasına sebep olmanın yanında, çok daha şiddetli ve geri dönüşü olmayacak düzeyde göçmenlerin aile ilişkilerine, akrabalık ilişkilerine ve anavatanları olan Türkiye ile aidiyet bağlarında sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Dil sorununa bağlı olarak yaşanan sorunlar aile içi, akrabalık ve toplumsal çevre ilişkilerine de yansımıştır. Ebeveynlerin asimilasyon korkusuyla kendi aidiyetlerini çocuklarına aktaramamaları, aktarma noktasında çocukları üzerinde oluşturdukları baskının ters teperek çocukların ebeveynlerinin kültürel aidiyetlerinden daha da uzaklaşmaları aile içi anlaşmazlık sorunlarının başında gelmiştir. Bu sorun ikinci ve sonraki kuşakları akrabalık bağlarını sorgulamaya zorlamıştır, Bu durumun ise ikinci ve sonraki kuşaklarda kimlik karmaşasına ve beraberinde uyumsuz davranışlara neden olduğunu düşündürmüştür. Gelineen noktada yurt dışında yaşayan Türkiyeli göçmenlerin dil sorunu, ev sahibi ülkenin dilini bilmemenin ötesinde ebeveynlerin dilini konuşamama, ebeveynlerin aidiyetlerine yabancılaşma, bununla birlikte ev sahibi ülkedeki ilişkilerinde kimliksizleşme sorunlarıyla içi içe geçerek varlığını devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Tam da bu noktada bu çalışmada Türkiyeli göçmenlerin dönüşerek varlığını devam ettiren dil sorunu, İsviçre, Fransa, İtalya, Almanya ve Avustralya'daki Türkiyeli göçmenler üzerinde yürütülen nitel araştırma yöntemine dayalı saha çalışmaları bulguları üzerinden tartışılmıştır.

KIRGIZ TÜRKÇESİ ATASÖZLERİNDE KARŞIT ANLAMLILIK İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Kıyal KAMCHYBEKOVA ABDİRİM

Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE, kkiyal@yahoo/com

Öz

Kırgız Türkçesi, göçebe uygarlığından bu yana sözlü kültür geleneğini sürdüren ve sözlü edebiyatının en zengin çağlarını yaşayan Türk lehçelerinden birisidir. Toplumun hayat felsefesine bağlı olarak ürettikleri zihinsel tasarılar, çeşitli dilsel kalıplarla yansıtılmaktadır.

Sözlü kültürün en değerli dilsel ürünlerinden biri atasözleridir. Atasözlerinin ruhunda yatan düşünceleri bir de, Lyons'ın tanımıyla "dil yapısını kuran en önemli prensiplerden biri" olan karşıt anlamlılar ve karşıt anlamlılık ilişkileri açısından değerlendirmek oldukça ilgi çekicidir.

Bu çalışmada karşıt çiftlerinin halkın zengin tecrübe birikintisini ortaya koyan ve toplumsal belleğin bir parçası olan atasözleri düzleminde kullanım görünümü ele alınacaktır. Tespit edilen karşıt anlamlılar sözcük türü bakımından isim olan karşıtlıklar, sıfat olan karşıtlıklar, fiil olan karşıtlıklar olmak üzere üç ana başlık altında sözcük anlamlarına ve anlamsal ilişkilerine göre sınıflandırılarak anlambilim bakımından incelenecektir. Bu bildirinin kapsamı karşıt çiftlerin birlikte yer aldığı atasözleri ile sınırlı tutulmuştur. Veriler de Kırgız atasözleri sözlüklerinden derlenmiştir. Türk lehçelerinde atasözleri ve karşıt anlamlılık alanındaki anlambilim çalışmalara katkı amaçlayan bu inceleme Kırgız halkının zihinsel ve düşüncesele tasarıları dilsel ürünlere aktarırken anlatım sanatına da önem verdiklerini ve insanlığın dil yetisi sayesinde ürettiği değerlerin daha geniş kapsamlı olarak incelenmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır.

EMPERYAL BASKILAR KARŞISINDA ETNOKÜLTÜREL SİSTEMLERİN İSLAM'I MUHAFAZA ETMESİ

Kurmanbek AKAIÐAR

El Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Almatı/KAZAKİSTAN,
kurmanbek.akaidar@mail.ru

Öz

19. yüzyılın sonunda, haçlı seferleri, emperyal-sömürge savaşları ve Hıristiyan misyonerlerin faaliyetleri sonucunda dünyada Türkiye, İran ve Afganistan dışında bağımsız Müslüman devletler yoktu. Ama bir kültürel-tarihsel ayrıntıya bakalım: Tarihteki bu kadar baskıya rağmen, Müslüman dinini reddeden hiçbir etnokültürel sistem yoktur. En güçlü kültürel yayılma olan Rus İmparatorluğu bile, yerleşik İslami etnokültürel sistemlerin hiçbirini yok etmeyi başaramadı. Eski Sibirya etnik gruplarının Hıristiyanlığa dönüşmesi, eski geleneksel dinlerin dönüşümü ile ilişkilendirildi.

TÜRKİYE'DEKİ FOLKLOR ÇALIŞMALARINDA TÜRK DÜNYASI

Kürşat ÖNCÜL

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, onculkursat@gmail.com

Öz

Türkiye'deki ilk folklor çalışmaları sonrasında gerçekleştirilen akademik ve yarı akademik çalışmalar daha ziyade ülkenin temel kuruluş ilkelerinin etkisiyle şekillenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş süreci bir yandan Osmanlı'dan kurtulmayı diğer yandan da yeni bir devlet ve bu çerçevede millet oluşturmayı hedeflemiştir. Yıllar boyunca Osmanlılık ve ümmetçilik söylemlerinin büyük oranda resmi yazında baskınlığıyla tarih bilinci, sözlü kültür kapsamında zayıflayarak gelmiş ve büyük ölçüde anlamını yitirmiştir. Dolayısıyla bir ulusun varlığı için elbette ki öncelikle köken bilgisine yönelik bir tarih söylemi gerekmektedir. Cumhuriyet'in ortaya koyduğu bu çerçeve elbette ülkenin dil, tarih, antropoloji gibi sosyolojik çalışmaların şekillenmesinde önemli argümanlar Türk milleti ve dolayısıyla ulus bilinci oluşturma çabasının içerisinde olmuştur. Kuruluş felsefesine uygun düşen bu bakış açısı SSCB'nin dağılmasına kadar sınırlı bir çalışma ortamıyla devam etmiştir. Ancak bu süreçten sonra Türk folklorunun yeni bir ivme yakalaması gerekirken olması gereken düzeyin çok altında başarılı eserler verilmiş süreç kendi içinde ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir. Köken tartışmalarının sonuçlanması ve daha farklı boyutta gerçekleşmesi gereken çalışmalar gelenekleşen bir yaklaşıma dönüşerek benzer sonuçların ve benzer dipnotların etrafında dönmüştür. Bugün için köken konusuna yönelik tartışmaların tamamlanması, ilgili hemen tüm yayınlarda konunun eski Türk kültürü ve Türk dünyasına bağlanan klasik sonuç cümlelerinin dışına çıkması ve gelecek perspektifinde bir teorik çalışma yöntemi gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bildiri bu anlamda mevcut problemlerin belirlenerek yeni yöntem arayışlarına yönelik yöntemlerin tartışılmasını hedeflemektedir.

THE SETTLEMENT HISTORY OF GAGAUZ PEOPLE FROM AZOV REGION, THEIR NOWADAYS IDENTITIES AND STATE OF AFFAIRS

Liubovi ÇİMPOEŞ (DAVETLİ KONUŞMACI)
Assoc. Prof., Comrat State University, Department of Gagauz
Philology and History, Gagauzia/MOLDOVA,
liubovicimpoes@gmail.com

Abstract

The Crimean War (1853-1856), resulted in the defeat of Russian Empire. According to the Paris Peace Treaty dated 18-30 March 1856; the 40 settlement places located in Bolgrad city, between Russia and Moldova, had to be given to the Southern Bessarabia.

There were 43 places for settling in the Russian part of Bessarabia. In 1858 49,400 Gagauzians and Bulgarians were settled in these territories. In addition to their 7-8 thousand more people lived in cities. These settlements were administratively linked to Akkerman and Bender Cossacks. In 1856 a part of Southern Bessarabia had been connected to the Moldova (Moldavia) Principality.

The special administrative structure and concessions continued until March 1860, when the voluntary migration period for those who wanted to emigrate to Russia ended. After that date, the Principality of Moldova imposed military obligation and increased taxes. On the one hand, the events took place in right way, on the other side, the increase of the provocations that Russia calls the immigrants to settle in their territories, the part of Gagauzians, the Bulgarians, the Russians and the Ukrainians who were under the control of Russian part of Bessarabia in the beginning, causing them to migrate massively. For the "Bulgarian" immigrants in the Azov region, the Tsarist government allocated 214,000 "desyatina" (233260 hectares) of land and a certain amount of financial aid. He made these people tax-exempt for a few years. Each family was allocated of 50 ~ 60'd "desyatina" (54.5-65.4 hectares) of this land.

Thus, after all of the migrations in mid of 1860's, there were emerged three regions in which Bulgarians and Gagauz people lived together: Bessarabia, Azov region and Crimea.

ISLOM TARIXIGA OID TURKIY QO‘LYOZMALAR VA ULARNING SYUJETI (XIX ASR MISOLIDA)

Lola AZIMOVA

Tayanch doktranti, O‘zbekiston Xalqaro Islom Akademiyasi,
ÖZBEKISTAN

Annotasiya

O‘zbek adabiyotida xalq og‘zaki ijodi sifatida yuzaga kelgan asarlar talaygina bo‘lib, ular xalq kitoblari nomi ostida yashab kelmoqda. Binobarin, xalq kitoblari doirasida umr ko‘rayotgan qissalarning mavzu qamrovi keng bo‘lib, ularda yurt ozodligi, xalq qahramonligi, mardligi kabi g‘oyalari tarannumidan tortib, muqaddas Qur‘oni karim g‘oyalari, anbiyo-avliyolar, tariqat shayxlarining ma‘naviy hayot yo‘li, payg‘ambarlar, sahobalar, tarixiy shaxslarning islom dini yo‘lidagi mardonavor harakatlari xalq og‘zaki ijodiga xos badiiy talqin etilgan. Shu jihatdan, xalq qahramonligi aks etgan dostonlarning qayta ishlangan variantlari asosida yuzaga kelgan “Tohir va Zuhra”, “Kitobi Sanobar”, “Yusufbek va Ahmadbek”, “Malikai Dilorom”, “Qissai Sayfulmulk” kabi qissalarda ko‘proq folklorga xos unsurlar yetakchilik qilsa, “Yusuf va Zulayho”, “Qisasul anbiyo”, “Hakim ota kitobi”, “Devonai Mashrab” kabi mumtoz adabiyot namunalari asosida yuzaga kelgan asarlarda esa, yozma adabiyot unsurlari yetakchi xususiyatga ega. Bundan tashqari, fors-tojik tilidan tarjima qilish orqali yoki ular variantlari asosida yuzaga kelgan “Qissai Qosim”, “Chor darvesh”, “Qissai Ibrohim Adham”, “Axtamnoma”, “Qissai Zaynularab”, “Qissai Zufunun”, “Hazrat Ali qissalari”, “Bobo Ravshan”, “Qissai Chahoryor”, “Qissai imom Husayn”, “Qissai Karbalo” kabi diniy mazmundagi qissalar ham o‘zbek adabiyotida ko‘pchilikni tashkil etadi va ularda folklorga xos ohang, uslub, tasviriy vosita va tilning soddaligi yetakchilik qiladi. Mazkur diniy mazmundagi qissalarda diniy manbalardagi ma‘lumotlar, tarixiy faktlar va voqea-hodisalarni to‘lig‘icha saqlashga harakat qilingan. Binobarin, mazkur asarlarning hammasi xalq kitoblari uslubida yozilgan va asarlar syujeti ham xalq orasida mavjud bo‘lgan syujetlar ekanini ko‘rishimiz mumkin. Ayniqsa, diniy mazmundagi qissalar asrlar davomida xalq ruhiy olamiga, ma‘naviy takomiliga kuchli ta‘sir ko‘rsatib kelgan. Shu jihatdan, xalq o‘z e‘tiqodiga sodiqlik nuqtai nazardan Muhammad payg‘ambar, sahobalar

hayoti, xalifaligi, shuningdek, Hazrat Ali, Qusam ibn Abbos, Jarir ibn Muhammadning din yo'lidagi harakatlari, Muhammad Hanifa voqealari va Imom Husayn fojiasi badiiy aks etgan diniy syujetli asarlarni o'zini sifatida qabul qilib, sevib mutola qilganlar. Shuningdek, islom tarixi, mashhur shaxslar, sarkardalar faoliyati badiiy ifodalangan asarlar ham bo'lib, respublika fondlarida qissalarning turkiy qo'lyozmalari talaygina. Shu jihatdan, mazkur turkiy qo'lyozma asarlar va ularning syujeti, ma'rifiy ahamiyati xususida ma'lumotlar berish dolzarblik kasb etadi.

MÂVERÂÛNNEHIR BÖLGESİ MUHADDİSLERİNİN HADİS USÛLÜNÜN GELİŞİMİNE KATKILARI

M. Ali ASAR

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Çankırı/TÜRKİYE, muhammetali.asar@gmail.com

Öz

Mâverâünnehir; Semerkant, Buhârâ, Tirmiz, Taşkent, Fergana, Nesef, Harizm, Keş, Fârab gibi önemli şehirleri bünyesinde barındıran bölgenin adıdır. Tarihte birçok medeniyete şahitlik eden bölge, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İslam ile tanışmış, Muaviye döneminde Müslümanların hâkimiyetine girmiştir. Bölgeye yerleşen bazı sahâbîler, burada hadis ilminin ilk tohumlarını atmışlardır. Mâverâünnehirde hadis ilminin gelişmesi ise tâbiîn dönemine rastlamaktadır. Tâbiînden Rufey b. Mihrân el-Basrî (ö. 90/708), Abdümelik b. Umeyr el-Kureşî (ö. 130/477), Dahhâk b. Müzâhim el-Hilâlî (ö. 102/720) bölgeye ilk gelen ve hadis ilminin gelişmesinde rolü olan önemli isimlerdendir. Bunların başlattığı eğitim, öğretim faaliyetleri kısa sürede sonuç vermiş, hadislerin tedvininden sonra bölgede önemli ilim merkezleri oluşmuş ve buralarda hadis tarihinin en meşhur simaları yetişmiştir. Etkileri günümüze kadar ulaşan hadis kaynaklarının müelliflerinin önemli bir kısmı bu merkezlere nispet edilerek tanınmışlardır. Buhârî, Tirmizî, Dârimî bunların önde gelenlerindedir. Bu tebliğde Mâverâünnehirde yaşamış muhaddislerin hadis usûlü ilmine ve hadis ıstılahlarının gelişimine katkıları işlenmektedir. Bu çerçevede şu somut sorulara cevap aranmaktadır. "Hadis ıstılahlarının doğuş ve gelişim süreçleri

göz önünde bulundurulduğunda bölge muhaddislerinin sözü edilen süreçlere katkısı nedir?”, “Bölgenin önemli muhaddisleri hadis tasnifine dair ortaya koydukları çabanın bir benzerini hadis usûlü ve hadis ilimleri alanında da göstermiş midir?”, “Bölge muhaddislerinin hadis usûlüne ve hadis ilimlerine dair eserleri nelerdir?”

KAZAK KÜLTÜRÜNDE BİLİNÇ OLGUSU VE İSLAM ÖNCESİ İNANÇLARIN GELENEKSEL YERİ

Manat KANAGATOV

Doktora öğrencisi, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Kültüroloji Bölümü, Almatı/KAZAKİSTAN, manatkanagatov@gmail.com

Öz

İnsan bilinci kültürde her zaman önemli bir rol oynamıştır. Antik çağlardan günümüze bilinç olgusu farklı biçimlerde de olsa farklı kültürlerde yer almıştır. Bugün bile bilim ve teknolojinin ilerlemesi ve insan yaşamının köklü bir şekilde dönüşmesiyle birlikte insan her zaman bağımlılıktan kurtulamamıştır.

Bu bağlamda çalışmamızda Avrasya bozkırında nevi şahsına münhasır özelliklerine istinaden Kazak halkının gelenek, görenek ve kültüründe şamanizm ve kendine has mistik tanrısallık unsurlarını görmek ve bunların toplumda rol oynadığını örnekleyerek göstermek bildirimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu inançların, geleneksel bilincin değişmesi olgusu olarak kültür üzerinde sahip olduğu özel önemli bir etkiye vurgu yapılarak ele alınarak değerlendirilecektir.

TÜRKMEN DİLİNDE KÖKÜ AKIL OLAN KELİMELER

Maral A. TAGANOVA (DAVETLİ KONUŞMACI)

Doç. Dr., Türkmenistan Bilimler Akademisi Mahtumkulu Dil, Edebiyat ve Ulusal El Yazmaları Enstitüsü, Aşkabat/TÜRKMENİSTAN

Öz

Kökü arapça kelime olan akıl Türk dillerinde yaygındır. Mahmud Kaşgarlı'nın Divanu lujat-it-turk sözlüğünde ol birçok yerde bulunur (I j. s.328, İY j. s.290). Prof. Dr. Mehmet Kanar'ın "Osmanlı Türkçesi Sözlüğü"nde bu kelime birçok yerde akıl ve akıl biçiminde de rastlanmaktadır (s. 18, 19, 41, 183, 187, 193, 194, 228, 237, 315, 437, 495, 499, 500).

Türkmen dilinde akıl kelime yapımına aktif katılmıştır. Ol çeşitli ekler yoluyla kelime oluşumuna katılır ve akıl-huş ile akıllı-başlı kelimeler çiftinde de bulunur. Örneğin büyük Türkmen şairi Magtymguly'nin eserlerinde ol 153 kez kullanılmıştır, onlardan 17'si akıl-huş ve 1'i akıllı-pikirli kelime çiftlerinde raslaşmıştır. Bu kelimeden oluşan kelimelerden biakıl 'aptal' - 7 kez, akıllı 'zeki' - 7 kez, akılsız 'budala' - 10 kez karşılır.

Türkmen dili sözlüklerinde akıl kelimesinden oluşan kelime sayısı 12'dir. Onlar: akıldar 'düşünür', akıldaş 'hemfikir', akıl-huş 'sağduyu', akıllanmak 'aklına başına almak', akıllaşmak 'akıl danışmak', akıllanmaklık 'aklına başına almaklık', akıllanmazlık 'aklına başına almazlık', akıllı 'zeki', akıllı-başlı 'akıllıca', akıllılık 'akla uygunluk', akılsız 'budala', akılsızlık 'aptallık', biakıl 'aptal'.

Demek, akıl kelimesin kökü arapçadır ve ünlüsü kısaca telaffuz edilir. Ol iyiyi ve kötüyü ayırt etme duygusu, algısı ve bilgeliği anlatır. Ondandır yapay bir kelime olarak kabul edilen ilk ünlüsü uzun konuşulan akıl [a:kıl] 'zeki, adaçayı, bilim insanı, akli başında, sağduyulu, bilge' anlamına gelir.

Akıl kelimesi türkmen klasik literatürünün dilinde a:kyl şeklinde değil, daha yüksek manada akıl şeklinde de kullanılmaktadır.

Türkmen dilinin açıklayıcı sözlüğü de akıl şeklinde iki kelime raslanır. Bunlardan biri "kişinin düşünme ve akıl yürütme, düşünme yeteneği, akıl, sağduyu" anlamına gelir. Diğer uzun ünlüli eski kafalı ve zeki olarak kabul ediliyor. İkinci kelime çağdaş Türkmencede kullanılmaz.

Türkmen dilinde, akıl kökünden gelen kelimelerin oluşumunda bu ekler katılmıştır: -dar (akıldar 'bilge', 'aryf'), -daş (akıltaş 'hemfikir'), -lan (akıllanmak 'aklına başına almak'), -laş (akıllaşmak 'akıl danışmak'), -lı (akıllı 'zeki'), -lik (akıllanmaklık 'aklına başına almaklık', akıllanmaklık 'aklına başına almaklık', akıllılık 'akla uygunluk', akılsızlık 'aptallık'), -siz (akılsız 'budala'), bi- (biakıl 'aptal'). Bu kelime aynı zamanda akıl-huş 'akıl; sağduyu' ve akıllı-başlı 'bilinçli' gibi kelime çiftlerinde de bulunur.

TÜRKİYE'NİN YOK OLAN GÖLLERİNE ÖRNEKLER

Murat ATAOL

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, murat.ataol@gmail.com

Öz

Göller, karalar içindeki çukur yerleri doldurmuş su kütleleri olarak tanımlanabilir. Ülkemizde bataklık-sazlık alanların kurutulması yolunda çalışmalar 1940'lı yıllarda sıtma ile mücadele kapsamında başlamış olup sonraki yıllarda nüfus artışıyla birlikte daha fazla tarım alanına ihtiyaç duyulması ile bataklık-sazlık alanların yanında önemli miktarda mevsimlik ve daimi göl de kurutularak tarım alanına dönüştürülmüştür. Günümüzde tarım sektörünün su tüketimindeki payı yüzde yetmiş aşmış olup sulama ihtiyacı için yapılan barajlar ve yeraltı suyu çekimleri yoluyla su rejimine yapılan müdahaleler, göllerin nicelik bakımından ciddi ölçüde zarar görmesine yol açmaktadır. Bu çalışmada ülkemizin 20. yüzyılın başında sahip olduğu göllerin sınırları tespiti yapılarak son 100 yılda kaybedilen göller tespit edilmiştir. Bu çalışma için 1910'lu ve 1920'li yıllarda üretilen 1:200.000 ölçekli topografya haritaları, 2018 yılına ait Corine arazi örtüsü verileri ile karşılaştırılmış, ortadan kalkmış olan göllerin güncel uydu görüntüleri ile günümüzdeki kullanım şekilleri ortaya konulmuştur. En yoğun göl kayıpları Konya Kapalı Havzası'nda yaşanmış olup Akarçay ve Burdur kapalı havzalarında da büyük miktarda göl kaybı söz konusudur. Bu üç havzadan sonra en fazla kayıp Asi, Batı Akdeniz ve Antalya havzalarında gerçekleşmiştir. Uydu görüntülerinden bakıldığında tamamen kurutulmuş göl alanlarında drenaj kanallarının varlığı kolayca

fark edilmektedir. Bu göller büyük ölçüde tarım alanlarına dönüştürülmüş durumdadır. 20. yüzyıl başlarında 1000 hektarın üzerinde alan kaplayıp günümüzde tamamen kurutulmuş olan göllerin başlıcaları Amik G. (9543 ha), Sakyatan G. (Yarma Bataklığı) (5602 ha), Söğüt G. (4449 ha), Kestel G. (4059 ha), Karagöl (2124 ha) ve Kimyos G. (Gölova) (1932 ha)'dır. Günümüzde ise sınırları daralan göllerin havzalarında baraj ve göletlerin sayısı dikkat çekmektedir. Yüzeyle akışa geçen suların büyük ölçüde barajlarda depolanması ile göllerin payına düşen su miktarı azalmaktadır. Yoğun yeraltı suyu kullanımının da özellikle kapalı havza göllerinin daralmasında etkin rolü bulunmaktadır.

SAKARYA HAVZASI SULAK ALANLARINDA GERÇEKLEŞEN ALANSAL DEĞİŞİMLER

M. Murat KALE

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, mmuratkale@gmail.com

Öz

Su ülkeler için vazgeçilmez kaynakların başında gelir. Medeniyetin şekillenmesinde büyük bir role sahip olan su kaynakları aynı zamanda medeniyetin devamlılığı için de vazgeçilmez öğeler arasında yer alır. İnsanoğlunun iklim dinamiklerine ve doğrudan su kaynaklarına olan bilinçli ya da bilinçsiz müdahalesine bağlı olarak su, özellikle içinde bulunduğumuz dönemde dünyanın farklı coğrafyalarında gün geçtikçe artan stratejik değere haiz bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye bulunduğu coğrafyada su kaynakları açısından görece kendine yeterli olmasına rağmen gelecek projeksiyonları dikkate alındığında kişi başına düşen su miktarı açısından oldukça riskli bir ülke konumundadır. İklim değişikliği baskısı ile birlikte antropojenik faaliyetler su kaynakları üzerindeki baskıyı arttırmakta ve gün geçtikçe hissedilebilir ölçekteki etkilerini net bir şekilde göstermektedir. Etkilerin başında ise kuşkusuz sulak alanlarda karşı karşıya kalınan alansal değişiklikler yer almaktadır.

Türkiye yüz ölçümünün yaklaşık % 8'ine denk gelen su toplamama alanına sahip olan Sakarya Havzası Türkiye'nin önemli sulak

alanlarına ve kentleşme sürecinde hızlı adımlarla ilerleyen birçok ile ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin önemli kentleri arasında yer alan Afyonkarahisar, Ankara, Bilecik, Bolu, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Konya ve Kütahya illeri tamamen veya kısmen havza sınırları dâhilinde yer almaktadır. Bu bağlamda havza sulak alanları iklim değişikliğinin yanı sıra Türkiye ekonomisi için oldukça büyük katma değer taşıyan kentlerin gelişme baskısını da yakından hissetmektedir. Bu çalışmada Sakarya Havzası sulak alanlarındaki alansal değişim araştırılmıştır. Bu kapsamda ulaşılabilen en eski topografya haritaları ile güncel durum karşılaştırması yapılmış ve sulak alanlardaki değişim ortaya çıkartılmıştır. 1950 yılına tarihlenen topografya haritaları ile güncel CORINE veri seti çalışmanın temel altlıklarını oluşturmaktadır. Çalışma genelinde ihtiyaç duyulan sayısallaştırma ve analiz işlemleri için coğrafi bilgi sistemlerinden (CBS) faydalanılmıştır.

Çalışma bulguları Türkiye'nin önemli sulak alanlarına ev sahipliği yapan Sakarya Havzası genelinde özellikle havzanın aşağı çığırı ile iç kesimlerinde büyük ölçekli sulak alan kayıpları olduğunu göstermektedir. İl ölçeğinde yapılan değerlendirmeye göre ise Ankara, Eskişehir ve Sakarya illerinde oldukça büyük alansal kayıplar gerçekleştiği tespit edilmiştir.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE RİTÜEL VE SES İLİŞKİSİNİN ANLAM VE İŞLEVSEL BOYUTU

Mustafa ARSLAN

Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli/TÜRKİYE, marslanm@gmail.com

Öz

19. yüzyıldan itibaren önem kazanan sözlü kültür çalışmaları özellikle son yıllardaki gelişmelerle farklı disiplinlerin ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Sözlü kültür ortamında üretilen bilginin aktarımında dil ve davranışların yanında ritüellerin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Ritüeller bir anlamda zihinsel olarak sahip olunan algı, tasarım ve inançların dışa yansıyan kalıplaşmış yapılarıdır. Bu yapıların bütüncüllüğü, yoğunlaşma, hareket ve ses unsuruyla birlikte tezahür eder. Ritüelin bu kalıplaşmış bütüncül yapısı sözlü kültürde kazanılan,

öğrenilen bilginin devamlılığı toplumsal birlikteliğin sağlanması yönünden de elzemdir. Ses, ritüelin kalıplaşan bütüncül yapısı içinde özel ve anlamlı bir yere sahiptir. İnsan veya başka vasıtalarla çıkarılan ses, ritüel yapıyı oluşturan diğer unsurlara ve ritüelin kutsala yönelik ilişkisine dair algı, inanç ve anlam alanlarını somutlaştırır. Düşünce, davranış ve bilgi boyutunu anlama ve aktarma işlevlerini üstlenir. Ritim ve ahenk oluşturmanın en önemli unsuru olarak sanatsal formun biçimlenmesini sağlar. Dolayısıyla ritüel ve sesin ilişkisel boyutu, üstlendiği anlam ve işlevlerle kültürel yapıların anlaşılmasında temel göstergeler sunmaktadır. Bu bağlamda ritüel ve ses ilişkisinin temel göstergeleri Türk kültür dünyasında da, kültürün tarihsel derinliği, sürekliliği ve kendine haslığı yönleriyle dikkate değer bir bilgi alanına sahiptir. Ritüel ve ses ilişkisi Saha Eli'nden Anadolu'ya ve Balkanlara uzanan kültür alanının ortak hatırlama figürlerini görmemize ve anlamamıza imkân verir. Ritüel ve ses ilişkisinin anlam ve işlevsel boyutunu Türk kültür alanındaki yansımaları özelinde ele alarak değerlendirmek, aynı zamanda genel anlamda bu ilişkinin kültür yapıları içindeki yerini ve önemini kavramak bakımından da gereklilik arz etmektedir. Ayrıca sesin ritüeli yapının bütünlüğünü oluşturan sözeldokusal yapısı, kültür araştırmalarında öne çıkan metin, doku ve bağlam temelli inceleme modelini uygulamaya yönelik bir boyuta da imkân vermektedir. Bildiride Türk kültüründe tespit edilen ritüel ve ses ilişkisine dayalı göstergeler ele alınarak bir değerlendirme yapılacaktır, elde edilen veriler bağlamsal yorumlamalar çerçevesinde ortaya konulacaktır. Böylece sesin sözlü kültür alanında kazandığı farklı anlam ve işlevsel boyutların daha geniş bir düzlemde anlaşılması da mümkün olacaktır.

YAZILI KÜLTÜR BAĞLAMINDA BATTALNAME'DE SÖZLÜ KÜLTÜR UNSURLARI

Mustafa METİN
Ph.D., Uşak Milli Eğitim Müdürlüğü, Uşak/TÜRKİYE,
kayrametin@hotmail.com

Öz

Sözlü kültür, bugünkü varoluşumuza ilişkin bilincimizi tazeleyebileceğimiz bir kaynaktır. Okuryazarlığın erişemediği düzeyde yapıtlar üretebilir. Sözlü kültür tamamen silinip yok olamaz. Metin okumak, metni seslendirmek demektir. Bilincimizin evrimi için hem sözlü kültür hem de sözlü kültürden doğan okuryazarlık gereklidir.

Epik destanlar her şeyden önce bir folklor olayıdır. Onlar anlatıcı ile dinleyici arasında kurulan bir iletişim biçimidir ve sözlü kültür ortamındaki icra bağlamlarında teatral olarak icra edilir. Türklerin mücadele ile yoğrulmuş tarihî serüveni sözlü kültürde yaşayarak Anadolu'ya gelmiştir ve sözlü kültür unsurları Osmanlı Dönemi'nde yazıya geçirilmiştir.

El yazması kültürlerde, bilgi metinlerde korunmasına rağmen, genelde ses-kulak üstünlüğü yitirilmemiştir. Matbaa standartlarına oranla el yazmasını okumak epey güçtür ve okur, el yazmasında bulunduğu bilginin az da olsa bir bölümünün belleğinde yer etmesine çalışır çünkü el yazmasından bir bilgiyi yeniden arayıp bulmak kolay değildir. Ezberi özendirilen ve kolaylaştıran başka bir olgu da büyük ölçüde sözlü nitelikli olan el yazması kültürlerde sözlü belleği güçlendiren kalıpların korunmuş olmasıdır. Dahası bu dönemde metinler, okur tek başına olsa bile, çoğunlukla yüksek sesle, ağır ağır veya fısıltıyla okunduğu için bellekte kolay yer ediyordu. El yazması devrinde kitap, konuşma anında ortaya çıkan sözlü yapıt, bir tür sözce olma niteliğini henüz kaybetmemiş, henüz nesneleşmemiştir.

Battalname'nin ne zaman yazıya geçirildiği tam olarak tespit edilememiştir. Destanın yazıya geçiriliş tarihi henüz kesin olarak tayin edilememekle beraber bütün araştırmacıların birleşmiş görüldükleri zaman dilimi, XI. yüzyılın sonlarından XIII. yüzyılın başlarına kadar olan yüz yıldan biraz fazla bir dönemdir. Yazıya geçirilen Battalname, Türkler tarafından çok okunmuştur ve Türk kültür ekolojisine yayılmıştır. Günümüzde Battalname'nin Türkiye'nin yanında

Azerbaycan'da, Kazan'da, Kazakistan'da, Kırgızistan'da, Özbekistan'da el yazması nüshaları mevcuttur. Türk kültür ekolojisinde bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılan Battalname'de yer alan sözlü kültür unsurları dikkat çekicidir.

Sözlü temele dayanan düşünme ve anlatım biçiminin etkileyici, kümeleyici, bol sözlü ve tekrarlı, tutucu, dinleyici katılımını özendiren nitelikleri vardır. Bu bildiride Battalname'de bulunan ve sözlü gelenekten kaynaklanan düşünce ve anlatım unsurlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Battalname'den veriler tarama tekniği ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler Walter Ong'un sözlü gelenekten kaynaklanan düşünce ve anlatımın özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir.

TÜRKİSTANLI MÜSLÜMANLARIN HAC YOLU RAHBERİ – ÖZBEKÇE YAZILAN HACNÂMELER

Muzaffarkhon JONİEV

Ph.D., İmam Tirmizi Uluslararası Bilimsel Araştırma Merkezi, Hadis İlimleri Bölümü, Tirmiz/ÖZBEKİSTAN, jmuzaffarhan@gmail.com

Öz

Bir hacının sefer esnasında gezip gördüğü yerler hakkında bilgi verdiği eser anlamına gelen hacnameler Fars ve Türk edebiyatında sıkça rastlanmaktadır. Klasik Özbek edebiyatında seyahatname ve sefernâme gibi bazı türdeki kitaplarda da yolculuk hatıraları bahis konusu olmuştur. Muhtevalarına göre isim alan seyahatnâmeler arasında manzum ve mensur hac konulu eserler önemli yer tutar. İslam'ın beş şartlarından biri olan Hac ibadeti, çoğunlukla uzun, masraflı, zahmetli ve hatta tehlikeli bir yolculuğu göze almayı gerektirmiştir. Hac vazifesini yerine getiren bazı yazarlar yapmış olduğu bu yolculukları kaleme almışlardır. Hacı adaylarının seyahat izlenimlerini anlatan bu eserler yolculuk sırasında uğranılan yerlerle ilgili bilgi içermesi açısından önemlidir. Hacı adayları gördüklerini ifade ederken kendi hayat görüşleri, duyguları ve düşüncelerini de eserlerinde yansıtmışlardır. Bundan dolayı söz konusu kitapların bir kısmı bilgi, hatıra, rapor ve rehber mahiyetindedir. Rehber nitelikli hac

seyahatnâmeleri, hacca gitmek isteyenler için hem kılavuz olması hem de eser sahibinin yolculuğunu anlatması bakımından mühimdir. Bu sebeple hac hikâyeleri zamanlarının bilgisini koruyan tarihî belgelerdir. Bu çalışmada XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında hac yolculuklarını yapan Türkistanlı hacıların izlenimlerini, söz konusu dönemlerde Özbekçe yazılan sefernâme, hacnâme ve seyahat hatıraları ele alınmıştır.

КРАТКИЙ ОБЗОР КОМПЛЕКСНЫХ ЭКСПЕДИЦИЙ В АЛТАЙСКИЙ РАЙОН РЕСПУБЛИКИ ХАКАСИЯ

Nadezhda ÇİSTOBAYEVA

Phd. Dr., Хакасский научно-исследовательский институт языка,
литературы и истории, Сектор фольклора, Абакан/РОССИЯ,
chistobaeva-76@mail.ru

Аннотация

В данной статье представлен краткий обзор комплексных экспедиций в Алтайский район республики Хакасия. В 1945 году была организована первая экспедиция по фольклору и языку. Был собран огромный фонд фольклорных текстов и материалов по диалектам хакасского языка. Материал собирался путем записи разговорной речи в непринужденной беседе, при связном рассказе о каких-либо событиях, при рассказывании произведений устного народного творчества.

EXPRESSION OF CARPET ORNAMENTS' NAMES IN ENGLISH

Narbibish SHAMMAYEWA

Professor, Doctor of philological sciences, Seyitnazar Seydi Turkmen
State Pedagogical Institute, TÜRKMENİSTAN, narbibish06@mail.ru

Abstract

We were interested in translation carpet ornaments' names and names of carpet products into English in the catalogue published in Ashgabat, 1983. Transliteration, transcription, calques, description were used to

express ornaments and names of carpet products. Names of carpet products were translated into English by transliteration and were supplied with the description, but in translation of carpet ornaments' names, which causes difficulties in understanding images connected with the lifestyle of Turkmen.

**COĞRAFYA AÇISINDAN SEYAHATNAMELERİN KAYNAK
NİTELİĞİ: JOHN MURRAY TÜRKİYE'DE GEZİNLER İÇİN ELKİTABI
(1854)**

Nazan KARAKAŞ ÖZÜR

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya
Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, nazanozur@karatekin.edu.tr

Öz

Sözlükte gezi olarak tanımlanan seyahat, çok disiplinli araştırmalara konu olabilecek kavramlardan biridir. Yeryüzünde gerçekleşen bir insan eylemi olması bakımından coğrafyanın da temel konuları arasında incelenir. Kavramın, din, dil ve edebiyatta daha soyut anlamlarının, gerçek mekânla harmanlanarak sunulduğu da görülmüştür. Burada üzerinde durulan seyahat, esasen doğrudan mekâna bağlı gerçekleşen bir yer değiştirme ve ulaşım faaliyetini içermektedir. Seyahatlerin kayda alınması ile ortaya çıkan metinlere seyahatname denir. Seyahatnamelerin farklı amaçlarla hazırlanması, yazım dillerinin, içerdikleri yazılı ve çizili materyallerin farklılaşması söz konusudur. Bireysel ya da devlet eliyle daha organize gruplar halinde gerçekleşen, belli bir hedef ve amaçla çıkılan yolculukların anlatımında farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin Herodot'un (MÖ 5. Yüzyıl) Tarih eseri gibi ilk coğrafya bilgisi veren kitaplarda seyahat anlatımı ile karşılaşılır. Buna karşın daha teknik bilgiler içeren A. Von Humboldt'un (1769-1859) Güney Amerika seyahat notları ise modern coğrafyacılığın temel metinleri arasında yerini almıştır. Gerek ilköğretimden gerekse daha yakın dönemlere ait seyahatlerden bu güne kalan metinler, seyahatin nerede, nasıl, ne amaçla gerçekleştiği ve sonuçları bakımından incelenmesini mümkün kılmaktadır. Bu aynı zamanda anlatılan mekâna dair coğrafi bir analiz olarak nitelenebilir. İlk çağlardan bu güne birçok kavmin yaşadığı Anadolu hakkındaki coğrafi

bilgiler de öncelikle seyyahların anlattıklarından takip edilebilmektedir. Örneğin Anadolu'nun en azından orta ve batı kısmını dolaşan Strabo (MÖ 64-MS 24) ilk olarak akla gelir. Aradan geçen yüzyıllardan sonra İbn Batuta (1304-1369), Lazkiye Limanı'ndan Alanya'ya, oradan Antalya ve Eğridir-Göller yöresi üzerinden Anadolu'nun iç kesimlerine doğru yaptığı seyahatini büyük seyahatnamesinde anlatmıştır. Bu metin günümüz araştırmacılarının döneme dair başvurdukları önemli bir kaynak olarak hala önemini korumaktadır (Batuta, 2014). Osmanlı Devleti döneminde, Anadolu'yu gezen seyyahların sayısı artmıştır. Özellikle günümüze daha yakın dönemlerde Avrupalı seyyahların, Osmanlı topraklarına 16-20. yüzyıllar boyunca yoğun şekilde merak duydukları bilinmektedir. Onların yayınladıkları seyahatnameler ve gezi notları tarzındaki diğer eserler tarih kaynağı olarak değerli iken Anadolu'nun hem güncel coğrafyası hem de tarihi coğrafyası bağlamında önemlidir. Çalışmada seyahatnamelerin coğrafi bilgilerin toplanmasında ve analizinde nasıl bir rol oynadığı çeşitli boyutlarıyla tartışılmıştır. J. Murray'ın Türkiye'de Gezinler İçin Elkitabı (1854) incelenerek döneme ait verdiği bilgiler bakımından değerlendirilmiştir. Kitap seyahatnamenin farklı bir tarza evrilmiş halidir. Böylelikle seyahatnamelerin bir veri toplama aracı olarak modern coğrafya çalışmalarında nasıl kullanılabileceği konusunda bir yöntem önerisi sunulmuştur. Buna göre seyahatnamelerin dönemlerine dair birçok bilgiyi içerdikleri ortaya konulmuştur. Bu bilgilerin kullanılmasında dikkat edilecek hususlar tartışılmıştır. Seyahatnamelerden gerek fiziki gerekse beşeri coğrafyaya dair alınacak bilgilerin haritalanması, çeşitli metin analiz yöntemleri ile taranması ve bir probleme dönük olacak şekilde analiz edilmesi, coğrafyacıların yapacakları çalışmaları zenginleştirerek destekleyecektir.

DOĞMAK FİİLİNİN TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ŞEKİLLERİ VE ANLAMLARI ÜZERİNE

Negizbek ŞABDANALİYEV

Dr. Öğr. Görevlisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Türkoloji Bölümü, Bişkek/KIRGIZİSTAN,
negizbek.sabdaniyev@manas.edu.kg

Öz

“Dünyaya gelmek” anlamındaki doğmak fiili çağdaş Türk lehçelerinde farklı şekillerde kullanılmaktadır. Örneğin Türkiye Türkçesinde (doğ-), Tatar Türkçesinde (tuu-) edilgenlik eki gelmeksizin kullanılırken, Azerbaycan Türkçesinde (doğul-), Kırgız Türkçesinde (tuul-), Özbek Türkçesinde (tuğıl-), Türkmen Türkçesinde (doğul-), Uygur Türkçesinde (tuğul-) edilgenlik eki ile kullanılır. Bunlardan hangisi ilk şekli hangisi ise sonradan değişmiş şeklidir? Bunu saptamak için tarihî Türk lehçelerine başvurmak maksada uygun olur. Bu açıdan baktığımızda Kaşgarlı Mahmud’un Divanında “meydana çıkmak, belirlemek” anlamında toğ- fiili yer almaktadır. Bundan yola çıkarak bildiri konusu olan fiilin ilk şeklinin edilgenlik eki eklenmeden kullanıldığını tahmin etmek mümkündür. Kelimenin ilk şeklini saptamak amacıyla bildiride başka da tarihî kaynaklara başvurulacaktır. Kelimenin ilk şeklinin nasıl olduğunu saptamak için bunun dışında bir de kelimenin başka anlamları da ele alınabilir. Türkiye Türkçesindeki doğmak fiilinin anlamlarından birisi “güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmektir”. Bu anlam Tatar Türkçesinde de aynı kelimeyle, yani edilgenlik eki eklenmeyen şekliyle verilir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz doğmak fiilinin edilgenlik eki ile kullanıldığı çağdaş Türk lehçelerinde de “güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek” anlamındaki kelime edilgenlik eki gelmeden kullanılır. Örneğin Kırgız Türkçesinde tuu-, Türkmen Türkçesinde doğ-, Uygur Türkçesinde tuğ- şeklindedir. Demek Türkiye ve Tatar Türkçelerinde bir kelimenin birbirine yakın iki anlamı aynı şekilde, yani edilgenlik eki eklenmeden verilirken, Kırgız, Türkmen ve Uygur Türkçelerinde bu iki anlam başka başka şekillerle verilmektedir. Bu durum da “meydana çıkmak, dünyaya gelmek” anlamındaki fiilin ilk şeklinin edilgenlik eki gelmeyen şekli olduğunu destekler. Bildiride toğ-fiilinin bu iki anlamının tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki çeşitli kullanımları üzerinde de durulacaktır. Bunların dışında Kırgız

Türkçesinde “kardeş” anlamında bir tuğan kelimesi kullanılır. Dikkatli bakıldığında burada kelime düşmesinin yer aldığı ileri sürülebilir ve ilk şeklinin bir eneden tuğan (bir anadan doğan) olduğu tahmin edilebilir. Bu açıdan baktığımızda “dünyaya gelmek, meydana çıkmak” anlamındaki fiilin Kırgız Türkçesinde de eskiden edilgenlik eki getirilmeden kullanıldığını ve bu şeklin bir tuğan kelimesinde korunduğunu söylemek yerinde olur. Tüm bunlardan yola çıkarak “dünyaya gelmek, meydana çıkmak” anlamındaki fiilin eskiden edilgenlik eki gelmeden kullanıldığı ve zamanla bazı Türk lehçelerinde edilgenlik ekinin getirilmesiyle kullanılmaya başladığı sonucuna varılabilir.

TÜRKÇE, TÜRKÇE VE TÜRKÇE VE ORJİNAL AZERBAJCANCA KELİMELEİN BENZER VE FARKLI YÖNLERİ

Nijat YAQUBOV

Ph.D., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Nahçıvan/AZERBAJCAN, nicatyaqubov82@gmail.com

Öz

Bilindiği gibi sözlükbilim, Azerbaycan dilbiliminin görece genç alanlarından biridir. Çalışmanın amacı dilimizin söz varlığında yer alan kelimelerin coğrafyasını kısmen de olsa gezmek, en azından Türkmence, Osmanlı Türkçesi ve gerçek Azerice kelimeleri ayırt etmek, benzerlik ve farklılıklarını seçmek, aynı zamanda sözlük- bir kelime grubunun anlamsal anlamları, yorum yapmaktır.

Türk dilleri arasında Azerbaycan dili, eskiliği, anlam genişliği, düzenliliği, yani uyum yasası beklentisi, kelime hazinesinin zenginliği ile öne çıkan bir dildir. Kısaca belirtelim ki gerçek Azerice kelimeler sadece Azerbaycan dilinde kullanılan kelimelerdir. Örneğin ekmek, yıl, öz, karma, karpuz, toka, bel (kürek), babaanne, meme vb. Bu tür sözcükler başka dillere çevrilmişse ya fonetik bir değişim geçirmiş ya da farklı bir anlam kazanmıştır.

Sonuç olarak, her ulusun dilinin sözlüğünün kendine ait, yani tamamen ulusal kelimelerin yanı sıra benzer kökenli ortak kelimelere sahip olduğuna dikkat edilmelidir. Aynı zamanda, ödünç alma ve uluslararası kelimeler içermeyen bir dil yoktur.

GAGAUZ TÜRKLERİNİN HALK KÜLTÜRÜNDE YILAN MOTİFİ

Nina PETROVICI (DAVETLİ KONUŞMACI)
Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat
Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü,
Ardahan/TÜRKİYE, nina_petrovici@mail.ru;
ninapetrovici@ardahan.edu.tr

Öz

Yılan, fiziki yapısı itibarı ile pullu, bacaksız etçil sürüngenler sınıfına girmekle birlikte, dünyanın hemen hemen her kültüründeki mitolojide bir yandan doğurganlığı, toprağı, suyu, yağmuru; diğer yandan ise ateşi ve ocağı sembolize etmektedir. Gagauz Türklerinin sözlü kültüründeki mitolojik hayvanlar arasında yılanın da yer aldığını söylemek mümkündür. Gagauz Türklerinin halk edebiyatı metinlerinde yılan; ajder, balaur, drakon, zmey, evrem adlandırmalarının yanı sıra fiziki özellik olarak iki başlı, dokuz kafalı ve kanatlı şeklinde karakterize edilirken; sarı, kara, yeşil gözlü biçiminde de tasvir edilmektedir. Gagauzlarda yılanın yaratılışı ile ilgili bir anlatı veya inanç bulunmamakta, ancak yılanın ne ile beslendiğini anlatıların içerisinde görmek mümkündür. Gagauz Türklerinin sözlü anlatılarında yılan; sinsi, kurnaz, kindar, öldürücü, hilekâr, kan emici, kötü niyetli olarak tasvir edilirken, olumlu, iyi ve yardımsever bir varlık olarak da görülmektedir. Halk anlatıları içerisinde yılan, hayvan şeklinde tasavvur edildiği gibi, insan şeklinde de düşünülmektedir. Delikanlının Gece Yılanı Dönüşmesi masalında padişahın kızı ile evlenen kahraman, gündüz insan gece ise yılan olarak betimlenmektedir. Sözlü anlatılarda yılanın insan gibi konuşması ve ıslık çalmasının da dikkat çekici olduğu söylenebilir. Konuşan, koruyucu ve kurtarıcı olan yılan, zehriyle de bir nevi ölümün temsilcisidir. Gagauz türkülerinde kardeşler arasında cezalandırma ve intikam aracı olarak yılan zehri ile hazırlanmış içki yer almaktadır. Yılanın, az sayıda Gagauz bilmecelerinde, deyim ve atasözlerinde ve mikrotoponimlerde de yer aldığını söylemek mümkündür. Gagauz halk kültüründe yılanın; evin iyisi olduğuna, hayır ve bereket getirdiğine inanılmaktadır. Evin, malın ve mülkün koruyucusu olduğu ve onlara bekçilik yaptığı yönünde inanışlar da mevcuttur. Bugüne kadar Gagauz Türklerinin halk kültüründe yılan motifinin incelenmemiş olması bizi bu çalışmayı yapmaya teşvik

etmiştir. Ortaya çıkan sonuçların bir nebze de olsa Türk dünyası çalışmalarına katkı sağlayacağını ümit ederiz. Çalışmada, yayınlanmış sözlü kültür kaynakları kullanılmıştır.

HAKASLARIN ÇAĞDAŞ EDEBİYAT SÜRECİ

Nina S. MAYNAGAŞEVA (DAVETLİ KONUŞMACI)

Phd. Dr., Хакасский научно-исследовательский институт языка, литературы и истории, Абакан/РОССИЯ, nina_71@inbox.ru

Аннотация

Современный литературный процесс Хакасии характеризуется развитием драматургии, поэзии и малых жанров прозы. В современной литературе все больше наблюдается стремление авторов писать на двух языках, хакасском и русском, делать авторские переводы – с родного языка на русский. В национальной литературе поднимаются проблемы современного общества, исторической памяти народа, наблюдается активное обращение к мифо-фольклорному наследию своего народа. Это творчество писателей Г.Г. Казачиновой, В.К. Татаровой, И.П. Топоева, А.Е. Султрекова, О.П. Шулбаева. Также в национальной литературе появились новые имена: поэты Сибдей Том (С.А. Майнагашев), Г.В. Кичеев, Г.М. Маерков, А.В. Курбижекова, Паин Саа (А.А. Баинов), прозаики Л.В. Костякова, И.И. Миягашев и др.

"KARDEŞ YARDIMI" DERGİSİ KARDEŞLİĞİN SEMBOLÜ GİBİ (DERGİNİN TÜRKİYE ARAŞTIRMALARINDA YANSIMASI)

Nurlana MUSTAFAYEVA

Doç. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk Filolojisi Bölümü, Bakü/AZERBAYCAN, nurlana.gasimli@gmail.com

Öz

XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan-Osmanlı sosyo-politik, ekonomik ve edebi-kültürel ilişkileri yeni bir aşamaya girmiştir. Tarihin hiçbir sayfasında iki millet birbirine yardım etmek için bu kadar yakın

olmamıştı. Bu yardım, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulması ve Bakü'nün Türk ordusu tarafından kurtarılması ile sonuçlandı. Bundan önce, Azerbaycan, Rus işgali altındaki Osmanlı topraklarına Bakü Müslüman Cemiyeti ve çeşitli topluluklar aracılığıyla Türk kardeşlerine önemli ekonomik ve İslami yardımlarda bulunmuştur. Binlerce Azerbaycanlı, Osmanlı topraklarında işgalcilere karşı savaşmış ve can vermiştir. Azerbaycanlı askerlerin Çanakkale Savaşı'nda kahramanca ölümü bunun açık bir örneğidir. Büyük romantik şair Muhammed Hadi, Birinci Dünya Savaşı sırasında bir süre burada yaşamış, makaleler ve şiirler yazmıştır. Eserlerinde Türk dünyasının bugüne ve geleceğe dair kaygılarını kaleme almıştır. Azerbaycan'da Türklerin bağımsızlık mücadelesi üzerine onlarca eser kaleme alınmış, Osmanlı toprakları için can veren insanların cesaretleri övülmüştür. "Kardeş Yardımı"nın yayınlanması bu ilişkilerde yeni bir aşamayıdır. Bu derginin yayınlanması, kardeşin kardeşe manevi bir yardım olarak değerlendirilmelidir. Derginin kapağında ünlü ressam Azim Azimzade'nin çektiği bir tablo ve altında ise bir şiir vardı. İlginç bir şekilde, Sovyet döneminde, "Kardeş Yardımı" dergisinin varlığı bile bilinmiyordu. Belli bir kesimde bilgili olsa bile dergi hiç araştırılmadı. Son dönemlerde dergi hakkında Türkiye edebi eleştirisinde araştırmalar yapıldıktan sonra dergi Azerbaycan'da yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Her şeyden önce, "Kardeş Yardımı"nın yayınlanması, Azerbaycan'ın Osmanlı'ya en zor zamanlarda yaptığı ekonomik ve insani yardımların manevi bir desteği idi. Fakat Sovyet döneminde bu etkileşim kasıtlı olarak unutulmuş, bu nedenle derginin varlığı arka plana itilmiştir. Azerbaycan'da da dergi uzun yıllar boyunca araştırılmadı. Türkiye'de çeşitli nedenlerle bu yardımla ilgili herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Akdes Nimet Kurat'ın "Türkiye ve Rusya" kitabının önsözünde, böyle bir yardımın varlığı "Azerilerin kurduğu Hayır Cemiyeti'nin Sarıkamış, Kars ve Erzurum'daki Türk-İslam kardeşlerine ve Türk esirlere yaptığı büyük yardım" diye değinmiştir. Fakat yazar daha fazla bilgi verememiştir. Dolayısıyla, bu dönemde Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilere pek fazla yer verilmemiştir. Bu yardımlardan sadece Mirze Bala Mehmetzade, Hüseyin Baykara söz etmiştir. Manaf Süleymanov'un "Duyduklarım, Okuduklarım, Gördüklerim" adlı kitabı bu konuda kısa bilgi vermektedir.

BÜYÜK İPEK YOLU'NUN EDEBİ-TARİHİ KÖKENLERİ

Nurnabat GURBANGULYVEWA

Ph.D., Türkmenistan Bilimler Akademisi, Mahtımkulu Dil, Edebiyat ve
Milli Elyazmalar Bölümü, Aşkabat/TÜRKMENİSTAN

Öz

Büyük İpek yolu, insan uygarlığının gelişmesinde tarihsel olarak önemli bir rol oynamıştır. Ticaret yolu üzerindeki ülke ve şehirlerde ekonominin yanı sıra kültürel ve edebi alanlarda da büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. İnsanoğlu binlerce yıldır kendi gelişimi sayesinde yeni çağları açıyor, yeni devirlere tanıklık ediyor. Böyle bir tarihi yolda, halklar ve milletler birbirine bağlı olarak varlığını devam ettirmiştir. Büyük İpek yolu, dünya halklarının ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Birçok ülkenin arasında mekik dokumuş ticaret kervanları dünyanın değişik yerinde yaşayan halklar ve milletler arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesinde tarihi öneme sahiptir.

Büyük İpek yolunun ülkeler ve halklar arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine yaptığı büyük katkı, Türkmen ve yabancı bilim adamlarının eserlerinde geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Türkmenistan topraklarında bulunan şehirlerde kültürün gelişmesi için koşullar ve fırsatlar ortaya çıkmıştır. Horezm ve çevresinde yaşamış âlimler, kendi zamanlarında kültürün ve bilimin gelişmesinde önemli rol oynamışlar. Muhammed al-Horezmi, Abu Nasir al-Farabi, Abu Reyhan al-Biruni, çeşitli bilim dallarıyla uğraştılar ve Orta Çağda Türkmenistan toprakları da dâhil olmak üzere, Orta Asya'da toplumun kültürel ve bilimsel gelişiminde yaratıcı şekilde çalıştılar. Horezmi'nin matematiksel hesaplamalar üzerine yaptığı çalışmaları, cebir biliminin gelişimini etkileyen ileri düzey kavramları içermektedir. Horezmi'den bir asır sonra yaşamış Farabi, geniş bir disiplin yelpazesini kapsayan 160'tan fazla bilimsel eseri miras bıraktı. O, zamanının tüm bilim alanlarını kapsayan 150'den fazla eser yazmış. Halk arasında Lokman Hekim olarak bilinen İbn Sina'nın yaptığı hizmet, onun sadece Doğu biliminin değil, dünya biliminin de zirvelerine yükselmesine vesile olmuş. Bu âlimlerin bilimsel çalışmaları, Orta Asya'da bilimin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Büyük İpek yolu üzerindeki şehir ve kalelerde misafirhane, kervansaray, kütüphane, cami ve medreselerin inşa edilmesi, dünya ülkeleri ile Türkmen halkının arasındaki ekonomik, kültürel, bilimsel ve edebiyat ilişkilerinin genişletilmesi için olanakları arttırmıştır.

Büyük İpek yolu'nun halkın kültürel ve edebi hayatındaki etkisi folklor örneğinde de görülebilir. Biz bu bildirimizde bu konular doğrultusunda net ve açık bilimsel görüşlerimizi ifade etmeye çalışacağız.

YUSUF BALASAĞUNLU'NUN KUTADGU BİLİK ESERİNİN DİLİNDE ORTAÇLARIN KULLANIM ÖZELLİKLERİ

Ogulsapar NURİYEVA

Türkmenistan Bilimler Akademisi, Çağdaş Türkmen Dili ve Tarihi
Bölümü, Aşgabat/TÜRKMENİSTAN, enesh1961@gmail.com

Öz

Yusuf Balasağunlu'nun Kutadgu Bilig eserinin dili kendine özgü dil hususiyetlerine sahiptir. XI yüzyılda Doğu Türkistan'da kaleme alınan bu eserin eski Türkmençe'nin zenginleşmesindeki payı inkâr edilemez. Bilimsel makalemizde Yusuf Balasağunlu'nun Kutadgu Bilig eserinin dilinde ortaçların kullanımına ışık tutulmuştur. Eserin dilinde geçmiş, şimdiki ve geniş zamanı bildiren ortaçlara yer verilmiştir. Araştırma konumuzu teşkil eden bu eserin dilinde -mys/-miş şekili geçmiş zaman ortacı bildirmekte esas olmuştur. Bazı durumlarda -mys/-miş eki ile türetilmiş olan geçmiş zamanı bildiren ulaç (zarf-fiil) ile kullanılarak hareketin devam ettiğini bildirir. Bu durumdaki ortaçlara Kutadgu Bilig eserinde nadir rastlanır.

Kutadgu Bilig'in dilinde -mys/-miş eki ile türetilmiş olan ortaçların şekilleri adlaşarak, iyelik, hal eklerini almışlardır. -mys/-miş eki yazılı eserlerin dilinde sadece geçmiş zaman ortacını meydana getirmek için değil, bununla birlikte geçmiş zamanı bildirmek için de aktif kullanılmıştır.

Günümüz Türkmençe'de -mys/-miş şekli geçmiş zamanı bildirerek kullanıldığında, çeşitli anlam nüanslarını (hor görmeyi, şüpheye düşürmeyi, güvensizliği) bildirir. Örneğin, O gelenmiş (gelmişmiş). Haber berenmiş (vermişmiş). Bununla birlikte -mys/-miş şekli dilimizde

ölmüş yılan, körmüş sıçan (fare) gibi kalıplaşmış sözlerde varlığını sürdürmüştür.

Geçmiş zaman -an/-en, -gan/-gen şeklinin kullanımı, odak noktamız olan eserde çok düşüktür. Bu ekler Türkmençe'nin lehçelerinde de kullanılmaktadır.

Şimdiki zaman şeklini oluşturan -taçy/-teçi, -guçy/-güçi şekilleri de az çok miktarda sözkonusu olan yazılı eserimizin dilinde kullanıma sahiptir. Şimdiki zaman ortacının -guçy/-güçi şekli ile birlikte kullanılan fiillerin adlaşması aktiflik arz eder. -guçy/-güçi ile kullanılan bazı fiiller şimdiki zaman ortacını değil de, cümle içinde adlaşarak meslek, uğraşı bildirmiştir. -guçy/-güçi şekli ile kullanılan sözcükler günümüz Türkmençe'de adlaşarak meslek, uğraşı bildiren sözcüklerin türetilmesine katkıda bulunmuştur (satıcı, alıcı, sürücü, yazıcı v.s). Şimdiki zaman ortacının -taçy/-teçi şeklinin cümlede yüklem görevini üstlendiği durumlara da rastlanıldı.

Şimdiki zaman ortacın -yän/-yän, -a/-e, -dur -gan şekilleri araştırmamıza konu olan yazılı eserlerimizin dilinde hiç kullanılmamıştır.

Kutadgu Bilig eserinin dilinde ortacın geniş zaman -ar/-er, -yr/-ir, -ur/-ür varyantlarına da nadir rastlanır.

KENTSEL VE KIRSAL NÜFUS TESPİTİ SORUNU: ÇANKIRI İLİ ÖRNEĞİ

Okan TÜRKAN

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, okanturkan@karatekin.edu.tr

Öz

Türkiye'de kırsal ve kentsel nüfusun tespiti hususunda kullanılan istatistiklerin elde edilme yöntemleriyle ilgili bazı sorunlar olduğu görülmektedir. Türkiye'de kentsel ve kırsal nüfusun belirlenmesinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun verileri kullanılmakta olup gerek 6360 gerekse de 5393 ve 5216 sayılı yasalardan dolayı doğru değerler elde edilememektedir. Çalışmanın ana hedefi kırsal ve kentsel nüfusun belirlenmesinde sadece büyükşehir belediye illerde değil, diğer illerde de benzer sorunlar olduğunu ortaya koyarak ilgili sorunun çözümü

bağlamında yöntem geliştirmektir. Çalışma, kırsal ve kentsel nüfusun belirlenmesi bakımından kullanılan kriterlerin değerlendirilmesi veya eleştirilmesinden çok bunların elde edilme yöntemlerinin tartışılmasını sağlamak ve bu doğrultuda doğru verilerin elde edilmesi için yöntem önerisinde bulunmayı da amaçlamaktadır. Büyükşehir belediye örgütü bulunmayan 51 ildeki kırsal ve kentsel nüfusun tespitinde güncel ve geçmiş çalışmaların neredeyse tamamında TÜİK tarafından üretilen kentsel nüfus verilerinin kasaba ve şehir yerleşmelerinin nüfusları olarak kabul edilip bunların olduğu gibi alınarak doğrulanmadan kullanıldığı görülmektedir. Hâlbuki bu illerdeki kasaba ve şehir yerleşmelerinin nüfus verilerinde de hatalar bulunmaktadır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda meskûn sahası, bağlı olduğu il veya ilçe belediyesi ile nüfusu 50.000 ve üzerinde olan bir belediyenin sınırına, 5.000 metreden daha yakın duruma gelen belediye ve köylerin tüzel kişiliği; genel imar düzeni veya temel alt yapı hizmetlerinin gerekli kılması durumunda, Cumhurbaşkanı kararı ile kaldırılarak bu belediyeye katılacağı hükmü yer almaktadır. Bu yasaya göre Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Çankırı ilinde de birçok köyün tüzel kişiliği kaldırılarak kentsel mahalle haline getirilmiştir. Bu uygulamaların bir neticesi olarak da TÜİK il ve ilçe belediye sınırlarında kalan tüm yerleşmeleri şehir, dışında kalan yerleşmeleri de kırsal nitelikli olarak kabul edip kır ve kent nüfusu istatistikleri yayınlamaktadır. Dolayısıyla gerçekte tümüyle kırsal özellikler gösteren bazı yerleşmeler yasa gereği kentsel mahalle olarak değerlendirildiğinden kentsel ve kırsal nüfus verileri hatalı olmaktadır.

Kırsal ve kentsel nüfusu belirleme sorunu, mahallelerin uydu görüntüleri ve saha çalışmalarıyla kentsel doku içinde olup olmadıklarının tespitiyle çözümlenmelidir. Bu kapsamda öncelikle Çankırı ili kentsel yerleşmelerinin mahallelerinin hangileri olduğu İçişleri Bakanlığı'nın veri havuzundan elde edilmiştir. Sonra söz konusu mahallelerin kentsel özellik gösteren yerleşmeyle bütünlüğünün bulunup bulunmadığı uydu görüntüleri üzerinden kontrol edilmiştir. Kasaba ve şehre yakın olup yerleşme dokusunun parçası durumunda olmayan başka bir ifadeyle ilgili kasaba veya şehre bitişik olarak yer almayan ancak yakın ve ayrık duran mahallelerin durumuyla ilgili nihai kararın verilmesi için mahallenin istihdam durumunu yansıtan verilere bakılmalıdır. İstihdam verilerine göre mahalle aktif nüfusunun önemli bir kısmı şehirdeki tarım dışı sektörlerde istihdam ediliyorsa ve

sosyokültürel ve ekonomik ilişkileri ilgili kasaba veya şehirle sürdürülüyorsa söz konusu yakın ve ayırık mahalle, o kasaba veya şehrin parçası olarak değerlendirilmelidir. Mahallenin istihdam durumuyla ilgili veriler TÜİK ve Sosyal Güvenlik Kurumunca (SGK) üretildiği halde talep edilmesine rağmen elde edilemediğinden saha çalışmaları ve görüşmeler yapılarak kasaba ve şehrin yerleşim alanı sınırları ile nüfusları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda Çankırı iline yönelik TÜİK tarafından üretilen kent ve kır nüfusu değerlerinin gerçeği yansıtmadığı görülmüştür.

BOYABAT İLÇESİ KÖY ADLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Okan TÜRKAN

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, okanturkan@karatekin.edu.tr

Öz

Her toplum yaşadığı yeri tanımlarken mutlaka bulunduğu yere bir isim vermeyi de ihmal etmemiştir. Bu isim bölgenin coğrafi konumundan kaynaklı olabileceği gibi bölgeye yerleşen toplumların hangi aşiret ya da boya mensup olduğunu yansıtacak isimlerde olabilmektedir. Bunların yanı sıra sosyokültürel özellikler, önemli şahsiyetler, ekonomik faaliyetlerde yine bölgelerin isimlendirilmesinde önemli olmuştur. Ancak her yerleşim yerinin ismi bölgeye verilen ilk şeklini devam ettirmeyebilir. Çeşitli sebeplerden dolayı zamanla yerleşim yerlerinin isimlerinde değişiklikler yaşanabilir. İnsanların bir şehrin ya da bir köy isminin nereden geldiğini bilmesi, onların isimlerindeki değişikliği tespit edebilmesi aslında orada yaşayan insanların sosyokültürel ve ekonomik özelliklerinin tespit edilebilmesine yardımcı olduğu kadar, bölgenin coğrafi özellikleri hakkında da bilgi edinilmesine katkı sağlamaktadır. Neolitik dönemden itibaren sistemli bir şekilde yerleşmeye başlamış olan insanlar yerleştiği yeri ve çevresini adlandırma yoluna gitmişlerdir. Adlandırma yaparken hem yaşadığı doğal çevrenin özelliklerinden hem de oluşturdukları kültürel birikim ve algılarından istifade etmişlerdir. Ancak yaşanan çevrenin sakinlerinin zaman içerisinde çeşitli sebeplerle değişmesi doğal olarak o çevredeki adlandırmaların da değişmesine sebep olmuştur. Kadim Türk halkının

bir kısmı da yaşadığı ata topraklarını terk ederek yeni yurtlar edinmişlerdir. Türkler yeni yurt edindikleri bölgelerde var olan isimleri kendi dil özelliklerine göre değişikliğe uğratmışlar veya yeni isimler vermişlerdir. Türkler bin yıldan fazladır yurt edinilen Anadolu'da yerleşilen her alanda yer adları üzerinden kendi mühürlerini vurmuşlardır. Bu alanlardan biri de çalışmanın öznesi olan Boyabat ilçesidir.

Çalışma, Boyabat (Sinop) ilçesindeki köy yerleşmelerin adlandırılmasında etkisi olan faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu hedefe uygun olarak ilgili literatür değerlendirilmiş, saha çalışmaları yapılarak başta muhtarlar olmak üzere yöre sakinlerinden bilgiler temin edilmiştir. Boyabat ilçesinin doğal ve beşeri çevresi çeşitli şekillerde köy adlarına esin kaynağı olmuştur. Boyabat köy adları kaynaklarının genel olarak doğal faktörlerin (dağ, tepe, akarsu, bitki örtüsü, akarsu) ve beşeri faktörlerin (aşiret, kişi adları, boy) etkisi olmuştur. Bunun yanı sıra yakın zamanda isimleri değişen köylerde mevcuttur. Yapılan çalışma sonucunda Boyabat ilçesindeki yer adlarının yarısından fazlasının sahanın beşeri özellikleriyle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır.

KIRGIZLARDA MİSAFİR KAVRAMI

Osman ARICAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Türkoloji
Bölümü, Bişkek/KIRGIZİSTAN, osmanarican@manas.edu.kg

Öz

Toplumları diğer toplumlardan ayıran belirleyici bazı özellikler vardır. Bu özellikler yüzyıllar boyunca kalıplaşarak gelen ve aynı zamanda toplumun şekillenmesinde önemli ölçüde pay sahibi olan yazılı olmayan kurallar bütünü olarak açıklanabilir. Hemen her toplumda görülebilen bu özellikler bazen ortaklık bazen de farklılık içerir.

İnsanın toplumun bir parçası olması dolayısıyla içinde bulunulan toplumun kuralları, kültürü, örfleri, gelenekleri, ahlak anlayışı vb. onu belli kalıplara sokarak toplumsal hayatı şekillendirir. Toplum tarafından kabul edilen değerler zamanla kavrama dönüşür ve toplumun

tamamını kuşatıcı bir hal alır. Dolayısıyla kavramlar bir bakıma toplumun bir göstergesi olarak ortak düşünce alanı oluşturur.

Türkistan coğrafyasında yaşayan kadim Türk boylarından olan Kırgızlar, sözlü kültür unsurlarını ve geleneklerini günümüzde de devam ettirmektedirler. Buna bağlı olarak Kırgızlarda yazılı olmayan normlar zaman zaman toplum hayatında ve ilişkilerde baskın rol oynar. Tarihten beri süre gelen Türk boylarının dikkate değer özelliklerinden biri misafir ağırlama, onu kabul etme, misafirle yakından ilgilenme vb. kültürüdür. Kırgızlarda da misafir “konok” kavramı belirgin bir şekilde hem toplumsal hem kültürel hem de edebiyat alanında yer edinir. Bu sebepten dolayı misafir kavramı inceleme alanı olarak seçilmiştir.

Konu olarak seçilen Kırgızlarda misafir kavramı toplumsal, kültürel ve edebi tarafıyla sınırlandırılarak ele alınacaktır. Amaç misafir, konuk kavramını kültürel ve dilbilimsel açıdan ortaya koymaktır. Giriş bölümünde misafir, misafirlik kavramları ve içeriği üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde Kırgızlar ve misafirlik ilişkisi, misafire verilen değer, misafirin toplum tarafından kabulü çerçevesinde konu irdelenilecektir. Üçüncü bölümde sözlüklerde, Kırgız edebi ürünlerinde, deyimlerde, atasözlerinde vd. misafir ve misafirlikle ilgili kullanımlar ele alınacaktır. Elde edilen verilere sonuçta yer verilecektir.

Konuyla ilgili verilere ve örneklere ulaşmak için Kırgız Türkçesinin açıklamalı sözlükleri, atasözleri ve deyimler sözlükleri taranacak, Manas Destanında misafir ve misafirlikle ilgili söz varlığına da başvurulacaktır. Elde edilen veriler eş ve art zamanlı yöntemle yorumlanacaktır. Misafir kavram alanı, uzak ve yakın anlam bağlantıları ile onun kullanım sahaları tablo ve grafiklerle somutlaştırılacaktır.

Bildirinin sonunda alanla ilgili Türkçe, Kırgızca ve Rusça birinci ve ikinci dereceden kaynaklara yer verilecektir.

TÜRKBİLİMDE YENİ YÖNTEM VE KURAMSAL ÇERÇEVELER ÜZERİNE

Özgül ÇOBANOĞLU (DAVETLİ KONUŞMACI)
Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi
Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, ozkul@hacettepe.edu.tr

Öz

Bildirimizde Türkoloji'nin yakın geçmişi son derece ana hatlarıyla ele alındıktan sonra ülkemiz ve dünyada gerçekleşmekte olan değişim ve dönüşümlerle ilişkilendirilerek Türkbilim çalışmalarında neyi nasıl eylemeye yönelik olarak yeni yöntem arayışları ve özellikle de bunların bütüncül bir biçimde yorumlanışları üzerinde durulacaktır.

GÜNEY AZƏRBAYCAN'DA MİLLİ DİRENİŞ HAREKETİNİN SEMBOLÜ

Pervane MEMMEDLİ
Doç. Dr., Azərbaycan Millî İlimlər Akademisi, Edebiyat Enstitüsü-
Güney Azərbaycan Edebiyatı Bölümü, Bakü/Azərbaycan,
p.memmedova@lit.science.az

Öz

Ali Tebrizli, İran'da Pehlevi rejiminin sert baskılarına aldırmadan, halkta milli bilincin uyanması, ana dilin korunması ve yaşatılması uğrunda cesaretle mücadele etmiş, tehlikeleri göze alarak eserler yazmış ve kitaplar neşretmiştir.

Ali Tebrizli, 1960'lı yıllarda kaleme aldığı "Dil ve Edebiyat" adlı eseriyle Güney Azerbaycan'da milli direniş hareketinin temelini atanlardan biri olur. Ayrıca bu eser, o dönemde yazılan ilk eleştirilerdendir. Yazar, bu kitapta Azerbaycan Türkçesini küçümseyenlere, ana dilimizi ve tarihimizi çarpıtanlara sert ve keskin bir dille cevap verir.

Yazılları ve şiirleri, 1979 İran Devriminden sonra, birçok Türkçe yayın organlarında yer alır. Ali Tebrizli, yayıncı olmanın yanı sıra kendisini şair, araştırmacı ve gazeteci olarak da tanıtır.

Ali Tebrizli ise yazdığı eserler ve gösterdiği olağanüstü çabayla İran'da Türkçülüğün ideoloğu olarak tanınmıştır.

Lirik şiirler yazan şair Ali Tebrizli, ülkesinde iktidar rejiminin izlediği asimilasyon politikasına, milletine yönelik ayrımcılık ve adaletsizliğe dayanamaz. Ali Tebrizli, önceki nesillerden farklı düşünen, milli konularda daha cesur davranan ve milli kimlik arayışı içinde olan yeni bir neslin temsilcisidir. Bu yaratıcı ve düşünen neslin bir üyesi olarak Ali Tebrizli, Pehlevi rejiminin ülkede yürüttüğü, hiçbir bilimsel temeli olmayan, etnik temizlik politikasıyla uzlaşamaz. Tebrizli Ali, Güney Azerbaycan Türkleri için yaptığı yayıncılık-dernekçilik hizmetlerinin yanı sıra hem cesur bir şair hem de yetenekli ve gayretli bir araştırmacı olarak tanınmıştır. Ali Tebrizli, farklı zamanlarda üç kez tutuklanır ve işkence görür, ancak inandığı yoldan dönmez ve tüm zorluklara mertçe göğüs gerer. Önde gelen bir düşünce ve eylem adamı olan Ali Tebrizli, Güney Azerbaycan'daki ulusal direniş hareketinin sembollerinden biridir.

YUNUS EMRE'NİN ANADOLU'DA TÜRK-İSLAM MEDENİYETİNİN OLUŞMASINA KATKISI VE BU KATKININ ÇEŞİTLİ YÖNLERİ

Rabia AKSOY ARIKAN

Dr. Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Ortak Dersler
Koordinatörlüğü, Yabancı Diller Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE,
rarikan18@gmail.com

Öz

Doğu Türklerinde halk tasavvuf edebiyatının habercisi ve en büyük temsilcisi Hoca Ahmed Yesevî, Batı Türklerinin en büyük ve en eski halk mutasavvıf şairi Yunus Emre kabul edilmektedir. Yunus Emre ve Ahmed Yesevî arasındaki benzerliklerden dolayı, Batı Türklerindeki halk tasavvuf edebiyatı etkisinin Doğu Türklerinden ve özellikle Ahmed Yesevî'den geldiği şeklinde bir iddia da ispat edilmekle birlikte mevcuttur. Özellikle XIII. Yüzyılın ilk yarısında Anadolu, en başta Mevlâna Celâlettin Rûmî olmak üzere Hacı Bektaşî Veli birçok büyük mutasavvıf için yerleşim yeri olmuştur. Aynı yüzyılda, diğer birçok Türk toplumunda olduğu gibi Anadolu'da da Ahilik adı altında çok önemli ve çok yaygın bir mesleki tasavvufi zümre olduğu ve bu Ahilerin Osmanlıların ilk zamanlarında önemli bir görev üstlendiklerini gerek tarihi kaynaklar aracılığıyla, gerek seyyah İbn Battuta'nın

naklettiklerine dayanarak bilinmektedir. Mevlana Celâlettin Rumi'nin ve Sultan Veled'in yetiştiği böylesi bir yüzyılda, Yunus Emre gibi büyük bir şair-mutasavvıfın yetişmesi son derece doğaldır. Çünkü her ilmi şahsiyet hatta Yunus Emre gibi sıra dışı ve işlenmemiş bir dile ruhunun inceliklerini samimiyetle yaşatacak ilahi bir eserler veren dâhiler bile, kesinlikle sosyal çevrelerinin ürünüdür. Yunus Emre yaşadığı dönem ve katkıları açısından Türk Tarihinde büyük bir öncüdür. Bir yandan Anadolu'ya yerleşmeye çalışan bir millet diğer yandan bu devletin kurulma süreci ve dışardan gelen saldırılarla mücadele etme durumu. Bütün bu oluşumların hazırladığı ortamda Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran'ın oluşturduğu bir koruma ortamı ve onları destekleyen Yunus Emre bilgi ve birikimlerini Türk kültürüne katkı olarak sunmuştur. Böylece Anadolu Kültür ve Medeniyetinin oluşmasında hak ettikleri yeri almışlardır. Dolayısıyla Türk dilinin inceliklerini sözleriyle yansıtan Yunus Emre birikimlerini Anadolu topraklarına dağıtarak yeni bir medeniyetin oluşmasına neden olmuştur.

CENGİZ DAĞCI'NIN “YANSILAR” ESERİNDE FELSEFE DÜŞÜNCELERİ

Ranetta GAFAROVA (DAVETLİ KONUŞMACI)
Doç. Dr., İsmail Gaspıralı Avrasya İnkişaf Enstitüsü, Moskova/RUSYA,
ranettafarova@gmail.com

Öz

Cengiz Dağcı (1919-2011), Kırım'ın Gurzuf şehrinde dünyaya gelen ve Londra'da vefat eden Kırım Tatarı bir Türk romancısıdır. Hayatı, çocukluk yıllarından itibaren bir yığın trajik hadise arasında geçen Dağcı'yı biz bugün daha çok romanları ve hikâyeleri ile tanıyoruz. İkinci Dünya Savaşına Sovyet ordusu saflarında katılan Dağcı, savaş yıllarında edebî faaliyetine tabii olarak ara vermek zorunda kalmıştır. Savaşın bitiminde 1946 yılında Londra'ya geçen Dağcı, savaş ve esaret yıllarında tuttuğu ve daha çok hayat hikâyesini konu alan notlarını bir roman formatında yeniden düzenlemiştir. Fakat ömrünün geri kalan kısmını yurdundan uzakta, gurbette yaşamak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk, hayatının geri kalan kısmını Londra'da geçirmeye mecbur kalan yazarın vatan özlemiyle dolu bir ömür

geçirmesine neden olmuştur. Vatan hasreti, memleket özlemi, gurbet hayat ve yersiz-yurtsuzluk, yazarın edebî üretiminde belirgin bir yere oturmuştur. Yazarın (1988-1994) yılları arasında yayınladığı *Yansılar* adlı beş ciltlik eseri, günü gününe tutulmuş notlardan oluşmaktadır. Cengiz Dağcı *Yansılar*'da yalnızca bir romancı değil, büyük bir entelektüel, gerçek bir hümanist, dünya tarihinin tahlilcisi ve felsefi derinliğe sahip bir yazar olarak çıkmaktadır.

Nitekim yazar kimliğini ve acısını yitirmemek adına yaşanan soykırımı unutturmamak için bunu her cümlesinde *Yansılar*'a yansıtma yolunu seçmiştir. Yazdıklarıyla sadece kendisi için değil, bütün Kırım halkının sesi ve nefesi olmuştur. *Yansılar*'ın, Dağcı için bir düşünce alanı olmaktan çok heyecan, kaçış, hüznün ve özlem biçimi olduğu görülür. Nitekim Dağcı'nın sürgünlüğün yaşattığı bir etkiyle geçmişe özlem, yalnızlık, kimliksizlik ve anlamsızlık hissi gibi konular üzerinden durduğu görülür. Dağcı'yı beş ciltten oluşan otobiyografik nitelikli bu eserinde kendisinin ve Kırım halkının yaşadığı sıkıntıları, sürgünlüğün yaşattığı yalnızlığı, kimliksizliği, koparılmışlığı kendi ekseninde ele alarak, yurduna duyduğu özlemi her defasında dile getirmiştir. Çalışmamızda yazarın hayat düşünceleri: sevgi, ölüm, vatanseverlik, yaşam odağı, adalet, ahlak, hakaret, özgürlük, esirlik, insanların ilişkileri.(cümle tamamlanmamış) *Yansılar*'ın incelemesinde dünyada tarihi olayları değerlendirilmesi ve yazarın bu konuda düşünceleri yer almaktadır. Çok ilginç bu sırada otobiyografik eserinde belli dünya yazarların, şairlerin adları ve onların eserleri rasgelmektedir ve bu nokta Cengiz Dağcı'nın iç dünyası daha derin göstermektedir. Eserinde yazar sorular keşfeder, bu sorulara cevap bulmaya çalışır. İşte felsefenin konusu olan bu sorulardan en önemlilerinden biri, düşünebilmekten nasiplenmiş hemen her insanın hiç olmazsa ömründe en az bir kez sorduğuna inandığım, "ben niçin varım ve hangi amaçla bu dünyadayım?" sorusudur.

Araştırmamızda Cengiz Dağcı'nın 5 ciltten oluşan *Yansılar* eserinden yaklaşık 100 felsefe alıntıları incelenmektedir.

OĞUZ'UN EN DERİN UYKUSU: COVID-19 DÖNEMİ BAĞLAMINDA TÜRKMENSABRA-HORASAN TÜRKMENLERİNDE HALK YAŞAMI

Recep KOÇAK

Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi ABD,
Ankara/TÜRKİYE, recepkocak06@outlook.com

Öz

Halk yaşamı için olağanüstü sayılabilecek salgın hastalıklar döneminin 3000 yılı aşkın bir tarihinin olduğundan bahsedilebilmektedir. Tarihi kayıtlarda ilk defa M.Ö 1100 yılında Çin'de görülen veba salgınından günümüze salgın hastalıkların adı değişse de toplum yaşamına tesirleri bakımından yıkıcı oldukları söylenebilmektedir. Salgın hastalıkların neden olduğu ölümlerle birlikte halk yaşamında meydana gelen korku, panik ve çaresizlik havası, toplumlara bir çıkış yolu arama sürecine itmiştir. Bu bakımdan, insan aklının henüz doğaya egemen olmadığı dönemlerde ve günümüzde modern sağlık sistemlerinin salgın hastalıklara karşı çözüm üretmediği zamanlarda toplumlar; sosyo-kültürel ve dini kabullerinden hareketle birtakım ritüeller geliştirmişlerdir. Bu bağlamda 2019 yılının son günlerinde Çin'de ortaya çıkan ve kısa sürede dünyanın birçok bölgesine yayılan Covid-19/Koronavirüs salgını karşısında toplumlar, geçmişte olduğu gibi hastalığın sağaltımına ilişkin ritüel temelli bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu bağlamda, 18 Şubat 2020 tarihinde İran'ın Kum kentinde görülen ilk vakaların ardından kısa süre içerisinde Türkmensahra-Horasan bölgesine sıçrayan koronavirüs salgınına karşı Türkmenler; salgının durdurulamaması ve herhangi bir tedavisinin olmamasından dolayı sosyo-kültürel kabullerinden hareketle hastalığın sağaltımında ritüel temelli pratikler geliştirmişlerdir. Bu bakımdan Türkmenler, sosyo-kültürel çevrelerindeki ritüel temelli unsurlara yeni anlamlar ve çatışmalar yükleyerek virüs salgınına karşı korunmanın yollarını aramışlardır.

Mart ayının ilk haftasından itibaren Türkmensahra eyaletinde, sosyal hayatın durma noktasına geldiği bir dönemde Türkmenler; toplumun 'Bilirkişileri' sayılan Ahundluk kurumunun etrafında toplanarak onların koronavirüs karşısında telkin ettikleri din temelli pratikleri uygulamışlardır. Geçen zaman içerisinde Ahundluk kurumunun koronavirüs karşısında yapılmasını tavsiye ettiği ritüellerin salgını

durdurmadığını gören Türkmenler; sosyo-kültürel çevrelerinden hareketle geleneğin dinamik yapısı bağlamında yeni ritüeller geliştirmişlerdir.

Bu makalede, COVID-19 salgını bağlamında, Türkmen Sahra ve Horasan Türkmenlerinin ritüel temelli yaşamları incelenmiştir. 25.01.2020-29.02.2020 tarihleri arası Türkmen Sahra-Horasan bölgesinde saha çalışmamız sırasında Türkmenlerin koronavirüs salgını sürecinde geliştirdikleri pratikler gözlenmiş, mart ayından itibaren ise elektronik kültür ortamında görüşme-mülakat teknikleri bağlamında salgın süreci 2022 yılının ilk aylarına kadar takip edilmiştir. Bununla birlikte 06.07.2019-01.10.2019 tarihleri arası Türkmen Sahra-Horasan bölgesinde saha çalışmamız sırasında ritüel temelli halk yaşamına ilişkin elde ettiğimiz verilerden hareketle salgın döneminde Türkmen halkının ritüel temelli yaşamının senkronik ve diyakronik bağlamda değişim ve dönüşümleri, yeni ritüellerin oluşum süreci değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Türkmen toplumunun koronavirüs salgını karşısında geliştirdikleri ritüellerin; sosyo-kültürel çevreleri ve dünya görüşlerinin bir çıktısı olarak geleneğin dinamik yapısı içerisinde yeni anlamlar yüklenerek oluşturulan pratikler olduğu görülmüştür.

ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİNİN MÜSLÜMAN TÜRK KİMLİĞİ OLUŞUMU SÜRECİNDE DİNİ TERÖRİZM TEHDİDİ

Saadat DEMİRCİ

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çankırı, TÜRKİYE, sadatdemirci@gmail.com

Öz

1991 yılında Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla Orta Asya ülkeleri yeni döneme geçiş süreçlerini “tarihi geçmişe dönüş” olarak belirlemişlerdir. Dil, din, ideoloji, siyaset gibi farklı alanlarda yapılan revize çalışmalar sonucu her bir devletin “özüne dönüş” politikası kimlik belirleme noktasında birleşmiştir. Bu süreçte din unsuru kimlik inşasının önemli bel kemiğini oluşturan mekanizma olarak öne çıkartılmıştır. Komünist ateist sistemin bir parçasını oluşturan Orta-Asya için öncelik konu dini inançlarının kültürel bir parça olarak benimsenmesi ve Türk etnik grubunu birleştiren önemli detay olarak benimsenmesi gerekliydi. Bu

nedenle ulusal Türk kimliğinin inşası din olgusu ile birleştirilerek ulusal özellik olarak öne çıkartılmıştır. Din, Orta Asya ülkelerini Türk dünyası ile birleştirecek önemli köprü vazifesini üstlenecekti. Fakat ılımlı İslam'a geçişi planlanan Orta-Asya kendisini radikal siyasi İslamın eşiğinde bulmuştur. Uluslararası Kriz Grubu'nun 20 Ocak 2015 tarihinde yayınladığı raporda Suriye'de savaşmak veya IŞİD'i desteklemek üzere Orta Doğu'ya giden Orta Asya ülkeleri vatandaşlarının sayısının 2000 ile 4000 arasında olduğu ileri sürülmektedir. Orta Asya'nın coğrafik olarak Afganistan'a olan yakınlığı radikal dini akım ve örgütlerin u topraklara sızmasına neden olan önemli nedenlerden biridir. Sosyalist sistemin baskısına rağmen dini bir kültür parçası olarak yaşatmayı başaran Orta Asya Türk toplumu bu sistemin yıkılmasıyla yeni etnik kimlik yapısını İslam kimliği ile revize eme çabasına girmiştir. Bu dönüşüme Orta Asya liderleri Haç görevlerini tamamlayarak ve dini ulus inşasının bir parçası olarak sergileyerek bu algının toplum içerisinde pekişmesini sağlamışlardır. Hiçbir zaman Müslüman olduğunu unutmayan bir toplum için dine dönüş ulusal kimliğine dönüş olarak belirtilmiştir. Toplum içerisinde dine ilginin siyaset içerisinde kullanılmasının prestijlerini arttıracaklarını düşünen yöneticiler, bu siyasetin sonunu ayrıntılı olarak düşünmemişlerdir. Kurgulanmaya çalışılan Müslüman Türk Kimliği oluşumu neredeyse hiçbir din bilgisi olmayan toplum içerisinde bilinçsizce yerleştirilmeye çalışırken boşluklar kendilerini kuşatan ve güvenliksiz sınırlardan içeri sızan radikal İslami akımlarla karışmıştır. Ulusal Müslüman Türk kimliği inşası siyasi , ideolojik, sosyal ve kültürel bakımdan yeniden revize edilmiştir. İlginç olan Orta Asya'da dine olan yaklaşımın, ılımlı Müslüman Türk ulusal kimliğine geçiş sürecinden radikal boyutuyla karşı karşıya kalmasıdır. Çalışmanın amacı Türk ulusal kimliğinin din ile yaklaşım sürecinde radikal akımlarla karışmasının sosyal sebeplerini araştırmak ve siyasi sonuçlarının tespitini yapmaktır.

KÜLTÜREL ERGONOMİ VE DEDE KORKUT ETİK KODU'NUN EVRENSELLİĞİ ÜZERİNE TESPİTLER

Sacide ÇOBANOĞLU
Dr., Emekli Öğretmen, sacidecobanoglu01@gmail.com

Öz

Çağımızda insanlık ulaştığı teknolojinin olumsuz getirileriyle karşı karşıyadır. Geliştirdiği teknolojinin faydalarını gördüğü oranda yalnızlaşmakta kendine yabancılaşmakta ve değerlerini yitirmektedir. Bu noktada bütün toplumlar kaybettiği etik değerlerini yeniden kazanmak amacıyla çalışmalar yapmaktadırlar. Hiç kuşkusuz her toplum kendi coğrafyasına bağlı mitolojik alt yapısı, tarihi arka planı, halk felsefesi doğrultusunda ve kendi sosyo-kültürel kodlarıyla yapılanan kültür yasasına, kültürel ergonomisine uygun olarak etik problemlerini çözecektir. Kültürel ergonomi, toplumların sosyo-kültürel kodlarının farklı kültürel bağlamlarla sürdürülebilir şekilde insana uyumlaştırılma sürecidir. Türk toplumları, uzak geçmişten bu güne kendi coğrafyalarına bağlı mitolojik alt yapısı, tarihi arka planı ve halk felsefesiyle kültürel ergonomik yapılanma sürecini tamamlamış, kültürel ergonomisi tam anlamıyla teşekkül etmiş toplumlardır. Dünya görüşleri kültürel ergonomik yapılarıyla uyumludur.

Türk kültür ergonomisinin bütün yönleriyle gözlemlenebildiği, bu ergonomik yapının en güzel yansıtıldığı eser, kuşkusuz Dede Korkut Kitabı'dır. Kültürel ergonomimizin yapılanmasında en önemli rolü etik anlayışımız üstlenmektedir. Dede Korkut Kitabı'nın ifade ettiği etik anlayış, Oğuz toplumunun sahip olduğu etik değerler evrensel bir nitelik taşımaktadır. Dede Korkut Kitabı'nın etik anlayışını, etik kodlar haline getirerek taşıdıkları evrensel nitelikleri ortaya çıkartmak ve bu evrensel nitelikleri günümüz koşullarında yeniden formatlamak bu yolla etik problemlerimize çözüm aramak takip edilecek en doğru yoldur. Dede Korkut Kitabı'ndaki etik değerlerin etik kodlar haline nasıl getirilebileceğinin örneklenmesi bu bildirin konusunu; teknolojinin gelişimiyle yaşamaya başladığımız yeni kültürel ergonomi sürecimizde bize yol gösteren etik anlayışımızı çağımıza uygun olarak yeniden nasıl formatlayabileceğimizin örneklenmesi de bildirimizin amacını oluşturmaktadır.

KAŞGARLI MAHMUD'DAN GÜNÜMÜZE MANZUM SÖZLÜ ÜRÜNLERİN YAZIYA AKTARILMASINDA NAZIM BİRİMİ VE NAZIM ŞEKLİNİN ÖNEMİ

Salahaddin BEKKİ (DAVELİ KONUŞMACI)
Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE, sbekki@gmail.com

Öz

Türk dilinin ve edebiyatının ilk yazılı kaynağı Köktürk Bengü Taşlarıdır. Bengü taşlar üzerine kazınan metinler Türk edebiyatının ilk örnekleri olmaları bakımından hem Türkler hem de dünya kültürü açısından önem taşımaktadır. Köktürklerden İrili ufaklı çok sayıda bengü taş günümüze ulaşmıştır. Söz konusu bengü taşlar üzerinde çalışan bazı araştırmacılar, bu taşlar üzerine yazılan metinlerin destan özelliği taşıyan manzum ürünler olduğunu ileri sürmüşlerdir.

İslami dönem ilk eserlerimizden Dîvânu Lugâti't-Türk'te de çok sayıda manzum ürüne yer verilmiştir ki bunlardan pek çoğu atasözlerinden oluşmaktadır. Reşit Rahmeti Arat, atasözlerini Türk nazımının en eski şekilleri olarak kabul eder. Ahmet Bican Ercilasun da "Türk şiirinin eskiliğinin başlıca delili Türk atasözleridir." der.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki atasözleri hiç kuşkusuz XI. yüzyıldan çok önce oluşmuş ve sözlü gelenek içerisinde yaşatılarak Kaşgarlı Mahmut eliyle bu asırda yazıya geçirilmiştir. Dîvânu Lugâti't-Türk'te, "Aç ne yimes / tok ne times [Aç ne yemez, tok ne demez]", "Alplar birle uruşma / begler birle turuşma [Alplar ile vuruşma, beğlere karşı durma]", "Kuruğ yıgaç eğilmes / kurmuş kiriş tügülmes [Kuru ağaç eğilmez, kurulmuş kiriş düğülenmez]", "Kılnu bilse kızıl keder / yaranu bilse yaşıl keder [Davranmasını bilen kızıl giyer, yaranmasını bilen yeşil giyer]" şeklinde karşımıza çıkan atasözlerinin iç kafiyeliyi bir söyleyişe sahip oldukları ve dizeleri kafiyelerin bulunduğu yerden ikiye böldüğümüzde "aa" şeklinde kafiyeli beyitlere dönüştüğü görülecektir:

Aç ne yimes (1+3=4)

Tok ne times (1+3=4)

Alplar birle uruşma (4+3=7)

Begler birle turuşma (4+3=7)

Kuruğ yıgaç eğilmes (4+3=7)

Kurmuş kiriş tügülmes (4+3=7)

Kılınu bilse kızıl keder (4+4=8)

Yaranu bilse yaşıl keder (4+4=8)

Birinci beytin dördtlü, ikinci ve üçüncü beyitlerin yedili, dördüncü beytin ise sekizli hece veznine uyduğu açıkça görülmektedir. Yedi heceli yapının daha sonra ortaya çıkacak olan mani tarzının oluşumuna; sekiz heceli yapının ise koşma tarzının doğuşuna kaynaklık ettiği rahatlıkla söylenebilir. İlk örnekteki dördtlü hece yapısı ise günümüzde,

Altı kaya (2+2=4)

Üstü Kaya (2+2=4)

İçinde bir (2+2=4)

Sarı maya (2+2=4) [yumurta] örneğinde olduğu gibi manzum bir bilmecede karşımıza çıkabilmektedir. Verilen atasözlerinde hece ölçüsünün yanında kafiye de çok güzel kullanıldığı görülmektedir. Bu da Türklerin ilk dönemlerden itibaren sözlü ürünlerde ölçü ve kafiye kullanma konusunda hassas davrandıklarını; Kaşgarlı Mahmud'un da bu ürünleri yazıya aktarırken aynı hassasiyeti koruduğu görülmektedir. Bu bildiride günümüz araştırmacılarının sözlü gelenekten aldıkları malzemeyi yazıya aktarmada gösterdikleri ihmal ve hatalar üzerinde durularak söz konusu sözlü ürünlerin yazıya aktarımında nazım birimi, nazım şekli ve kafiye ne kadar işlevsel olduğu işlenmeye çalışılacaktır.

KİTÂB-I MUKADDES'İN TUVÂ TÜRKHÇESİNE TERCÜMESİ VE KİTÂB-I MUKADDES'TE GEÇEN BAZI DİNİ TERİMLER ÜZERİNE

Salih Mehmet ARÇIN

Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli/TÜRKİYE, saliharcin@gmail.com

Öz

Kitâb-ı Mukaddes, Eski Ahit ve Yeni Ahit'i kapsayan Hristiyanların kutsal kitabının adıdır. Kitâb-ı Mukaddes bugün dünya üzerinde en çok dile çevrilen kitap olarak bilinmektedir. Öyle ki 2021 yılının verilerine göre Kitâb-ı Mukaddes'in veya bazı bölümlerinin çevrildiği dil sayısı 3.435'e (704 dilde tam çeviri, 1.571 dilde Yeni Ahit çevirisi ve 1.160 dilde kısmi çeviriler) ulaşmıştır.

Kitâb-ı Mukaddes ve diğer inanç sistemlerine ait kutsal kitaplar sadece ilahiyat çalışmaları açısından değil aynı zamanda filoloji çalışmaları için de önem arz etmektedir. Bu bağlamda kutsal metinleri anlama, yorumlama ve başka dillere tercüme etme çalışmalarının hem doğu hem de batı literatüründe dil / dil bilgisi çalışmalarının ilk uygulama alanı olduğu bilinen bir gerçektir. Farklı inançlara ait kutsal metinler çeşitli dönemlerde başka halklara ulaşmak amacıyla tercüme edilmiştir.

Bu çalışmamızda, 2011 yılının Mart'ında Moskova'da İncil Tercüme Enstitüsü [Институт Перевода Библии] yayınları arasından çıkan ve Tuva Türkçesine tercüme edilen Kitâb-ı Mukaddes [Ыдыктыг Библия] adlı eser öncelikle tanıtılmaya çalışılacaktır. Söz konusu eserin tanıtımına geçmeden önce tercüme yapıtıran enstitünün yapısı hakkında bilgi verilecek, daha sonra bu enstitünün yayın politikası ve özellikle de tercüme aşamasında metin seçiminden, çeviride nasıl bir yöntem izlendiğine kadar söz konusu hususlar belirtilmeye çalışılacaktır.

İncil Tercüme Enstitüsü tarafından basılan söz konusu eser Tuva Türkçesine kazandırılan ilk Kitâb-ı Mukaddes tercümesidir. Bilindiği gibi Tuvaların geleneksel inançları Şamanizm olmakla birlikte onlar Tibet Budizm'i olarak da adlandırılan Lamaist Budizm'e inanmaktadırlar. Bu hususla ilişkili olarak aslında vurgulanması gereken bahsi geçen iki inanç sisteminin terkibinden oluşan dinî inanışlarında İbrahimî dinler olarak bilinen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in bir etki alanının olmadığı gerçeğidir. Bilhassa tarihleri boyunca da İbrahimî dinlerin etkinlik gösterdiği ve bu dinlerin yayılım alanlarının dışında bulunan Tuvalar ve onların dilinde Kitâb-ı Mukaddes tercümesinin görünümü bu çalışmada araştırma nesnesi olarak incelenecektir. Bu inceleme esnasında bazı dinî terimlerin Tuva Türkçesine tercümesi aşamasında nasıl bir yöntem izlendiği ayrıca sorgulanmaya çalışılacaktır.

SAFEVİLER'DE ŞİİR VE DEVLET DİLİ OLARAK AZERBAJCAN TÜRKÇESİ (AVRUPALI GEZGİNLERİN BİLGİLERİ TEMELİNDE)

Sayad MEHTİZADE
Dr, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü/AZERBAJCAN,
sayadmehdizada@bsu.edu.az

Öz

XVI. yüzyılda Azerbaycan (Türk) dilinde yazılan edebi eserlerin sayısı hızla artmaktaydı. Azerbaycan edebiyatı, özellikle de şiiri alanında yeniden Türk zeminine dönmekteydi. Bu dönemde şiirde Azerbaycan (Türk) diline olan eğilim görülmemiş hadde ulaşmıştı. İmadeddin Nesimî, Şah İsmail Hataî, Muhammed Fuzulî, Vahidi Tebrizî gibi şairlerin eserlerinde milli edebi dilin gelişme süreci dikkat çekmekte, Azerbaycan'ın ilmi, siyaseti, dini ve ahlâkı kendini göstermekteydi.

Azerbaycan (Türk) dili Doğu Edebiyatı'nda lider konuma yükseldikçe, Farsça edebiyat gerilemekteydi. Artık XVI. yüzyılın başlarında bu gerilemenin alametleri kendini açıkça göstermekteydi. Azerbaycan halkının şiire özel önem verdiğini Batılı gezginler de görüyor ve bu konuda seyahatnamelerine not düşmekteydiler. Alman gezgini Adam Olearius şöyle diyor: "Bence dünyada onlar kadar şiiri seven ve ona müptela olan başka bir halk yoktur".

Şiir sanatında Azerbaycan (Türk) dilinden geniş şekilde yararlandığı gibi, saraylarda da diplomatik görüşmeler sadece bu dilde yürütülmekteydi. Şah I. Abbas, kendisi ile diplomatik amaçlı görüşen İtalyan gezgin Pietro Della Valle ile Türkçe konuşmuştu. Gezgin şöyle diyor: "Kızılbaşlar İmparatorluğu'nda Farsçadan daha çok Türkçe konuşulmaktadır. Gerçekten de Türk dili sarayın, üst düzey görevlilerin dilidir."

Azerbaycan Türkçesi sarayda ve siyasette olduğu gibi halk arasında da temel iletişim aracı idi. Türk dili saraydan okullara kadar, üst düzey görevlilerden sıradan halkın evlerine kadar geniş yayılmıştı. Adam Olearius seyahatnamesinde Türkçeyi halkın "sevimli dil"i olarak isimlendirmekteydi.

Kaynaklardan da anlaşılmaktadır ki, Azerbaycan'da ister saray çevresi, ister eğitim kurumları, isterse de şiir alanı olsun, tüm ülke topraklarında başlıca olarak Türk dili kullanılmaktaydı.

CENGİZ AYTMATOV'UN DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK ROMANINDA 'MEKÂNIN RUHU' VE 'KENDİLEME' KAVRAMI/ OLGUSU

Serap ASLAN COBUTOĞLU

Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, serapaslan@karatekin.edu.tr

Öz

Bu çalışma Cengiz Aytmatov'un Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek romanında işlenen mekân ve kimlik konusuna odaklanmaktadır. Gerçek hayattan ilham alınarak yazılan ve deniz kıyısında yaşayan bir oymaktaki üç avcıyla bir çocuğun deniz ve kara eksenindeki hikâyesini ele alan eserde yerin karakteri görsel ve mekânsal özelliklerin ötesinde boyutlara sahiptir. Bir arayış ve kurtuluş macerasının anlatıldığı romanda tabiata ait birçok uzamsal birimin kimliksel bir değer üzerinden simgeleştirildiği görülür. Orman, deniz, dağ, gökyüzü, ada, sis, yıldız, dalga, rüzgâr birer kimliğe büründürülürler ve simgesel ve kültürel yönüyle ruhsal bir değer olarak romanda yer alırlar. Romanda karakterlerin, yaşadıkları mekâna yönelik yaptıkları anlamsal yüklemelerle fiziksel çevre, fizikselliğini de aşan bir boyutlanma ile sosyal düşüncede yer bulmuştur. Mekânın fizikselliğinin bu aşkın durumu mekânsal birime yönelik geliştirilen inançlar, değerler ve temsiller ile gerçekleşmiştir. Bu anlamda eserde duygusal olarak bağlanılan çevrenin mitselleştirildiği görülür. Dört kayıkçının denizin ortasında duyduğu varoluşsal kaygılar onları geride bıraktıkları mekânı yüceltmeye ve mitselleştirmeye götürmüştür. Eserde yerin kendine özgü kimlik kazanması bir bakıma yerin sakinlerinin onu tanıması, sahiplenmesi ile söz konusu olmuştur. Bu durum insanın yaşadığı mekânı "kendileme/kendinin kılma" olgusu ile paralellik göstermektedir. Zira romanda mekânı kendinin kılmak, kendi istek ve özlemleri doğrultusunda yeniden tasarlamak isteyen karakterlerin -özellikle küçük çocuk Kirisk'in-, kendilerini ait hissettikleri, kendilerinin kıldıkları mekânı yeniden yaratmak için düşe sığındıkları görülür. Bu düş görme edimi aynı zamanda mekânı var etme, ona kimlik atfetme ya da onun kolektif yahut bireysel olarak haiz olduğu kimliğinden hareketle ona yeniden sahip olma arzusu ile ilişkilidir. Romanda çoğunlukla Kirisk'in gözünden ve bakış açısından anlatılan mekânsal birimler "kendileme"

kavramı etrafında yer kimliği üzerinden şekillenirler. Karakterler, özellikle küçük çocuk doğaya ait birçok unsuru kendine ait kılmaya, kendi yeri yapmaya çalışır. Bu çerçevede bu çalışmada eserde mekânın kimliksel değeri yer kimliği olgusu üzerinden okunmuş ve “kendileme/kendinin kılma” kavramı etrafında yer kimliğinden kimlik yerine geçiş sürecine değinilmiştir.

AŞKIN HASTALIK VE İNTİHARLA SINAVI: OSMANLI ARŞİVLERİNDE KAYDEDİLEN KARASEVDA-MALİHÜLYA

Seren ÇELEBİ

Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, serencelebi@karatekin.edu.tr

Öz

Bir hastalık olarak görülen kara sevda veya onunla eş anlamda kullanılan malihülya umutsuz ve güçlü aşkla sözlük anlamını bulur. Bir diğer anlamı ise “kişinin belirli bir neden olmadan çöküntü durumuna girip çevreden gelen uyarılara kapanması, güçlü suç ve günah duyguları içine düşmesi durumu” şeklinde açıklanmıştır. Edebiyat, kimi zaman kurmaca, kimi zaman gerçeklik üzerinden kurgusal ürünleriyle kara sevda-malihülya örneklerini yazılı ve sözlü kültürde yaşatmıştır. Edebiyatın metaforik imkanları çaresizlikle imtihan olan aşık için dil, şiir, türkü, şarkı formlarıyla nefes alacak bir yaşam alanı sunmuştur. Bu yaşam alanının yazılı ve sözlü varlığına kitaplardan, ses kayıtlarından veya doğrudan canlı şahitlikle ulaşmak mümkündür. Devlet Arşivleri bu konuda araştırma yapmak isteyenlerin müracaat edeceği bir yer olarak genellikle akla gelmez. Bu bildiride özellikle memur kişilerin yaşadığı bir vaka veya intihar, intihara teşebbüsle sonuçlanan adli bir olay olarak karasevda-malihülya arşivlere yansıyan kayıtlar üzerinden ele alınacaktır. Amacımız daha çok siyasi, askeri, bürokratik işlem kayıtlarının tutulduğu yer olarak algılanan devlet arşivlerinin kültürel araştırmalara doğrudan veya dolaylı bir katkı sunabilecek malzemeyi de içerdiğine dikkat çekmektir. Bildirimiz öncelikle sözlük anlamları olmak üzere bu olgunun toplumsal karşılığı ve tarihi bir zamanı içeren örnek vakalar üzerinden kurgulanacaktır.

MUKADDİMETÜ'L-EDEB'İN YOZGAT NÜSHASINDA İKİ SATRANÇ TAŞI ADI: KİMİSİ VE UÇ

Serkan CİHAN

Dr. Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, srknchn06@hotmail.com

Öz

Harezmi Türkçesi döneminin en temel eserlerinden biri olarak nitelendirilebileceğimiz Mukaddimetü'l- Edeb, dönem için sözlük niteliğinde yazılmış tek eser durumundadır. Zemahşerî, bu eserini Arapça öğrenmek isteyen Harezmsâh hükümdarı Atsız b. Muhammed'in isteği üzerine yazmıştır. Eldeki verilerle eserin 1128-1144 yılları arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. Eserin orijinal nüshası kayıptır ancak kırk civarı nüshası mevcuttur. Çalışmaya konu olan Yozgat nüshası, eserin en eski ve kapsamlı nüshalarından biridir. Nüsha, şu an Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve Yozgat-000396 numara ile kaydedilmiştir. 10 Cemâzu'l Evvel 655/25 Mayıs 1257 tarihinde kaleme alındığını bildiğimiz bu nüshanın müstensihî İbrahim bin Mahmud Sûfî'dir. Arapça kısa cümlelerden oluşan bu sözlük, isimler-fiiller ve harfler olmak üzere üç kısımdan oluşur. Bu nüshanın en önemli özelliği, sahip olduğu söz varlığıdır. Nüsha, Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemi sözlüklerinde yer almayan, hapax legomenon durumundaki sözcükleri de barındıran bir özelliğe sahiptir. Çalışmamızın konusu da Yozgat nüshasında tespit ettiğimiz ancak yazılı hiçbir kaynakta tanımlayamadığımız bu türden iki kelime olan kimisi 'saturanç taşlarından kale' ve uç 'saturançta at taşı' kelimeleri üzerine olacaktır. Nüshada kimisi kelimesinin Arapça karşılığı ruò olarak verilmiştir ancak Farsça karşılığı boş bırakılmıştır. Uç kelimesinin Arapça karşılığı òaür, Farsça karşılığı peymân şeklinde verilmiştir. Metinde yine Arapçası verilen ancak Farsça ve Türkçe karşılığı verilmeyen saturanç taşı terimleri mevcuttur. Bu çalışmada hapax legomenon durumunda olduğunu düşündüğümüz kimisi ve uç kelimeleri ele alınacak ve incelenecektir.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE DOĞUMLA İLGİLİ TABULAR VE İŞLEVLERİ

Seval KASIMOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE,
sevalkasimoglu@gmail.com

Öz

Bireylerin hayatlarında önemli bir yeri olan doğum, evlilik ve ölüm geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemlerde bireyler yeni bir yaşam döngüsüne girmektedirler. Her toplumda geçiş dönemleri, kendi inanç sistemleri çerçevesinde farklı pratiklerle, tabularla şekillendirilmiştir.

Doğum hazırlık aşamasından sonucuna kadar pek çok tabu ile sarıp sarmalanmış bir geçiş dönemidir. Bu gelenekte tabular hem anne açısından hem de bebek açısından incelenebilir. Tabunun en fazla yer aldığı süreç, doğum sonrasıdır. Doğum sonrasında yemeden içmeye, dışarı çıkandan eve girene kadar günlük hayatta rahatça yapılan eylemler sınırlandırılmaktadır. Çocuk ve anne adeta, evde belli bir süre inzivaya çekilmektedir. Kırk günlük bu süreçte, dışarıdan eve getirilen her şeye dikkat edildiği gibi içeriden (evin içinden) dışarıya atılan şeylere de dikkat edilmektedir. Bunun yanı sıra anne ve çocuğun dışarıdan herhangi bir şeye maruz kalmamasına dikkat edildiği gibi onlara ait, onların vücutlarıyla bağlantılı parçaların da (tükürük, kan, ter, tırnak, göbek, diş gibi) alelaide olarak dışarıya atımı yasaklanmıştır. İnsanın ilk kurallar silsilesi olan tabular, çeşitli gelenekler aracılığıyla varlığını sürdürmüş ve günümüzde de etkisini devam ettirmektedir. Özellikle doğaüstü güçlerle çerçelenmiş doğum tabularının, soyun devamını sağlama ve nesillerin sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirme işlevi bilinmektedir. Bu çalışma doğumla ilgili tabuların bu işlevden başka hangi işlevleri üstlendiği sorusu çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu perspektifle çalışmada, ilk olarak tabu ile ilgili bilgi verilecektir. Daha sonra çalışmanın doğumla ilgili tabular; doğum öncesi tabular, doğum esnasıyla ilgili tabular ve doğum sonrası ile ilgili tabular altında üç temel başlık halinde ele alınması planlanmaktadır. Bu temel başlığın da kendi içerisinde dokunma ilgili tabular, yeme ile ilgili tabular, bakma ile ilgili tabular, konuşma ile ilgili tabular şeklinde sınıflandırmaya tabii tutulması planlanmaktadır. Bu sınıflandırmalar

kapsamında, belirlenen tabu örneklerinden hareketle doğumla ilgili tabuların işlevsel açıdan bir analizi elde edilmeye çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin çeşitli illerinden doğumla ilgili tabular, tespit edilmeye çalışılarak bunların irdelenmesine çalışılacaktır. Ayrıca bu çalışma kapsamında Çankırı'dan da doğumla ilgili tabular derlenmiştir.

UYUMSUZLUK TEORİSİ BAĞLAMINDA BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI

Sevim ÇİFTÇİ

Öğr. Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/TÜRKİYE,
sevimciftci@karatekin.edu.tr

Öz

“Uyumsuzluk Teorisi Bağlamında Bekri Mustafa Fıkraları” adlı bu çalışma; fıkranın tanımını, tarihi bir şahsiyet olan Bekri Mustafa'nın hayatını ve ona bağlı olarak anlatılan fıkraların karakteristik özelliklerini, mizah ve üç temel mizah teorisinden biri olan uyumsuzluk teorisi hakkında bilgileri ve uyumsuzluk teorisi bağlamında Bekri Mustafa fıkralarının çözümlenmesini içermektedir.

Çalışmada Türk halk edebiyatının en çok sevilen türlerinden biri olan fıkra, çeşitli kaynaklardan istifade edilerek tanımlanmaya çalışılmıştır. Yapılan tanımlardan sonra çalışmanın çıkış noktası olan Bekri Mustafa fıkralarını daha iyi anlayabilmek için şöhreti günümüze kadar ulaşan Bekri Mustafa'nın hayatı ve ona bağlı olarak anlatılan fıkraların özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Birçok mizah teorisi bulunmakla birlikte en genel ve en çok kabul gören teorilerden biri olan uyumsuzluk teorisi hakkında bilgi verilerek Bekri Mustafa'ya bağlı olarak anlatılan fıkralar uyumsuzluk teorisi bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

Bekri Mustafa, ince zekâsının yanı sıra yaşadığı dönemde tavrından taviz vermeyen, haksızlığa karşı çıkan, toplumun aksayan yönlerini ince bir alayla gözler önüne sermekten çekinmeyen aykırı bir ses, cesur bir halk kahramanı olarak ün salmıştır. Bu duruş, Bekri Mustafa'nın fıkralarına da yansımıştır. Bu nedenle onun fıkralarında uyumsuzluk teorisi oldukça fazla görülmektedir.

Üzerinde fazla bir çalışma yapılmayan Bekri Mustafa fıkraları daha birçok yönden incelenmeye uygun bir içeriğe ve zenginliğe sahiptir. Sarhoşluğu kendisine kalkan yapan Bekri Mustafa; geçmişte olduğu gibi bugün de tüm Türk halkının sesi olmaya devam etmekte, sonsuzluğu yakalayan her halk kahramanı gibi gelecekte de aramızda yaşamaya, haksızlıklara cesurca naralar atarak karşı durmaya devam edecektir.

O'ZBEKİSTON VA TURKIYA SAVDOGARLARINING FAOLIYATI TARIXIDAN (1990-2020 YILLAR)

Shaxodat Y. OXUNJONOVA
Farg'ona Davlat Universiteti, Fergana/O'ZBEKISTAN,
oxunjonova1191@mail.ru

Annotatsiya

Iqtisodiyot rivojini tijoratsiz, donishmand va ishbilarmon savdo ahlisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Savdogarlik kasbi insoniyatning eng qadimgi kasblaridan biri bo'lib, hamma xalqlarda ham alohida obro'etiborli kasblardan hisoblangan. Tijorat faoliyati bozorni mollar bilan to'ldirishga, aholi talabini qondirishga xizmat qiluvchi bozordagi eng muhim faoliyatdir. Bozorlar faoliyatini takomillashuvi, xizmat ko'rsatish madaniyatining yanada yaxshilanishi natijasida turmushning farovonlashuviga, iqtisodiyotining yuksalishiga xizmat qiladi. Tarixdan malumki, har qanday mamlakat faqat o'zi ishlab chiqargan mahsulot hisobiga yashay olgan emas. Bu o'zgarmas tabiiy qoida mamlakatlar o'rtasida xalqaro mehnat taqsimotini vujudga keltirgan. Mazkur taqsimot muayyan mamlakatlarning geografik o'rni, tabiiy iqlim sharoiti, qazilma boyliklari, aholisining turmush tarzi, urf-odati va an'analari bilan bog'liq.

Bildirilgan ma'lumotlar asosida shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, savdo ahli bozordan foyda topish maqsadidagi jamiyatning o'ta faol toifasidir. Ular mijoz va bozorni o'rganish yuzasidan doimiy tadqiqot olib boradilar. Turk va o'zbek savdogarlarining o'xshash va farqli jihatlari mavjud bo'lib, bularni savdo qilish usuli, mijozlarga hurmat va imtiyozlar yaratib berishlarida kuzatish mumkindir. Ammo bunday farqlarga qaramasdan tujjorlar faoliyati ikkala mamlakat savdo

aloqalariga ma'lum ta'sir ko'rsatgan hamda O'zbekiston bozorlarini turli mahsulotlar bilan ta'minlashga xizmat qilganligini e'tirof etish lozim.

**TURKIY ADABIYOT TARIXIDA ADABIY MAJLISLAR
(BUYUK SHOIR VA MUTAFAKKIR ALISHER NAVOIY ISHTIROK
ETGAN SHE'RIYAT KECHALARI MISOLIDA)**

Sherxon QORAYEV

Samdu Tadqiqotchisi, Filologiya Fanlari Bo'yicha Falsafa Doktori.,
O'ZBEKISTAN, sherxonqoraev@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiyning umri mobaynida ishtirok etgan adabiy majlislar, ma'rifiy suhbatlar, she'riyat kechalarini tadqiq etishga bag'ishlanadi.

Temuriylar davrida o'tkazilgan bunday badiiy anjumanlar mumtoz adabiyot, adabiy jarayonlar taraqqiyoti va shoirlar kamolotida muhim rol o'ynagani baayni haqiqat. Jumladan Navoiy dunyoqarashi, tafakkuri va ijodi rivojida davr adabiy muhiti va she'riy yig'inlarning bevosita hamda bilvosita ta'sirini ko'rishimiz mumkin.

Navoiy o'z davrida mashhur bo'lgan turli majlislar, mashoyixlar suhbatlari, olimlar yig'inlari, shoirlar o'tirishlari, sultonlar huzuridagi she'riyat kechalarida qatnashib, bahsu munozaralarga kirishganini tarixiy, adabiy manbalar tasdiqlaydi. Sulton Husayn Boyqaro saroyida o'tkazilgan adabiy majlislardan tashqari, Navoiyning o'zi ham xonadonida adabiy kechalar tashkil etib, mushoiralar uyushtirgan.

NİKOMAKHOS'A ETİK PERSPEKTİFİNDEN NÂBÎ'NİN HAYRİYYE'SİNE BAKIŞ

Sinem ÖNDEŞ

Arş Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe
Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, sinemondes@hotmail.com

Esmâ ACAR

Arş Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, esmaacar@karatekin.edu.tr

Öz

Varlık, bilgi ve değer hakkındaki soruşturmalarla kendini felsefi düşünüşün içinde bulan insanoğlu, bu üç alandan yeri en az belirgin olan değer hakkında geniş bir literatüre sahiptir. Bu literatür, tüm var olanlar arasında “akıllı hayvan” statüsünü kazanması sebebiyle insana adanmıştır. Akıllı sayesinde iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış kavramaya muktedir olan insan, eylemlerini belli kurallara göre yönlendirmeye çalışır. Bu kurallar; bazen “en yüksek iyi”ye ulaşmak, bazen salt mutluluk, bazen haz ve bazen de faydaya ulaşmak bakımından farklılık gösterebilir. Aristoteles, oğluna yazmış olduğu Nikomakhos’a Etik adlı eserde, eylemlere yön vermesi gereken kuralı, ulaşmak istediği amacı “mutluluk” (eudaimonia) olarak konular. Ona göre, insanı mutluluğa götüren yol, ancak erdemli olmakla mümkündür. Erdem ise bir varlığın, işlevini, yapabileceği en iyi şekilde yerine getirmesidir. İşlevin en iyi şekilde yerine getirilmesi için akıl tarafından belirlenen bir “orta” bulunması gerekir. “Orta” öğretisiyle erdemler noktasında ölçülü, itidalli olmayı salık veren Aristoteles, kendisinden sonra gelen birçok filozofu etkilemiştir. Bunlar arasında, Aristo’nun ahlaki öğretisinin İslâm diniyle uyuşması neticesinde Fârâbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd gibi İslâm filozofları da yer almaktadır. Bu filozoflar vasıtası ve yine İslâm dininin itidalli olmayı salık veren düşünce yapısıyla Aristo tarzı bir yaklaşım, XVII. yüzyıl Divan şairlerinden hikemi tarzın önde gelen temsilcisi Nâbî’de de görülmektedir. Nâbî, yedi yaşındaki oğlu Ebulhayr Mehmed Çelebi’ye yazdığı Hayriyye adlı eserinde, dönemin siyasi, sosyal ve kültürel atmosferi hakkında bilgiler vererek toplumdaki yozlaşmaları ele almaktadır. Eser, bir nasihatname (pendname) örneği olarak, hem İslâm ve gelenek açısından ideal insan tipinin vasıflarını belirtmesi

hem de ahlaki eylemlerde bir 'orta'ya uygun, itidalli davranmaya yönlendirmesi bakımından önem taşır. Bu bildiriye, Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik adlı eserinde konumladığı, erdem etiğinde 'orta' öğretisinden yola çıkılarak Nâbî'nin mesnevi tarzında yazmış olduğu nasihatnamesi Hayriyye'deki ahlaki öğeler yorumlanacaktır.

KERKÜK'TEKİ HRİSTİYAN TÜRKLER

Sunbl OMAR

Ph.D., Kerkük, IRAK, sumbulbezirgan@gmail.com

Öz

Bu bildirinin konusunu Kerkük'teki Hristiyan Türkler oluşturmaktadır. Bu çalışmada "Kerkük'teki Hristiyan Türklerin" sözlü edebiyatı, tarihî, musikisi, inancı ile gelenek ve göreneklere sözlü kültür çerçevesinde ele alınmıştır. Hristiyanların Kerkük kenti içerisindeki yoğun buldukları yerleşim bölgeleri hakkında arama ve alan araştırmaları yaparak, bölgeleri, evleri, mezarlıkları ve kiliseleri tespit etmenin yanında tarihî geçmişlerine de yer verilmiştir. İnançlar, gelenek ve görenekler olarak; Kerkük'teki Hristiyan Türklerin, manzum türler olarak mani ve hoyratları, halk türküleri üzerinde durulmuş ve örnekler verilmiştir. Mensur türler olarak ise masallar, atasözleri, deyimler, bilmeceler, fıkralar, doğa ve doğa ile ilgili dua ve beddualara yer verilmiştir. Aynı zamanda inançları, bayramlarla ilgili merasimleri ve çocuk oyunları konuları ele alınmıştır. Bu gelenek ve göreneklerin, insanların yaşantılarını ve düşünce tarzını nasıl etkiledikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

PAMİR KIRGIZLARININ SÖZLÜ GELENEĞİNDE BİLMECELER (ETNİK FELSEFE AÇISINDAN BİR BAKIŞ)

Süleyman KAYIPOV (DAVETLİ KONUŞMACI)

Prof. Dr., Kırgız Cumhuriyeti Milli Bilimler Akademisi, Felsefe, Hukuk
ve Siyasi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Baş Araştırmacısı,
Bişkek/KIRGIZISTAN, sulayman_kayipov@hotmail.com

Öz

Bu bilimsel sunu, Türkiye'de yaşamakta olan Pamir Kırgızları arasında uzun yıllar boyu yaşayarak derleyip sistemleştirdiğim bilmece metinleri esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışma sürecinde Kırgız ve yabancı araştırmacıların derlediği kaynaklar da dikkate alınmıştır. Bilimsel sunu metnini hazırlarken bilmecelere geleneksel etnik kültür kaynağı olarak yaklaşmış ve bu türün tematik çeşitlilikleri, şiirsel yapısı, tür olarak mevcut durumu göz önünde bulunurularak, insanların dünya görüşü ve sosyal yaşamındaki yeri hakkındaki izlenimlere yer verilmiştir. Toplumun arasından bilmece metinleri derlemenin çeşitli sorunlarının yanı sıra, sosyal bilimlerin modern dallarının gereksinimlerine uygun olarak yöntemler ortaya koymanın zarureti hakkında öneriler dile getirilmiştir.

Bu çalışma dünya halkbilimi ve Türkolojinin kaynak tabanını henüz bilimsel dolaşıma girmemiş metinlerle zenginleştirmeyi, aynı zamanda Kırgız halkbilimini ve genel olarak sosyal bilimler sahasını yeni sonuç ve önerilerle tamamlamayı amaçlamıştır. Başta sözlü halk bilmecelerin tanımlama, derleme ve yayınlama meseleleri olarak, bu değerli geleneksel kaynağın tür özellikleri, sanatsal değerleri, üslup meseleleri, daha geniş alırsak, etnik folklor, etnik dilbilim, etnoloji, etnik felsefe açısından incelenmesinin teorik ve metodolojik temellerinin hemüz oluşmadığı da belirtilir.

Sunuda ayrıca, bilmeceleri incelemek için yeni bir paradigma ortaya koymanın, halk bilmecelerini yalnızca sözel (yalnızca dilsel araçlardan oluşan) bir yaratım olarak kabul eden dünya paremiologlarının eskimiş görüşlerini gözden geçirmenin zarureti not edilir. Sözlü kültürün klasik türlerinden biri olan bilmecelerin metni senkretik olup, sadece dil unsurlarıyla sınırlı kalmaksızın, son derece karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya sahip olmasının bilim adamlarınca göz önünde bulundurulması önerilir.

ЗАГАДКИ В УСТНО-ПОЭТИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ ПАМИРСКИХ КЫРГЫЗОВ (Опыт этнофилософской интерпретации)

Аннотация

Данный научный доклад написан на основе текстов загадок, которые я собирал и систематизировал в течение многих лет, находясь в стационарном режиме среди памирских кыргызов, проживающих в Турции. В процессе работы учитывались также источники, собранные кыргызскими и зарубежными исследователями. В научном докладе речь пойдет о загадках как об образцах традиционной этнокультуры: излагаются размышления и некоторые выводы о их месте в миропонимании и общественной жизни людей с учётом содержательно-тематических разновидностей, поэтического строя, современного состояния жанра, теоретических и практических вопросов сбора текстов загадок из уст народа, а также о задач научного освоения их злободневных проблем в соответствии с требованиями современных отраслей социально-гуманитарных наук.

Научный доклад преследует цель обогатить источниковую базу фольклористов-тюркологов мира ещё невошедшими в научный оборот текстовыми материалами, вместе с тем пополнить кыргызскую фольклористику и бществоведения в целом, новыми выводами и предложениями. В докладе говорится о том, что изначально имеют места серьезные теоретико-практические пробелы в деле выявления, сбора, публикации устно-народных загадок, а также допускаются теоретико-методолгические оплошности в научном раскрытии их жанровой, поэтико-стилистической, историко-поэтической, этнофольклорной, этнолингвистической, этнолого-этнографической и этнофилософской сущности.

В научном докладе также отмечается злободневность создания новой парадигмы исследования загадок, обновления и корректировки взглядов паремиологов мира, считающих народных загадок как исключительно вербальное (состоящие толко из языковых средств) творение, тогда как загадки как один из классических жанров устной культуры, глубоко синкретичны и их тексты имеют сложную, многослойную структуру.

KARAÇAY-MALKAR TÜRKLERİNDE “ALGIŞ- ALKIŞ” GELENEĞİ

Şahin DOĞAN

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, sahindogan@karatekin.edu.tr

Öz

İslam öncesi dönemden günümüze kadar devam eden bir dua şekli olan “algış” (alkış) hayır dua, iyi dilek anlamına gelip, Karaçay-Malkarlıların dini inançlarını ve geleneksel yaşam tarzını yansıtan folklorik bir türdür. Bu manada araştırmacılar tarafından Karaçay-Malkar algışları törensel ve törensel olmayan şekilde ikiye ayrılmıştır. Tören algışlarını yaratıcı, doğaçlama yeteneği güçlü insanlar icra ederler. Bunlara “algışçıla” denir. Bir tören sırasında, algışçı genellikle o töreni yöneten kişi olan “töreçi” söyler. Genellikle yaşlı biri tarafından yapılan algış esnasında algışçı eline bir tas (ayak) bal şerbeti alarak yüksek bir yere çıkar ve algışa başlar.

Algış'ın ritüel uygulamada ve günlük hayatta yaygın kullanımı, kelimenin sihirli gücüne olan inançtan kaynaklanmaktadır. Karaçay-Balkar halkı, sözün gücüne çok inanmaktadır. Algış'ın ana işlevlerinden biri, üzerinde durulduğu kişiye mutlak bir iyilik getirmesi arzudur. Algışların çoğunda, dileklerin metinleri, bireyin veya bir topluluğun müreffeh, ideal geleceği için “programlama” yapmayı amaçlar. Bu bağlamda bildiride algış türleri hakkında bilgi verilip, örnekler sıralanacaktır.

TOPICAL ISSUES OF CORRELATION BETWEEN ISLAMIC LAW AND TRADITIONAL CUSTOMS IN THE UZBEK FAMILY

Şahzoda RAŞİDOVA

PhD. Student, Uzbekistan International Islamic Academy,
ÖZBEKİSTAN, shahzoda8657@gmail.com

Abstract

This article provides a brief description of the methodological approach to the study of the role of Islamic law and national customs in the

family life of Uzbeks. The author analyzed the historical retrospective of the Uzbek family. The main stages in the development of family and marriage relations on the territory of Uzbekistan are highlighted. During the analysis of scientific works of national and foreign scientists, the author's definition of the institution of the family was derived, and the main functions and tasks of the family in modern Uzbek society were highlighted. The methodological approach of this scientific research is a rational method of studying the role of Islamic law (fiqh) and national customs in the development of marriage and family relationships in the Uzbek family. So, for more than twelve centuries, Islamic law (fiqh) acted as the main legal system of Central Asia, but during the period of the atheistic system, Islamic law changed into a custom, thereby retaining its significance in the life of the Central Asian people. What previously had legal force and was perceived as a law, having passed through the influence of atheistic ideas, passed into the life of the next generation already in the role of traditions, and thus only the form of Islamic law changed, and the content was able to maintain its relevance and significance in family and marriage relations until today.

SELAHADDİN EYYUBİ SONRASI EYYUBİLERİN HAÇLI SİYASETİ

Şehri KARAKAŞ

Arş. Gör., Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Tarih ABD,
Ankara/TÜRKİYE, sehri.karakas@hbv.edu.tr

Öz

Zengîler ve Selçuklu Devleti'nin devamı olan Eyyûbî Devleti, diğer Türk devletlerinde de olduğu gibi hânedanın ortak mülkü sayılmaktaydı ve meliklerin veya aile üyelerinin birliği ile oluşan Mısır merkezli özerk devletlerden meydana gelen bir bütünü temsil etmekteydi. Eyyûbî Devleti, Mısır, Dimaşk, Hıms, Hama, Halep, Cezîre-Ermeniyeye olmak üzere altı büyük meliklikten meydana gelmişti. Devletin kurucusu Selahaddin Eyyubi döneminde Haçlılar büyük ölçüde Bilâd-ı Şâm topraklarında oldukça zaiyatlar vermişlerdi. Ancak Selahaddin Eyyubi'nin ölümünden sonra 1193 -1250 yılları arasında Eyyûbî Devleti Haçlı siyasetinde yeni bir döneme girdi. Bu melikliklerin her biri diğer

melikler üzerinde hak iddia edebildiği gibi Haçlılar ile münasebetlerinde münferit davranabilmekteydi. Selâhaddîn'den sonraki Eyyûbî sultanlarının Haçlı siyasetleri, cihat anlayışı üzerine kurulan devlet ideolojisine terk ederek onlarla iyi geçinme üzerine kuruldu. Bahsi geçen zaman dilimi İslâm devletlerinin cihad ideolojisi ile örtüşmeyen ve diğer zamanlardan tamamen farklılık gösteren nadir bir dönem oldu. Selâhaddîn Eyyûbî devri, fikir ve ideolojilerin sonraki dönemlerde tamamen farklılık göstermesinin zemininde Selahaddin Eyyubi'nin ölümüyle meydana gelen hanedan mücadelelerinin devleti oldukça yıpratması, Haçlılarla uzun süren savaşların ülkedeki emir ve askerleri yorması, savaş maliyetlerinden dolayı hazinenin boşalması, Müslümanların donanma gücünden yoksun kalmaları ve kara ülkesi haline gelmeleri gibi birçok unsura dayanmaktaydı. Bu dönemde Eyyûbî hükümdarlarının ülke birliğini sağlayarak kendi meşruiyetlerini diğer meliklere kabul ettirmek öncelikli amaçları oldu. Eyyûbîler, uzun yıllar Haçlılarla savaşmaktan yorgun düştüklerinden bölgeye yeni bir Haçlı seferi çekmemek maksadıyla Hıristiyanlarla sulh içinde yaşamaya özen gösterdiler. Haçlıları buldukları yerlerden söküp atmak yerine onlardan faydalanma yoluna gittiler. Ancak bu dönemde Eyyûbî meliklerinin tüm uğraşlarına rağmen 1197 Alman Haçlı seferi, Beşinci Haçlı seferi, Altıncı Haçlı seferi ve Yedinci Haçlı seferi ile daha küçük bazı birliklerin oluşturduğu girişimler Eyyûbî topraklarını hedef almıştır. Bahsi geçen Haçlı seferleri sırasında Eyyûbî hâkimlerinin Hıristiyanlarla barış çabaları, ittifakları ve İslam dünyasına yansımaları Eyyûbî sultanlarının değişen Haçlı siyaseti çerçevesinde ele alınacaktır. Haçlıların bahsi geçen seferlerde başarısızlıkları, XIII. asırda iyi organize olmalarına ve Eyyûbî meliklerinin politikaları ve tüm çabalarına rağmen Hristiyanların stratejik hatalar yapmalarına bağlandı. Oysaki Eyyûbî hükümdarları Melik Âdil, Melik Kâmil ve Melik Sâlih Necmeddin Eyyûb Haçlı seferleri karşısında büyük uğraşlar vermişlerdir. Ancak onların öncelikli amaçları dönemin şartlarından dolayı Haçlılarla sulh yapmak olmuştur. Eyyubi hâkimlerinin Haçlılar karşındaki güçlü direnişleri, onlarla yaptığı ittifaklar ve Haçlıları Suriye, Mısır, Filistin topraklarında başarısızlığa götüren unsurlar da konumuz çerçevesindedir.

ÇANKIRI YÖRESİ MAHALLİ OYUNLARI

Şerife ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, soezer@gmail.com

Öz

İletişim araçlarının ve teknolojinin günümüzdeki kadar yaygın olmadığı dönemlerde mahalli oyunlar insanlar arasında hoşça vakit geçirme, sosyalleşme, eğlenme ve eğlendirme amaçlarıyla oynanırken aynı zamanda sözlü kültürü yaşatma ve kültür taşıyıcılığı gibi önemli işlevleri de yerine getirmiştir. Çankırı kültürünün önemli kültür mirasını oluşturan mahalli oyunları incelenmiştir. Araştırmanın malzemesinin önemli bir bölümü Çankırı’da 1930-1938 yılları arasında yayımlanan yerel “Duygu” gazetesinden derlenmiştir. Üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde temeli Ahilik geleneğine dayanan esnaf ve sanatkarların Çankırı’ya mahsus yâren sohbet âlemlerinde oynadığı oyunlar incelenerek ve söyledikleri mani ve türkülerden örnekler verilmiştir. İkinci bölümde gençler tarafından oynanan oyunlar incelenmiştir. Bunlardan en önemlileri düğün merasimlerinde gelin alma ritüellerinde gençlerin oynadığı oyun olup bir diğeri de genç kızlar tarafından oynanan yer kapmaca oyunudur. Oyunlar oynanırken söylenen maniler, türküler ve nağmelerden de örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde eski dönemlerdeki çocuk oyunları yer almıştır. Bu bölümde “Bir Birlik Oyunu” ve söylenen manilerden örnekler, çeşitli “Sayışmaca Oyunları” ve bezden dikilmiş toplarla elle oynanan “Top Oyunları” ve oynarken çocukların birbirine söylediği manzumlar ve deyişler yer almaktadır. Sayışmaca oyunlarında da beş değişik çocuk oyunu ve söyledikleri maniler verilmiştir. Çankırı yerel kültürünün sosyal hayatında yer alan yetişkin ve çocuk oyunlarının bazıları yaşatılmaya devam etse de bazıları unutulmaya yüz tuttuğu için bu önemli sosyal etkinliklerin gün yüzüne çıkartılması ve yeni nesillere aktarılması elzemdir.

MAHTUMKULU'NUN ESERLERİNDEKİ BAZI DEYİMLERİN ETİMOLOJİSİ

Tagandurdy BEKJÄYEV

Dr. Öğr. Üyesi, Mahtumkulu Türkmen Devlet Üniversitesi, Türkmen Dili
ve Edebiyatı Fakültesi, Türkmen Dili Bölümü, TÜRKMENİSTAN,
taganbekje@gmail.com

Öz

Dildeki deyimler, o dili konuşan insanların ulusal ayrıcalığını, hayat özelliğini göstermek ile birlikte tarihinin araştırılmasında önemli bilgilerle sahiptir. Deyim bilimler, köklerini esas olarak ulusun eski inançlarından, dini düşüncelerinden, geleneklerinden, efsanelerinden, tarihi olaylarından, mesellerinden ve ünlü şahsiyetlerin manidar ve anlamlı sözlerinden almaktadır. Aynı şekilde diğer dillerden geçmiş olan deyimler de vardır.

Dil tarihini araştırmada da deyim biliminin büyük önemiyetinin olduğunu özellikle belirtmek gereklidir. Tarihin farklı dönemlerinde yaşamış yaşam bilgelerin eserlerinde bulunan deyimleri inceleyerek o zamanın dilinin özelliklerini ortaya çıkarılabilmektedir. XVIII. yüzyılın büyük filozof şairi, Türkmen edebî dilinin kurucusu Mahtumkulu'nun eserlerinde bulunan deyimlerin bilimsel analizi, onların ortaya çıkış kaynaklarının çok yönlü olduğunu göstermektedir. Şairin eserinde kullandığı deyimlerin dizisindeki kelimelere de dikkat etmek önemlidir. Çünkü bu kelimeler, deyimlerin gerçek köklerini belirlemede önemlidir. Örneğin, Mahtumkulu'nun "Kürs Çıkar" adlı şiirinde şu satırları içerir: Magtymguly aýdar, bir zat bilmezem, (Mahtumkulu der ki, bir şey bilmezem,) / İşler bardyr, hötdesinden gelmezem, (İşler vardır, üstesinden gelmezem,) / Eý, ýaranlar, bu nädendir, bilmezem, (Ey, yârenler, bu nedendir, bilmezem,) / Hydyr diyip el urdugym, hysr çykar. (Hızır deyip el vurduğum, hırs çıkar.)

Şiirin beytinin "Hızır deyip el vurduğum, hırs çıkar" diye biten son satırı Türkmen dilinde "Hızır dediğim hırs çıkar" şeklinde kullanılmaktadır. Bu deyim "iyi dediğin, kötü çıkmak, beklediğin çıkmamak, aldanmaktır" anlamına gelmektedir. Deyimin dizime adı girmiş olan Hızır kimdir? "Hırs/Açgözlülük" kelimesinin anlamı nedir? "Hızır" Arapça'da "Hızır" şeklinde kullanılır ve "yeşil, açık yeşil alan" ve de peygamber anlamlarına gelir. Hızır, Türkmen halkı arasında yaygın olan anlayışa

göre sadece iyilik yapmak, sapıklara yol göstermek, zor zamanlardan geçenlere yardım etmek, nimet ve zenginlik vermekle meşgul olan kutsal bir sufidir. “Hırs” kelimesi ise “nefsine uymak, mal, zenginlik uğrunda açgözlülük etmek” anlamına gelir.

Bu, Mahtumkulu’dan eserlerinden örnek olarak getirilen deyim “Hıdır” ve “hırs” kelimelerinin bir birine karşı koyulmasının temelinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Hıdır-hayır-sahavet-bereket, hırs-kötü nefis sahibi, mal-dünyanın kölesidir. XVIII. yüzyılda Mahtumkulu’nun eserine tam olarak giren “Hıdır dediğim hırs çıkar” deyiminin ortaya çıkma dönemi, daha eski yüzyıllara kadar uzandığı söylenebilir.

SİDNEY WHİTMAN’IN ANILARINDA “DİPLOMATLAR ŞEHİRİ” İSTANBUL (1898)

Tarık Ziya ARVAS

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih
Bölümü, Van/TÜRKİYE, tzarvas@hotmail.com

Öz

İngiliz gazeteci Sidney Whitman 1898 yılında “Doğu Meselesini” (Ermenilere dair problemler) tetkik etmek üzere çalıştığı New York Herald Gazetesi tarafından İstanbul’a gönderilmiştir. Zikredilen senede İstanbul’da bir müddet bulunan Whitman, bu süre zarfında burada görev yapan diplomatları ve onların faaliyetlerini gözlemleyerek anılarının bir kısmında buna yer vermiştir. İstanbul’u diplomatlar şehri olarak tanımlayan Whitman, buranın diplomatlar için mükemmel bir yetişme yeri olarak zikreder. Zira Bizans döneminden beri İstanbul kozmopolit bir şehirdir ve bazı yönleriyle her türlü entrikanın olduğu bir yerdir. Bu da genç diplomatların mesleklerinde daha erken yetişmelerine katkıda bulunmaktadır. Öte yandan Osmanlı idaresinin ve Müslüman halkın kendilerine gösterdiği teveccüh, diplomatlara kendilerini oldukça değerli hissettirmektedir. Osmanlı yöneticileri, ülkenin bu zor zamanlarında diplomatları memnun edebilmek için fazladan gayret sarf etmektedir. Yabancı misyon temsilcilerinin akredite oldukları milletler onlar için çok da mühim değildir. Daha ziyade kendi milletlerinden olanlarla ilgilidirler. Diplomatların birbirleriyle yoğun bir temasları vardır ve zamanlarının önemli bir

kısmını birbirlerine verdikleri balo ve davetlerle geçirmektedirler. Buralardaki zevk ve eğlence âlemlerine ayırdıkları zaman diplomatik faaliyetlere harcadıklarından daha fazladır. Diplomatlar arasında her türlü karakterde ve vasıfta insana rastlamak mümkündür. İşinin gerektirdiklerini yapanlar olduğu gibi meşru olmayan işlere bulaşanlar da vardır. Bu çalışmada bir İngiliz gazetecinin 19. yüzyılın sonunda İstanbul'daki yabancı diplomatlara dair gözlemlerine yer verilmiştir

THE FIRST TURKOLOGICAL NOTE IN THE HISTORY OF IRANIAN PHILOLOGY

Tarlan GULİYEV (DAVETLİ KONUŞMACI)
Prof. Dr., Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi, Sosyal Bilimler
Fakültesi, Bakü/AZERBAYCAN, tarlanguliyev@yahoo.com.tr

Abstract

One of the oldest works in the history of Iranian philology is "al-Mujam fi maayirashar al-Ajam" by Shamsaddin Muhammad bin Qaysar-Razi, a prominent scholar who lived and worked in the late twelfth and first half of the thirteenth centuries. The point is that in this valuable work, which has a prominent place in the history of Iranian philology, eruz and rhyme studies, Shams Gays Razi also informs about the existence of his work on the Turkish language. Speaking about certain grammatical rules of Eruz and Persian, Shams Gays Razi compares Persian and Turkish, gives a few examples of Turkish words, and informs that he spoke about it in more details in his another work on the Turkish language. Researchers note that this work, written by Qaysar-Razi, is "Tibyanullughat at-Turki al lisanulGangli". According to the researchers, this work was dedicated to JaleddinMangburni, who ruled in South Azerbaijan in 1223-1231, and was written between 1223-1226. It should be noted that the dictionary of Qaysar-Razi about Turkic languages was known to scholars since the Middle Ages. Thus, Ibn Muhanna referred to this work in his 13th century dictionary "Hilat al-insanwahalbat al-lisan", quoting various examples from it, and noted that this work was written by Qays al-Razi and dedicated to JalaladdinMangburniy. In our opinion, Qays al-Razi also informed about this work in his work "al-Mujam", he simply called it "Kitab der

dictionary of Turks". It should be noted that based on this work, entitled in Azerbaijani translation "Explanatory Dictionary of the Turkish language to the Gangli language", we may confidently state that Qaysar-Razi knew the Azerbaijani language, the Gangli language, as well as several branches of the Turkic languages and was of Turkish origin.

GAZAUZ ATASÖZLERİNDE SOSYAL HAYATIN YANKILARI

Tudora ARNAUT (DAVETLİ KONUŞMACI)

Doç. Dr., Kiev Taras Şevçenko Milli Üniversitesi, Filoloji, Eğitim ve Bilim Enstitüsü, Türkoloji Bölümü, Kiev/UKRAYNA,
meydanazeri2018@gmail.com

Öz

Atasözü ve deyimler uzun deneyim ve gözlem ürünü olan, topluma bir öğüt vererek doğru yolu göstermeye çalışan kısa, özlü sözlerdir. İslamiyet öncesi edebiyatta 'sav' olarak bilinen atasözlerinin çoğu hece ölçüsüne uygundur. Atasözlerinde genellikle geniş zaman kipi kullanılır. Didaktik özellikler taşıyan atasözleri hem gerçek hem de mecazi anlam taşır.

Atasözleri halkın düşüncesini yansıtan bir türdür. Bir olayın sonucunda ders çıkarılacak mahiyette bir veya iki satır arasına sığdırılacak olan atasözü hem o anki düşünceleri yansıtır hem de bunu daha sonra kullanacak olan kişiye öğüt şeklini taşımakta. Atasözleri halkın yaşamını, sağduyularını ve ahlaki çıkarlarını dile getiren edebi türdür. Bu türün günlük yaşamından ölümüne kadar yer alması dikkat çekicidir.

Gagauz atasözleri ve deyimler yıllarca halkın arasında kendi varlıklarını sürdürmüş ve halkın konuşmasında bir yardımcı etken olmuştur. Kendi duygularını, dışa vurmak için her Gagauz ferdi birkaç cümlenin arasında mutlaka bir atasözü veya deyim yerine göre kullanır ve vermeye çalıştığı mesajı bu kalıpla tamamlar. Bu tür, diğer türlere göre canlılığını hiç bir zaman kaybetmez, çünkü hayatla beraber geleceğe adım atmaktadır. Gagauz atasözlerini yapı bakımından düz cümle yapısında ve şiirsel şekilde söylenenlere bölebiliriz. Çoğunlukla düz cümleler düzeyinde kurulan bu örnekler konu bakımından en fazla

nasihat mahiyetini taşımakta ve eğitici özelliklere sahiptir. Türk dünyasında örnekleri ile benzerlikleri de göze çarpmaktadır: “İri oturalım dooru lavedelim”, “Bir seslä bin dinle”, “Komuşunun tavuu kaz görüner”, “Tatlı dil yılanı da deliinder çıkarêr”, “Tütmedik baca kalmazmış”, “Varna, Varna parasız varna, varırsan da Balık Parasından aşaa varna”, “Ver elinnen, da aara ayannan” (Güngör, M. Argunşah. 1991, 84-89). Bu türde var olan tema çoğunlukla sosyal konuları kapsamaktadır. Bu bildirimizde bu konuların sınıflandırılması ve örnekler yer alacaktır.

KASIM BEY ZAKİR’İN FABLLARINDAKİ DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Vefa SAVAŞKAN

Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi
Anabilim Dalı, Artvin/TÜRKİYE, vefasavaskan@hotmail.com

Öz

Kasım Bey Zakir, eserlerinde işlediği konuların gerçekliğe yakın, olayların inandırıcı olmasına önem vermiştir. Zakir’in değindiği konuların başında manevi-ahlaki meseleler gelmektedir. Sanatçı eserlerinde genç neslin ahlaki açıdan gelişiminin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmış ve bu anlamda gençleri eğitmeyi görev edinmiştir. Bu anlamlı gayesini Zakir’in fabllarında daha açık bir şekilde görmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı Kasım Bey Zakir’in fabllarında yer alan değerlerin tespiti ve incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda Zakir’in “Aslan, Qurd və Çaqqal”, “Deve ve Eşşek”, “Tülkü ve Qurd”, “Hain yoldaşlar haqqında” (“İlan, Deve, Tısbağa”), “Tülkü ve Şir”, “Sedaqetli dostlar haqqında” (“Tısbağa, Qarğa, Keseyen, Ahu”) fablları kök değerler (adalet, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, öz denetim, yardımseverlik ve vatanseverlik) bağlamında incelenmiştir. Araştırma verilerine doküman incelemesi deseni kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen değerler sınıflandırılmış ve tablolaştırılmış bir şekilde sunulmuştur. Eserlerden verilen örnekler özgünlüğün bozulmaması adına aynen aktarılmış, gerektiğinde sözcüklerin Türkçe karşılıkları dipnotlarla gösterilmiştir.

ÇAĞDAŞ AZERBAJCAN EDEBİYATINDA TEZKİRECİLİK GELENEĞİ

Vüsale MUSALI

Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş
Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE

Öz

Zengin içeriğe sahip klasik Azerbaycan edebiyatı geleneği Sovyetler döneminde ortadan kaldırılmaya çalışılsa da bu anane günümüze kadar devam etmektedir.

Sovyet sansürü ve özellikle de Stalinizm döneminde milli şairlerin büyük bir kısmı kurşuna dizilmiş, bazıları sürgün edilmiş, edebî meclisler ise kapanmıştı. Edebiyat şekilce milli, içerik itibarıyla sosyalist edebiyata dönüşmüştü. Klasik edebiyat türlerinden olan tevhid, münacat, naat gibi dinî konulu türlerde eser vermek ise tamamen yasaktı. Zira klasik şiirin dinî ve irfanî konuları ele alması Sovyet ideolojisine ters düşüyordu. Bu da Sovyet hâkimiyeti yıllarında tüm edebî meclislerin kapatılmasına sebep olmuştur.

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra edebî meclisler yenden faaliyete geçmiştir. XX. yüzyılın sonu XXI. yüzyılın başlarında Bakü'de Hacı Alemdar'ın "Aruz", Hacı Abbas'ın "Hacı Mail", Sona Hayal'in "Maştağa Şairler" adlı şiir meclisleri var olmuş, aynı zamanda "Şefai", "Kudsî" ve "Vahid" adlı kısa ömürlü edebî meclisler de faaliyet göstermişlerdir. Günümüzde Bakü'de "Mecma'u's-Şu'arâ" edebî meclisi ve Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin Hazar Şubesi genellikle klasik edebiyat geleneğini devam ettiren ve aruz vezninde şiir yazan şairlerin bir araya geldiği derneklerdendir. Bunun dışına Bakü civarındaki kasabalarda faaliyet gösteren küçük meclisler de vardır. Türkan kasabasında "Buta", Maştağa kasabasında "Genç Kalem", Hırdalan şehrinde "Abşeron" edebî meclisleri bunlara dair birer örnektirler.

Sovyetlerin baskı ve sansürünün olduğu zamanlarında bile Azerbaycan şairleri klasik edebî geleneği devam ettirerek eserleri yazarak saklamışlardır. Yumuşama döneminde bu eserler yavaş yavaş gün ışığına çıkmaya başlamıştır. Örneğin, şair Cafer Remzi iki kısımdan oluşan "Deyilen Söz Yadigârdır" adlı tezkiresinde (1981,1987) Bakü ve civarında yaşayan şairlerin hayatı ve sanatı ile

beraber onların genellikle aruz ve kısmen de hece vezinlerinde yazdıkları eserlerden numunelere de yer vermiştir.

Çağdaş Azerbaycan edebiyatında klasik edebî tür ve tarzlar da örnekler kaleme alınmaktadır. Genellikle yukarıda isimlerini zikr ettiğimiz edebî meclislerde yetişmiş şairler dinî-tasavvufî konuları ele almakta, divan bağlamakta, tezkire tertip etmektedirler. Günümüzde gazel, kaside, mesnevi gibi nazım şekilleri de kullanılmaktadır. Nazmın yanı sıra klasik nesir türlerini ihtiva eden eserler de güncelliğini tam olarak kaybetmemiştir. Şöyle ki günümüz Azerbaycan edebiyatında tevhid, münacat, naat, hiciv, mersiye gibi nazım türünde yazılmış olan eserler haricinde tezkire ve seyahatname gibi klasik nesir türünün özelliklerine sahip eserlerle de karşılaşmaktayız. Örneğin, “Mecma’u’ş-Şu’arâ” meclisine katılan şairlerin hayatı, sanatı ve şiirlerinden örnekleri kapsayan “Tezkire-i Şahin” (2006), “Genç Kalem” meclisine katılan şairlerin şiirlerini kapsayan “Genç Kalem” (2010), Azerbaycan Yazarlar Birliği’nin Hazar Şubesi’nin toplantılarına katılan ve klasik geleneği takip eden şairlerin eserlerinden numuneleri ihtiva eden “Hazar Tezkiresi” (2017) gibi eserler yayınlanmıştır. Bu husus, çağdaş Azerbaycan edebiyatında tezkirecilik geleneğinin devam ettiğinin bir göstergesidir.

Edebiyat tarihlerinin ortaya çıkmasından sonra tezkirelerin tür olarak günümüz ihtiyaçlarına cevap vermediği meselesi gündeme getirilmektedir. Bildirimizde, Çağdaş Azerbaycan edebiyatındaki tezkireler değerlendirilmeye tabi tutulacak, bu eserlerin Azerbaycan edebiyat tarihlerinin yazılmasındaki rolü tartışılacaktır. Çalışmamıza kadar XX-XXI. yüzyıllarda kaleme alınmış tezkireler esasında çağdaş Azerbaycan edebiyatı değerlendirilmesi yapılmamıştır.

TEMETTÜ'AT DEFTERLERİNE GÖRE MİLAN KAZASININ İDARI VE SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Yalçın BAZNA

Dr. Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, ylcbn@hotmail.com

Öz

Bilindiği üzere II. Mahmud döneminin merkezileşme politikaları doğrultusunda 1829 yılından sonra nüfus ve arazi sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar ile hem ülkedeki nüfus hem de vergi miktarının durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tanzimat dönemine gelindiğinde bu işlemlerle daha ciddi bir şekilde ilgilenilmiştir. Çünkü Tanzimat'tan önce çeşitli adlar altında pek çok örfi vergi tahsil ediliyor ve bu durum pek çok yerde halkın şikâyetlerine sebebiyet veriyordu. Bu yüzden taşranın hiçbir bölgesinde bir türlü istenilen miktarda vergi toplanamıyordu. Bu da sürekli bütçe açıklarına sebebiyet veriyordu. Buna çözüm bulmak gayesiyle Tanzimat döneminde mali alanda birtakım yeni reformlara girişildi. Nitekim Tanzimat'ın temel hedefi, mali alana endeksli merkezileşen bir anlayış ile birtakım yeni ilkeler getirmektir. Devletin özellikle mali alanda merkezileşmeyi istemesinin temel nedeni Tanzimat'tan önce çeşitli isimler altında alınan vergiler yerine herkesten kazancına göre vergi almaktır. Bu anlamda ilk olarak iltizam usulü kaldırılmış ve oluşturulan muhassıllıklar yoluyla her bölgenin mali kaynakları ile vergi potansiyelleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak muhassıllık sisteminden istenilen başarı elde edilemeyince 1842 yılında ilga edilmiş ve birkaç yer müstesna ülkede yeniden iltizam sistemine dönülmek zorunda kalındı. Bununla birlikte devlet, vergiler konusundaki anlayışını devam ettirdi. Bu doğrultuda 1844 yılından başlayarak temettü'at sayımları yapıldı. Temettü'at sayımları neticesinde her bir bölgeye ait temettü'at defterleri hazırlandı. Bu defterler Osmanlı idari ve sosyo-ekonomik tarihi açısından son derece önemli verilere sahip resmi defterlerdir. Nitekim bu defterlerde halkın arazi, emlak, hayvan ve temettü'leri (kazanç) gibi veriler yer almaktaydı. Ayrıca vergiler sancak, kaza, karye bazlı kaydedildiğinden bölgenin nüfusunun tespiti açısından da son derece önemli defterlerdir. Bu şekilde hazırlanan temettü'at defterlerinden biri de Çankırı sancağı dâhilinde bulunan Milan kazasına ait 1261/1845 tarihli defterdir. Bu

defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ML.VRD.TMT fonunda 818 numarası ile kayıtlı olup 88 varaktan oluşmaktadırdır. Bu çalışmada söz konusu defterden hareketle Tanzimat'ın ilk yıllarında günümüzde Atkaracalar ve Bayramren idari sınırlarını kapsayan Milan kazasının idari ve sosyo-ekonomik yapısının özellikleri ortaya konulacaktır. Bu anlamda Milan kazasının idari anlamda kaç karyeden oluştuğu ve bu karyelerdeki kişilerin vergi miktarı ile sosyal durumları ele alınacaktır.

TURKEY TURKISH AS THE HEIR OF KASHGARI'S OGUZ LANGUAGE

Yagut GULIYEVA

Doç. Dr., Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Bakü/AZERBAYCAN, yaqut-quliyeva@inbox.ru

Abstract

Mahmud Kashgari's "Divanulugat-t Turk" is one of the most valuable monuments proving the antiquity and richness of the Turkic languages. As soon as one gets acquainted with this monument, which was written between 1072 and 74, it becomes clear that the words collected on this divan and the peoples carrying these words are several thousand years old until the 11th century. M. Kashgari speaks about 30 Turkic languages and Turkic people in "Divan". One of these languages, and perhaps the first, is Oghuz Turkish. M. Kashgari highly appreciates the Oghuz people in "Divan", and appreciates the Oghuz language. And if he gives five to ten or twenty examples from other languages, he gives up to 300 examples from Oghuz languages. Some of these words are: aluk, ujang, arsalik, mush, bayik, kibe, kova, mingar, yenaj, tangulguc, kuvurgan, kuben, surjuk, jumguk and so on. Looking at the modern science of Turkology, the researchers added to the Oghuz group of Turkic languages Turkish, Azerbaijani Turkish, Turkmen, Gagauz and others. And when Mahmud compares the words given to the Oghuzs in Kashgari with the dictionary funds of these languages, we see that these words are mostly used in Turkish among the modern Turkic languages belonging to the Oghuz group. Thus, Turkish is the direct successor of Mahmud Kashgari Oghuz, even more than Azerbaijani Turkic, among the Oghuz group of

languages, and Kashgari Oghuz is the most modern Turkic language. This also means that Turkish is one of the oldest Turkic languages among the Oghuz group of languages, and the people who speak this language are one of the oldest Turkic peoples.

SOME ASPECTS OF THE INFLUENCE OF THE TURKS OF CENTRAL ASIA ON THE SPIRITUAL AND CULTURAL DEVELOPMENT OF MANKIND

Yeldos OSSERBAYEV

Al-Farabi Kazakh National University, Department of Religious Studies
and Cultural Studies, Almaty/KAZAKHISTAN, eldos.cs@mail.ru

Abstract

In the modern world, where significant changes are taking place, the processes of globalization and unification of cultures are becoming increasingly important. In this regard, the search for ways of spiritual renewal and the re-evaluation of the priorities of the further cultural development of the Turkic peoples, the preservation of the fundamental spiritual values of the ethnic culture of the Turks, unique and original, are of particular importance. Turkic-speaking thinkers have always sought to build a holistic philosophical image of a person. The philosophical approach to man involves the identification of his essence, the concrete historical determination of the forms of his activity, the disclosure of various historically existing forms of his being. The anthropocentric philosophy of the Central Asian thinkers of the Middle Ages reveals the place of man in the world and his attitude to the world, analyzes the question of who a man can become, realizing his potential, what is the ratio of the sacred and profane in him, who is the "perfect man".

TÜRKİYE'DEN KAZAKİSTAN'A GÖÇEN KAZAKLARIN ETNOKÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Yerkebulan YERZHANOV
El Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Kültüroloji Bölümü,
Almatı/KAZAKİSTAN, erk.erzhan@mail.ru

Akbota SEİSENBAYEVA
Kazak Ulusal Kadın Pedagoji Üniversitesi, Kültüroloji Bölümü
Almatı/KAZAKİSTAN, s.akbota@mail.ru

Öz

Bu çalışmada Türkiye'den Kazakistan'a geri dönerek yerleşen Kazakların etnokültürel özellikleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'den gelen Kazakların özellikle doğum ve çocuk yetiştirme ile ilgili geleneklerine özel önem verilerek yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirilmektedir.

KIRGIZ ARKAIK DESTANLARINDA YER ALTI

Yiğit ATEŞGÜL
Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi
Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, yigitatesss@gmail.com

Öz

Yer altı yolculuğu Türk Destanlarında önemli bir motiftir. Bu bildiride yer altı tasvirleri ve kahramanın yer altında karşılaştığı zorlukların kahramanın gelişimi üzerine etkisi incelenecektir. Kahramanın yer altında karşılaştığı zorluklar bir yandan onu bir sonraki sınava hazırlarken, bir yandan da kahramanı sıradanlıktan çıkartır. Mitolojik unsurlar açısından oldukça zengin olan Kırgız arkaik destanlarından Boston Destanı, Er Töştük Destanı ve Karaç-Kökül destanlarında kahramanların yer altına inişleri (katabasis) ve sonra yeryüzüne geri dönüşlerinin (anabasis) karakter gelişimleri üzerine etkisi incelenecektir.